

ZADANIE Č. 1

a) 1. Vysvetlite vzťah medzi filozofiou a mýtom

mýtické myslenie – rozpráva príbehy o stvorení vesmíru, sveta, človeka – tieto príbehy nevysvetľovali prírodné javy, len ich popisovali pomocou predstáv – nepoznáme konkrétneho autora, podľa mýtov sú prírodné javy zobrazené bohmi, dôležitý je pojem mýtus
filozofické myslenie – má konkrétneho autora, ktorý obhajuje svoje poznatky; k prvopočiatku, čiže k arché pristupuje ako k problému; prírodné javy a svet nielen popisuje, ale aj vysvetľuje prostredníctvom všeobecných pojmov, pričom sa usiluje odhaliť vnútornú súvislosť javov = zákonitosť, vnútornú podstatu = Logos = reč, slovo, zákon, rozum
podmienky vzniku filozofie – vzniká v 6.- 7. storočí p.n.l. V súvislosti s rozpadom rodového zriadenia a vznikom mestských štátov polis, vznik tiež ovplyvnila Veľká grécka kolonizácia – v 8.-6. st. p.n.l., kde sa rozbehla obchodná činnosť a Gréci si zakladali kolónie, ďalej bola dobrá ekonomická situácia – bolo dostatok otrokov, preto sa zvýšil čas aj na premýšľanie, 4. dôvodom je prechod od mýtického myslenia k filozofickému

b) 2. Vysvetlite základné filozofické disciplíny

ONTOLÓGIA – rieši otázky bytia

GNOZEOLÓGIA (NOETIKA) – otázky poznania

ETIKA – otázky dobra

ESTETIKA – otázky krásy

ANTROPOLÓGIA – otázky človeka

SOCIOLÓGIA – o spoločnosti

LOGIKA – zaoberá sa vyplývaním

SOCIÁLNA FILOZOFIA – sociálny vývoj štátov

AXIOLÓGIA – otázky hodnôt

EPISTEMOLÓGIA – otázky poznania

c) 3. Porovnajete filozofiu J. P. Sartra a K. Jaspersa, podstata filozofie existencie, hraničná situácia, bytie pre seba, zodpovednosť za seba, teda za svoju existenciu

Karl Jaspers – nemecký filozof a psychiater, psychológ, neskôr prednášal filozofiu, bol prenasledovaný nacistami a mal zákal publikačnej a pedagogickej činnosti, pôsobiť mohol až po 2. svetovej vojne

- bol predstaviteľom náboženskej filozofie existencie

- jeho koncepciu označuje termínom filozofovanie, pretože filozofovanie by malo byť otvorené, neukončené, na rozdiel od prírodných vied, ktoré sa usilujú odhaľovať konečné kategórie

- filozofovanie sa má viac zamerať na otázky, pretože sú dôležitejšie ako odpovede

- filozofovanie rozlišovalo 3 formy bytia: a) objektívne bytie – predmety okolo nás, majú sa nimi zaoberať prírodné vedy, b) Ja bytie – bytie subjektov, čiže bytie ľudí, tieto 2 formy bytia sú obmedzené a ohraničené

c) bytie o sebe – je to nepoznateľné bytie, tzv. transcendencia, tvrdí, že ľudia alebo ľudské bytie sa nachádza v bytí o sebe, je to horizont, ku ktorému sa približujeme, ale ten sa neustále posúva, preto je toto bytie neuzavreté

- skutočné filozofovanie je prenikanie k bytiu, snažíme sa odhaliť nekonečne dokonalého Boha

- ľudská existencia je to, čím sa človek stáva na základe rozhodnutia, existencia nie je vopred daná, je to postupné sebautváranie človeka, preto človeka nemožno definovať pojmami

spôsoby pravej realizácie existencie:

1. v hraničných situáciách – v týchto jedinečných a neopakovateľných okamihoch človek realizuje svoju pravú existenciu, náš život plynie v situáciách, čiže bytie človeka je bytím v situácii, tieto situácie človek prežíva, čiastočne spoluvytvára, v hraničných situáciách človek stroskotáva, nevie, ako ich riešiť, nie je na ne pripravený, pociťuje strach, úzkosť, a to mu ukáže cestu k pravej realizácii existencie, k svojej autenticite (prítomnosť smrti, utrpenia, náhody, úzkosti

- človek na tieto situácie nie je pripravený

2. medziludské komunikácia – snaha empaticky a asertívne vžiť sa do druhého človeka

- človek nezodpovedá len za seba, je zodpovedný za celý svet

- základom jeho filozofia je skúmanie človeka v špecifickej situácii = iba v špecifickej situácii sa ukáže pravá tvár človeka

- ľudské bytie je bytím v situácii

Jaen Paul Sartre - jeho filozofia je pomerne pesimistická, čo je spôsobené pravdepodobne jeho zajatím počas vojny

- predstaviteľ ateistickej filozofie existencie

- vo svojich počiatkoch je považovaný za prozaika

- 1964 – odmieta novelovú cenu – na protest proti vojne vo Vietname

- sám svoju filozofiu nazýva Fenomenologická Ontológia

- prioritou jeho filozofia je jednota človeka a sveta

- základné pojmy:

a) ničota – trhlina v bytí

2. sloboda – základný prvok ľudského života

* „Človek je odsúdený k slobode a nesie na svojich pleciach ťarchu celého ľudstva“

- narodil sa v Paríži, angažoval sa v študentskom revolučnom hnutí

- jeho filozofiu môžeme rozdeliť do troch období:

1. fenomenologicko existencionálne – najdôležitejšie obdobie, zaoberá sa tu pojmami bytie, sloboda, zodpovednosť, ničota

2. marxistické existencionálne obdobie

3. obdobie spoločensko – politickej analýzy

- rozlišoval dve formy bytia: a) bytie objektové = bytie vecí, b) bytie človeka (existencia)

- bol ovplyvnený Heideggerom a tvrdil, že pri bytí vecí, ich podstata predchádza samostatnú existenciu vecí, len človek je výnimkou, pretože tu platí téza – „Existencia predchádza esenciu, teda podstatu“

- tvrdil, že človek existuje vo svete bez Boha a je jedinou bytosťou, ktorá existuje skôr než možno vymedziť jej podstatu (keď dokážeš odpovedať kto je človek)

- existovať znamená byť práve tu a teraz, keď nič nie je vopred dané, je to vlastne Ničota,

teda trhlina v bytí a z tejto ničoty sa človek stáva niekým a niečím jedine svojim pričinením, svojou voľbou; človek si slobodne vytvára vlastný projekt života

- človek zo seba robí niečo svojím konaním, angažovaním sa vo svete, človeku v jeho bytí ide len o samotné bytie

- existencia človeka je bytie pre seba, nie je vopred určená, je absolútne slobodná

- človek nesie zodpovednosť za svoju existenciu, za voľbu seba, lebo voľbou seba volíš aj druhých ľudí, čiže zodpovednosť nemám len k sebe, ale aj voči druhým a za druhých

- človek je odsúdený k slobode a na svojich pleciach nesie ťarchu celého sveta

- svojou podstatou sa človek stáva až v okamihu svojej smrti, keď sa zavří jeho vlastný projekt života

d) 4. Porovnajete dve formy demokracie (priama, nepriama)

Priama demokracia – odvodené od slov: demos – ľud, krátium – vláda = vláda ľudu

- p.d. vznikla v starovekom Grécku – najviac sa prejavovala v podobe aténskej demokracie
- forma vlády, kde rozhodnutie väčšiny musela akceptovať aj menšina, ktorá mala iný názor
- najtypickejší prejav = ostrakizmus - bol postup hlasovania v starovekých Aténach, pri ktorom mohol byť aténsky občan vyhnaný z aténskeho mestského štátu až na 10 rokov. Ostrakizmus sa zaviedol v aténskej ústave v roku 510 pred Kr. Spočíval v hlasovaní občanov pomocou hlinených óstrakon, slúžiacich ako lacný a dostupný materiál na písanie. Hlasovalo sa o tom, kto je nepriateľ štátu.

- je typický porotnými sudmi

- je to možnosť občanov bezprostredne rozhodovať o veciach verejných

- v modernej spoločnosti priame formy demokracie už nie sú tak rozšírené, pretože vznikli veľké štáty s veľkým počtom obyvateľov (aj z praktických dôvodov)

- najrozšírenejšia forma priamej demokracie je referendum

- iná forma priamej demokracie je Plebescit – ľudové hlasovanie predovšetkým o územnej celistvosti (V Československu odčlenená Podkarpatská Rus); plebescit môže byť aj o iných otázkach verejného záujmu – napr. že neotvorí jadrovú elektrárňu - V Rakúsku

Nepriama demokracia – zastupiteľská

- je dominantná v dnešnej spoločnosti – človek sa už priamo nezúčastňuje na moci, ale volí si svojich zástupcov prostredníctvom volebného systému (demokratický spôsob obsadzovania štátnych funkcií)

- napr. voľby do NR SR, regionálnych a miestnych samospráv, VUC, komunálne, obce, hlavy štáty, európsky parlament

- zdrojom moci - občania a nositelia moci – poslanci (zodpovední za svoje rozhodnutia)

- zástupcovia, ktorí sú zvolení do funkcií rozhodujú len v presne stanovenom volebnom období, občania sú si rovní vo voľbách, v možnosti zastávania verejných funkcií, taktiež rozhoduje väčšina, hľadá sa politický súlad v rôznych otázkach

e) 5. Charakterizujte referendum

Referendum je najrozšírenejšia forma priamej demokracie

- je to priame hlasovanie o návrhu zákona alebo hlasovanie o prijatom zákone

- hlasovanie občanov o probléme, ktorý sa vo forme otázky predloží občanom, a to od príslušných orgánov (buď od parlamentu alebo prezidenta)

- od občana sa žiada, aby vyslovil jednoznačnú ZA alebo proti návrhu v otázke

- otázky referenda musia byť presne a jednoznačne definované

- môžu sa ho zúčastniť občania, ktorí majú aktívne volebné právo (18 rokov)

rozlišujeme:

a) obligatórne – je to referendum o otázke, o ktorej ústava tvrdí povinnosť uskutočniť referendum – o otázkach vstupu a výstupu do zväzku s iným štátom

- jediné úspešné – o vstupe do EÚ /1.5.2004/

b) fakultatívne – ústava určuje, o ktorých otázkach referendum môže, ale nemusí byť

- v SR referendum nesmie byť v otázkach: základné ľudské práva a slobody, dane a odvody, štátny rozpočet

c) ratifikačné – naša ústava ho nepozná, ale v zahraničí sa týmto potvrdzuje zákon prijatý parlamentom

- d) vládne – podnet na referendum vychádza buď od prezidenta, parlamentu alebo vlády
- e) ľudové – podnet na referendum vychádza od občana – v SR ak o to požiada petíciou aspoň 350.000 občanov – vyhlási ho prezident
- referendum je platné, ak sa ho zúčastní nadpolovičná väčšina všetkých oprávnených voličov
 - na prijatie rozhodnutia je potrebná nadpolovičná väčšina účastníkov referenda
 - výsledok referenda podľa našej ústavy môže sa zrušiť alebo zmeniť až po uplynutí troch rokov od nadobudnutia účinnosti
 - výsledok je následne prijatý ako ústavný zákon

ZADANIE č. 2

a) 6. Uveďte autora výrokov a analyzujte ich, vysvetlite ich význam

„**Všetko plynie a nič netrvá**“ - - na základe tohto výroku jeho cieľom bolo dokázať, že všetko okolo nás je premenlivé a nestabilné, všetko podlieha neustálemu vzniku a zániku „Panta rhei“

„**Dvokrát nevstúpiš do tej istej rieky**“ - uznáva čas a priestor, vysvetľuje relatívnosť bytia, nič nie je sále, každý okamih je jedinečný a neopakovateľný

b) 7. Herakleitos z Efezu, charakterizujte pojem arché, a ktorý neskorší filozof nadviazal na jeho myšlienky?

arché – pralátka, základná substancia bytia, látka, z ktorej všetko vzniká, a do ktorej všetko zaniká

Herakleitos z Efezu – prívlastok temný, lebo používal ťažko pochopiteľný jazyk plný metafor a prirovnaní

bol dialektik – teda je aj jeho zakladateľom, tvrdí, že príroda, vesmír, spoločnosť, všetko je v neustálom pohybe a zmene, v procese zmeny a vývoja, a to prostredníctvom protirečenia, teda protikladu

- protiklady – sú vlastné všetkým veciam a javom vo svete, sú príčinou samopohybu vo svete,
- poznanie je možné iba vďaka protikladom, ktoré existujú okolo nás (keď chceme spoznať, čo je čierne, najprv musíme poznať biele)
- považujeme ho za zakladateľa gnozeológie – tvrdil, že existuje objektívna realita, ktorá nezávisí od nášho vedomia
- tvrdí, že všetko okolo nás je kozmos a tento kozmos riadi logos – svetový poriadok
- domnieva sa, že prazákladom všetkého je oheň – večne živý oheň
- „*Tento svet, ten istý pre všetkých, nestvoril ani žiaden z bohov, ani žiaden z ľudí, ale vždy bol, je a bude večne živým ohňom zapalujúcim sa podľa miery a zhasínajúcim sa podľa miery.*“
- na jeho filozofiu nadviazal Hegel dialektizmom, tým, že rozvinul a rozpracoval Herakleitovu predstavu o vývoji a zmenách

c) 8. Vysvetlite podstatu pragmatizmu, vymenujte predstaviteľov, charakterizujte pojmy – konsenzovaná teória pravdy a inštrumentalizmus

Pragmatizmus – vznikol v USA koncom 19. storočia

- je odvodený od gréckeho slova pragma = konanie, čin
- najväčší rozkvet pred druhou svetovou vojnou v USA, čiastočne v GB
- je to typicky americká filozofická škola
- zachytáva americkú mentalitu – zbytočne sa niečím zaoberať, ak to neprináša zisk
- je to praktická teória, ktorá je súčasťou politických teórií demokratických spoločností
- pravdivé je len to, je pre človeka užitočné

- je chápaný ako filozofia užitočnosti – človek by mal konať iba to, čo je preňho užitočné a v praxi využiteľné

predstavitelia -

Charles Peirce – zakladateľ pragmatizmu, on ho chápal v zmysle americkej reality,

sformuloval základné myšlienky pragmatizmu súvisiace s praktickým životom

William James – skúma kategóriu Pravdy = za kritérium pravdivosti považoval užitočnosť = pravdivé je iba to čo je pre nás užitočné, pravda sa musí osvedčiť v praxi a každodennom živote

- on zaviedol pojem konsenzovaná teória pravdy – všetky naše sud majú zmysel len vtedy, ak sú spojené s praktickým životom – pravda je to, na čom sa dohodnú viacerí ľudia, ktorých sa daný problém dotýka, s konečnou platnosťou

John Dewey – koncepcia inštrumentalizmus – naše myslenie a poznanie sú nástrojom, pomocou ktorého môžeme riešiť problémy a konfliktné situácie

- inštrument – nástroj, myslenie a poznanie sú tiež nástroj

- cieľom života nemá byť dokonalosť, ale postupné zdokonaľovanie

- snažil sa aplikovať pragmatizmus do pedagogiky tým, že zaviedol reformu školy, podľa ktorej by sa mali deti učiť iba to, čo je pre nich potrebné v praxi

- predstavitelia neopragmatizmu – Richard Rorty – jeden z mála žijúcich filozofov, Karel Čapek – prvýkrát v našich dejinách aplikoval pragmatizmus a Ferdinand Schiller

d) 9. Charakterizujte a vysvetlite špecifický znak štátu – štátne občianstvo, uveďte spôsoby, ktorými môže byť nadobudnuté v SR

Každý štát má tieto špecifické znaky štátu: 1. štátna moc, 2. štátne územie a hranice, 3. štátne občianstvo, 4. štátne symboly, 5. štátna suverenita

1. štátna moc – zvrchovaný mechanizmus spravujúci vývoj na určitom území (horizontálna a vertikálna deľba moci)

2. štátne územie a hranice – priestor vymedzený hranicami štátu (súchozemský povrch, vzdušný priestor, priestor pod povrchom, vodstvo)

- územie štátu sa môže zmenšovať alebo rozširovať týmito spôsobmi

a) akcesia – prirodzený prírastok (objavenie nového ostrova - Island)

b) anexia – nadobudnutie územia použitím sily (Krym, Fínsko)

c) okupácia – získané územie, nad kt. nevykonáva nikto zvrchovanú moc (dnes nemožné)

d) cesia – nadobudnutie štátneho územia so súhlasom druhého štátu, kt. sa územia vzdá (Viedenská arbitráž)

3. štátne občianstvo – príslušnosť osoby k určitému štátu

- je to trvalý právny záväzok medzi fyzickou osobou a štátom, z ktorého vyplývajú práva aj povinnosti pre obe strany

- je ho možné nadobudnúť:

a) narodením sa na území danej krajiny

b) naturalizáciou - - legálne žiješ na danom území a požiadaš o udelenie občianstva (pri manželstve alebo azylovom procese to môže byť skôr, normálne 8 rokov)

c) uzavretím manželstva s občanom danej krajiny (ale po určitom čase a následnou naturalizáciou)

d) narodením sa rodičom, z ktorých aspoň 1 je občanom danej krajiny

e) osvojením – napríklad adoptujem si černocho

- udeľuje ho minister vnútra, nadobúda sa na základe žiadosti – cudzinec žije dlhšie v krajine legálne

f) výsledok azylového procesu (azyl u nás nedostane človek, ktorý je tu z ekonomických

dôvodov)

- štátne občianstvo SR udeľuje ministerstvo vnútra, nadobúda sa doručením listiny s udeleným štátnym občianstvom
- nemožno ho nikomu odňať proti jeho vôli
- stratiť ho možno len prepustením zo štátneho zväzku na vlastnú žiadosť, ale musíš deklarovať, že si získal iné štátne občianstvo alebo si v procese získavania (platí úprava, že ak občan požiada o občianstvo inej krajiny a ho aj získa, možno mu ho odňať, no ak oňho požiada naspäť, bude ho mať zas)
- opcia = voľba štátneho občianstva
- 4. štátne symboly – štátny znak, vlajka, pečať, hymna
- 5. štátna suverenita – je to neobmedzená moc vydávať zákony, je trvalá a stála

ZADANIE č. 3

a) 10. Analyzujte ukážku (Achilles a korytnačka); identifikujte a zaradíte autora a ako vníma bytie; vysvetlite filozofické názory danej školy; vysvetlite pojem apória + uveďte ďalšie príklady

apória - pojem u Zenona z Eley; je to ťažko riešiteľný myšlienkový problém, paradox, kt. riešil nemožnosť pohybu (šíp, korytnačka, dichotómia, štadión) – 5.-6. stor. p.n.l.

Achilles a korytnačka - Achilles nikdy nedobehne korytnačku, ktorá lezie pred ním, pretože v okamihu, keď sa dostane do bodu, kde bola predtým korytnačka, ona je už o kúsok ďalej a tak donekonečna.

autorom je Zenon z Eley - - pokúsil sa nie iba teoreticky, ale aj prakticky dokázať stabilitu a nepremenlivosť prostredníctvom aporií, patria do Eleátskej školy, kt. patrí do Antickej gréckej fil.; považuje sa za vynálezcu dialektiky vo význame umenie viesť rozhovor

- Eleáti – škola vznikla na juhu Talianska, predstaviteľmi sú okrem Zenona z Eley, Xenofanes a Parmenides ;

Xenofanes – zakladateľ smeru, ako prvý v dejinách zavádza pojem OIKONOMOS - veda o domácom hospodárení, vesmír má tvar gule, je to celok, ktorý nemá koniec

- podobne ako ďalší eleáti preferuje nepremenlivosť – zdôrazňujú nemennosť a stálosť, spochybňovali pohyb – boli protikladom Herekleita z Efezu (premena, pohyb, vývoj)

Parmenides - je považovaný za zakladateľa ontológie

výrok „Bytie je, nebytie nie je“ pokračuje ďalej „Jestvujúce ani nebolo, ani nikdy nebude, lebo je teraz“

GNOZEOLÓGIA:

- uznáva 2 druhy poznania

1. DOXA = mienka = zmyslové poznanie

2. ROZUMOVÉ POZNANIE = jediné pravé poznanie

- bytie považovali za jediné a nekonečné, ktoré nikdy nevzniklo a ani nezanikne, je nehybné a nemenné; nebytie neexistuje a to už dokazoval Zenon z Eley aporiami

NÁBOŽENSKÉ NÁZORY:

„Keby kone a voly mali ruky a nohy, vytvorili by si bohov sebe podobnými“

- cieľom tohto výroku je vysvetliť, že netreba mať strach zo smrti, lebo ak sa človek niečoho bojí, nemôže byť šťastný => týmto výrokom akoby sa vysmieval ľuďom, že si vytvorili bohov, lebo keby mali zvieratá také vlastnosti, tiež by si vytvorili bohov sebe podobným

b) 11. Vysvetlite podstatu a význam volieb pre štát a spoločnosť; charakterizujte

demokratické voľby; opíšte volebné systémy, zhodnoťte ich výhody a nevýhody

Voľby sú proces, ktorým sa obsadzujú verejné funkcie zvolenými politickými zástupcami, majú veľký význam najmä v demokratických krajinách – zvolení zástupcovia v mene občanov rozhodujú o verejných veciach, sú zodpovední za svoje rozhodnutia

volebné právo je súčasne aj aktívnym volebným právom, teda od 18 rokov

- volebné právo súvisí s aktívnym prístupom občanov k záležitostiam verejného života, volebné právo charakterizuje: všeobecnosť – právo voliť má každý občan bez rozdielu, jediná prekážka je dolná hranica veku (rozlišujeme aktívne právo voliť – od 18 rokov, pasívne – právo byť zvolený – do NR SR 21 rokov), (prekážky, ktoré bránia vo výkone volebného výberu – cenzy – v minulosti – majetkový – mohol voliť len ten, kto mal majetok v určitej výške; daňový - len ten kto odvádza dane; podľa pohlavia – ženy nemali právo voliť, Nový Zéland to prvý zrušil; rasový – černosi nemohli napr. v USA; vzdelanostný – skrytý rasový – len ten, kto má dosiahnutý požadovaný typ vzdelania), rovnosť – každý občan má jeden hlas, všetky hlasy majú rovnakú váhu, priamosť – volič priamo rozhoduje bez sprostredkovateľa, tajnosť – vo volebnej miestnosti je na to vyhradený priestor

funkcie volieb: ukazujú rozloženie politických síl v krajine, prostriedok na zmenu vlády, spôsob na pridelenie legitimacy parlamentu, vplyv na posilňovanie občianskeho povedomia voľbám predchádza volebná kampaň – začína 30 dní pred voľbami, moratórium sa začína 48 hodín pred voľbami – slúži na to, aby politické strany informovali o svojich programoch voľby na Slovensku: vyhlasuje predseda NR SR 90 dní pred začiatkom volieb

a) prezidentské – kandidát musí byť občanom SR navrhnutý 15 poslancami alebo občanmi s petíciou 15.000 podpisov – kandidát musí získať nadpolovičnú väčšinu hlasov, ak ju nezíska, tak predseda parlamentu vyhlási druhé kolo volieb; prezident je volený maximálne 2x po sebe na 5 rokov

b) komunálne – voľby do orgánov samosprávnych krajov (VÚC), = v SR ich je osem, kandidát na župana – musí mať 25 rokov a trvalý pobyt v príslušnom kraji – na 4 roky volený

c) parlamentné – od 21 rokov môžeme kandidovať, konajú sa každé 4 roky

d) do európskeho parlamentu – Slovensko má 13 zástupcov volených pomerným volebným systémom, kandidát musí mať aspoň 21 rokov

volebné systémy

a) väčšinový – historicky najstarší – väčšinou v anglosaských krajinách

- väčšinou ide o štáty so systémom dvoch alebo troch silných politických strán

- vo VB: konzervatívna strana a strana práce, USA – republikáni a demokrati

znaky: územie štátu rozdelené na väčší počet volebných obvodov

- počet volebných obvodov je rovnaký ako počet poslaneckých miest v poslaneckom zbore, do ktorého sa konajú voľby

- volebné obvody sú jednomandátové – v každom volebnom obvode sa zvolí len jediný kandidát, jediný poslanec

- voliči volia konkrétneho poslanca, nie politickú stranu

- volebný zákon v krajine stanovuje, či v krajine je nutná absolútna väčšina (50% + 1 hlas)

alebo relatívna väčšina – najväčší počet hlasov

nevýhoda: na území celého štátu pôsobí menší počet politických strán, malé politické strany nemajú šancu sa presadiť

výhoda: silné politické strany môžu vytvoriť dostatočne pevnú a stabilnú vládu (celu vládu tvorí 1 politická strana), nedochádza k vládnym krízam a častému striedaniu vlád

b) proporcionálny – momentálne v EU prevláda, historicky mladší, prvé náznaky – počas Veľkej francúzskej revolúcie – prvýkrát použitý vo voľbách v Dánsku – 1855, používa sa aj u nás

znaky: územie rozdelené na menší počet volebných obvodov – u nás je len 1, volebné obvody sú viacmandátové, volič volí politickú stranu alebo hnutie, nie konkrétneho kandidáta, volič môže preferenčnými hlasmi ovplyvniť poradie kandidátov na kandidátnej listine

- každá strana zostavuje kandidátnu listinu, mandáty vo volebných obvodoch sa rozdeľujú medzi kandidátov politických strán v pomere k celkovému zisku hlasov
- mandáty získavajú kandidáti v takom poradí, v akom boli uvedení na kandidátnej listine, akoby sa nevyužila možnosť preferencie hlasov
- pri tomto systéme existuje povinné kvórum – počet percent, ktorý musí strana získať, aby sa dostala do parlamentu – v SR 5% strany, 7% hnutia

nevýhoda: veľký počet politických strán, vlády sú nestabilné – často sa striedajú

- ktokoľvek, kto chce získať mandát, musí byť na kandidátke nejakej strany

výhoda: politického života sa môžu zúčastniť aj menšie politické strany

c) kombinovaný – kombinácia prvých dvoch – do jednej komory parlamentu sa volí prostredníctvom proporčionálneho a do druhej prostredníctvom väčšinového (napr. Maďarsko, Francúzsko)

c) 12. Vysvetlite pojmy: právo, právny štát, právny systém, právna sila, výlučnosť práva, právna norma

právo = je to súhrn a systém hodnôt a právnych noriem, pravidiel správania sa, ktoré sú všeobecne záväzné, stanovené a vydané štátom, v prípade porušenia nasleduje sankcia zo strany štátu, vzniká so vznikom prvých štátov – spočiatku v podobe nepísaného práva, neskôr písané právo (Chammurapiho zákonník)

- právo slúži na ochranu spoločenských hodnôt symbol práva – bohyňa spravodlivosti Justícia (v pravej ruke – meč – právo trestať, v ľavej ruke – váhy – váženie viny a neviny
- zaviazané oči – znaj objektívnosti, stojí na mešči s peniazmi – nepodplatiteľnosť

právny štát = je štát, v ktorom vládne právo. Štát, štátne orgány môžu postupovať len na základe práva a len spôsobom ustanoveným právom. Vládcom, ktorý prikazuje všetkým a každému, je zákon.

- je to štát, v ktorom zákony vychádzajú z vôle ľudu, ktorý sa prejavuje prostredníctvom volieb, základom je demokraticky vytvorená a prijatá ústava, ktorá zaručuje: horizontálnu delbu moci, charakterizuje volebný systém, spôsob kreovania štátnych orgánov (voľbami alebo menovaním), komu sa majú najvyššie štátne orgány zodpovedať a určuje spôsob prijímania a úpravy ústavy; tiež či stačí absolútna alebo relatívna väčšina, ktoré ďalšie orgány môžu vytvárať právne predpisy

právny systém = tvoria ho platné normy, ktoré sa delia do viacerých skupín, tvoria ho medzinárodné a vnútroštátne právo (zahŕňa verejné a súkromné právo)

právna sila = v právnom systéme má každý právny predpis rozdielnu právnu silu, ktorá je stanovená na základe podriadenosti a nadradenosti, pričom predpisy s nižšou právnou silou nesmú odporovať predpisom s vyššou právnou silou (ústava – ústavné zákony – zákony – nariadenia vlády – vyhlášky ministerstiev – všeobecne záväzná nariadenia)

výlučnosť práva – to, čím sa právne normy odlišujú od iných normatívnych systémov

1. monizmus práva – v jednom štáte platí jediný právny systém záväzný pre všetkých, morálnych a náboženských systémov môže v štáte platiť viacero
2. spätosť so štátom – právne normy vytvárajú štátne orgány; právne normy sa opierajú o donucovaciu moc štátu (sudy, polícia, prokuratúra) – v prípade porušenia uplatňujú sankcie
3. zvláštna forma – právne normy môžu mať podobu zákonov, ale môžu mať aj podobu vyhlášok, nariadení, pričom obsahujú platnosť a účinnosť právnych noriem

ZADANIE č. 4**a) 13. „Mierou všetkých vecí je človek...“ Analyzujte výrok, uveďte autora; objasnite prínos danej filozofickej školy; vysvetlite antropologický obrat; tézy, ktorými Gorgias vyjadril skepticizmus**

- autorom je Protagoras – ktorý bol sofista, patrili už ku klasickému obdobiu gréckej filozofie, je to obdobie prechodu, výrok – podľa neho poznanie je subjektívne, naše zmysly sú klamlivé, teda nikdy neodhalíme skutočnú podstatu = agnosticizmus

Sofisti – učitelia múdrosti, pozornosť upriamili na človeka, skúmali poznávacie schopnosti človeka, prax a úlohu jazyka

- zaoberali sa rétorikou, presadzovali tzv. sofizmy, pomocou ktorých človek môže prekrúcať argumenty podľa potreby, boli majstrami v eristike – umenie viesť rozhovor

- tvrdili, že zákony nepochádzajú od Boha, ale sú vytvorené ľuďmi na základe vzájomných dohôd

- Protagoras považoval za kritérium pravdy demokratické rozhodnutie väčšiny

- prvýkrát v dejinách filozofie dochádza k prechodu od kozmogonicko – kozmologických otázok (od otázok týkajúcich sa prírody a vesmíru) k otázkam týkajúcim sa človeka=**ANTROPOLOGICKÝ PREVRAT**

- jedinou nevýhodou sofistov bolo, že si za svoje učenie nechávali platiť

- boli agnosticí tým, že tvrdili, že objektívna pravda neexistuje, pravdu má ten, kto vie o svojej pravde presvedčiť ostatných a vie si obhájiť svoje stanovisko

- šírili skepticizmus – naše zmysly sú nespoľahlivé, využívali to najmä v súdnej praxi

PREDSTAVITELIA: zakladateľ – Protagoras, Gorgias, Kritias, Antifon, Prodikos

- ich význam bol taký, že sa postarali o rozvoj logiky, rétoriky, lingvistiky; učenie preniesli na trhoviská, námestia a priamo medzi ľuďmi; kritizovali režim v Aténach, napomohli šíreniu poznatkov aj z oblasti medicíny

- Gorgias vyjadril skepticizmus 3 tézami:

- sú to tri nihilistické vety (nihilizmus – popiera čokoľvek, hodnoty)

1. Nič nie je. – ontologická veta

2. Aj keby niečo bolo, nemôžeme to poznať, myslieť. – gnozeologická veta (Protagorov agnosticizmus)

3. Aj keby sme niečo mohli poznať, nedokážeme to povedať druhému. – komunikačná veta – človek je odkázaný na používanie svojho jazyka, ktorý v skutočnosti nič nevyjadruje

b) 14. Charakterizujte vzťahy v systéme medzinárodného a vnútroštátneho práva; vysvetlite podstatu verejného a súkromného práva

systém práva – je platné právo daného štátu – tzv. **vnútroštátne platné právo**

tvoria ho: 1. právne normy

2. právne predpisy – je to väčšia skupina právnych noriem, ktoré môžu mať podobu väčších celkov, napr. podoba zákonov, nariadení, vyhlášok

3. právne odvetvia – väčšia skupina právnych predpisov, ktoré upravujú rovnorodú skupinu spoločenských vzťahov (napr. vzťahy medzi manželmi, upravuje odvetvie rodinného práva, odvetvia trestného, obchodného i pracovného práva)

- väčšie skupiny odvetví práv - odvetvia verejného a odvetvia súkromného práva = vnútroštátne platné právo

a) odvetvia verejného práva – tvoria právne normy, ktoré upravujú vzťahy medzi subjektami, čiže štátom a na druhej strane občanmi (fyzickými osobami) alebo právnickými osobami na princípe podriadenosti – subordinácie

- právne normy majú podobu príkazov alebo zákazov

- v prípade porušenia normy, iniciatíva na začatie súdneho konania vychádza zo strany štátu (štátny orgán – prokuratúra)

- patrí tu: ústavné alebo štátne právo, správne alebo administratívne právo, finančné právo, medzinárodné verejné právo a trestné právo

b) odvetvia súkromného práva – právne normy upravujú vzťahy medzi štátom, fyzickými a právnickými osobami vo všeobecnosti vo všetkých kombináciách na princípe rovnosti a nezávislosti

- právne normy majú podobu dovolení

- iniciatíva na začatie právneho konanie vychádza zo strany poškodeného subjektu

- toto právo ma zmluvný princíp – účastníci môžu slobodne meniť obsah právnych vzťahov

- štát tu zasahuje minimálne, len na stanovenie všeobecných podmienok

- nikto sa nemôže ocitnúť v určitej právnej pozícii proti svojej vôli

- zaradujeme tu: občianske právo, rodinné právo, obchodné právo

- pozn. existujú odvetvia práva, ktoré majú prvky aj verejného aj súkromného práva, napríklad

pracovné právo, poľnohospodárske právo, lesné, banské právo, právo priemyselného vlastníctva, poisťovacie právo alebo autorské právo

- okrem vnútroštátneho platného práva rozlišujeme aj **medzinárodné právo** – uplatňuje vzťahy medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami, a to prostredníctvom medzinárodných zmlúv

- medzinárodné zmluvy musia byť ratifikované – ich platnosť musí byť potvrdená štátnym orgánom určeným ústavou, u nás to ratifikuje prezident, v iných štátoch parlament

- normy medzinárodného práva nevytvára nadštátna autorita

- v medzinárodnom práve sa štáty voči sebe správajú na základe UZANCIÍ = sú to medzinárodné obyčaje a na základe KURTOÁZIE = medzinárodná etiketa a diplomatický protokol

- napríklad v stredoveku sa spory medzi štátmi riešili pomocou morálnych a náboženských zásad najvyšších autorít – pápež

- zakladateľom medzinárodného práva v dnešnej podobe je Hugo Grotius dielom– 3 knihy o práve vojnovom a mierovom

c) 15. Charakterizujte politický systém SR, vymenujte strany ktoré majú v súčasnosti zastúpenie v NR SR; vysvetlite pojem politický systém, vymenujte a charakterizujte jeho subjekty

Politický systém – je systém politických subjektov v spoločnosti a ich vzájomné vzťahy

- tvorí ho: štát a štátne orgány (horizontálna deľba moci), politická strany a hnutia, ekonomické nátlakové skupiny (odborníci), neekonomické nátlakové skupiny (poľovníci), masmédiá a iné inštitúcie (BBC, STV)

a) politické strany – občania SR majú právo zakladať si strany, registrujú sa na MIN V SR, ak sú splnené podmienky – musia ho zakladať najmenej traja občania SR starší ako 18 rokov – musia byť uvedené osobné údaje vrátane bydliska

- okrem návrhu na vznik strany, je nutné priložiť aj petíciu s 10.000 podpismi občanov, ktorí si želajú vznik strany

- ministerstvo má 15 dní na odmietnutie alebo akceptovanie registrácie odo dna doručenia

- je zakázané registrovať politické strany, ktoré sú fašistické, ohrozujú mravnosť, verejný poriadok, strany, ktorých program je zameraný proti suverenite a celistvosti štátu; tiež tie, ktoré hlásajú národnostnú, miestnu, rasovú alebo náboženskú neznášanlivosť

-politická strany nesmú mať ozbrojenú zložku

-prostredníctvom nich sa realizuje zastupiteľský princíp, pomáhajú stabilizovať politickú moc, vyjadrujú pluralitu názorov v spoločnosti

základné typy politických strán – sociálne, konzervatívne, liberálne – z nich sa vyvíja extrémna ľavica a pravica, ktoré sa usilujú zničiť politickú pluralitu

- tiež sú strany, ktoré sú v parlamente a niektoré aj nie sú

b) ekonomické nátlakové skupiny – skupina občanov, ktorí priamo nevstupujú do politiky, ale majú spoločný ekonomický záujem

- odbor – zastupujú záujmy zamestnancov vo vzťahu k zamestnávateľovi a vláde, výsledkom rokovaní je generálna dohoda – platí pre všetkých, na nižšej úrovni je kolektívna zmluva (výška miezd, počet dovolenky....)

- snažia sa zaistiť čo najvyššiu zamestnanosť, zlepšujú postavenie zamestnancov

- vykonávajú nátlak – demonštrácie, štrajky, mítingy

- patria tu aj: obchodné komory, poľnohospodárske združenia, profesijné združenia: komora advokátov, notárov

c) neekonomické nátlakové skupiny – skupiny, ktoré presadzujú občianske záujmy neekonomického charakteru

- sú to napr. organizácie žien a mládeže, etnické a rasové organizácie, náboženské organizácie, združenia miest a obcí; mierové a ekologické organizácie – Greenpeace, kriminálne organizácie, organizácie na ochranu ľudských a občianskych práv

d) masmédiá – úloha – sprostredkovať aktuálne informácie, odovzdávať normy a hodnoty, sprístupňovať vedomosti a vzdelanie, pomáhať v praktickom živote – inzercie, právne rady majú tiež za úlohu zabávať

- rozlišujeme verejnoprávne a súkromné

e) štát a štátne orgány – štát je súhrn všetkých inštitúcií, ktoré sú neobmedzeným pánom na určitom území – spravujú, riadia všetky subjekty, ktoré existujú na danom území a regulujú ich správanie, každý štát má svoje základné znaky, každý štát definuje zvrchovanosť (štát je pánom nad príslušným územím a ľuďmi, ktorí toto územie obývajú), suverenita (týka sa vzťahov štátov k iným štátom), štátna moc, štátne územie, štátne občianstvo a štátne symboly

medzi štátne orgány u nás patrí – zákonodarné – legislatívne /parlament/, výkonné – exekutívne /vláda, prezident/ a súdne – jurisdikčné /súdy/

- parlamentné strany: SMER – SD, SaS, SNS, ĽS NS, Oľano – NOVA, Siet', Most - Híd

ZADANIE Č. 5

a) 16. Podobenstvo o jaskyni – určte autora, zaradte do etapy filozofického vývoja, porovnajte jeho názory na štát s názormi Aristotela; vymenujte etapy tvorby Platóna, vysvetlite pojem demiurg

Platón – patril ku klasickej gréckej filozofii

- bol predstaviteľom objektívneho idealizmu

- celá jeho tvorba je rozdelená do 3 období

- bol žiakom Sokrata

1. OBDOBIE – obdobie Sokratovsko – etického idealizmu

- do tohto obdobia patrí 13 dialógov napr.

Lysis – dialóg o priateľstve

Protagoras – o výchove k cnosti a mravnosti

Obrana Sokrata

Gorgias – o rétorike a sofistike

2. OBDOBIE – obdobie vytvorenia systému objektívneho idealizmu – klasické obdobie

- patrí tu 6 dialógov

Faidion – dialóg o nesmrteľnosti duše

Symposion = hostina – dialóg o pravej láske

3. OBDOBIE – prírodno – filozofické – Sofistes, Kritias, Parmenides

- svoju teóriu ideálneho štátu rozpracoval v diele Politea – celý štát mal fungovať ako ľudský organizmus; v jeho ideálnom štáte, kt. sa 3x pokúsil neúspešne vytvoriť na Sicílii, by boli ľudia rozdelení do 3 skupín podľa toho, ako dlho ich duša pobudla vo svete ideí, resp. ktorá zložka duše

u človeka prevažuje

Skupiny obyvateľstva:

1. filozofi (mudrci) – ich duša pobudla vo svete ideí najdlhšie – viac ako 40 rokov, 40 rokov by sa pripravovali na svoje postavenie; dominuje zložka duše – rozum (myslenie), s cnosťou (vlastnosťou) – múdrosťou, táto zložka sídli v hlave človeka, ich úlohou je vládnuť v štáte, filozofi a strážcovia mali spoločné ženy na základe princípu (najlepší muži intelektuálne sú spojení s najlepšimi ženami fyzicky)
2. strážcovia – 20 – 40 rokov sa pripravovali aj ich duša toľko pobudla vo svete ideí, ich najrozvinutejšou zložkou duše je voľa, táto zložka sídli v hrudi človeka, úlohou strážcov je chrániť, ochraňovať celú spoločnosť vo vnútri aj navonok
3. výrobcovia – do 20 rokov sa pripravovali, museli vedieť najmenej poznatkov, zložka duše – ctižiadostivosť, ktorá sa prejavuje cnosťou – umiernenosťou, sídli v podbrušku, ich úlohou je živiť celú spoločnosť, – tvorili najširšiu vrstvu, ktorej úlohou bolo zabezpečiť všeobecnú starostlivosť o strážcov a filozofov, mali vyrábať, mohli mať ženu, deti a dom

- v tejto ideálnej spoločnosti nejestvuje súkromne vlastníctvo

- v ideálnej spoločnosti nejestvuje ani rodina, právo plodiť deti majú len vyvolení – tí, ktorých určia filozofi – o deti sa starajú všetci členovia spoločnosti

- v období helenizmu Platónove názory na ideálny štát zastával a podporoval Zenon z Kítia (v jeho štáte by si boli všetci rovní, neboli by rozdiely medzi Grékmi a Barbarmi, medzi slobodnými a otrokmi – otrok je len hovoriaci predmet, tvrdí, že v tejto spoločnosti nie sú rozdiely medzi mužmi a ženami)

Podobenstvo o jaskyni –

- v tomto podobenstve porovnáva svet ideí a svet reálnych vecí

- človek je prikovaný tvárou k stene jaskyne, nemôže sa otočiť, za ním horí oheň, on celý život vidí iba tieň predmetov, ktoré nosia iní ľudia za jeho chrbtom pri ohni alebo tým, že je v jaskyni otvor, preráža do vnútra svetlo - človek teda vníma iba svet tieňov, v tej jaskyni je pripútaných viac ľudí, až sa jednému podarí odpútať, smeruje k otvoru, najprv je bolestivo oslepený, potom prekvapený a užasnutý tou skutočnou krásou, nechce sa vrátiť späť, navyše by mu ani ostatní neverili

- tieň na stene = obrazy nášho sveta, ktorý je nedokonalý a to kvôli našim zmyslom, preto tieto tieň nemôžu byť zdrojom nášho poznania

- ak by sme mali 10 ľudí takto pripútaných a pustili ich všetkých von z jaskyne – 9 z nich by nezvládli „slobodu“, radšej by sa nechali pripútať naspäť, nezvládli by svet ideí, ktorý je von

- jeho gnozeológia je označovaná ako teória rozpamätávania sa – duša je schopná do určitej miery sa rozpamätávať na situácie, ktoré zažila v ideálnom svete, uznáva 2 druhy poznania:

1. zmyslové = temné poznanie, 2. intelektuálne = rozumové

Aristoteles – tvrdil, že človek je tvoj spoločenský; rozlišoval dobré a zlé formy štátu:

- sú rozpracované v práci Politika, zaoberá sa predovšetkým typmi ústav

1. ROZDELENIE ÚSTAV PODĽA POČTU VLÁDCOV:

- a) 1 vládca – monarchia al. tyrania
- b) aristokracia, oligarchia = vláda niekoľkých ľudí
- c) demokracia, politea = vláda rozumnej väčšiny
- d) otrokárska demokracia = vláda spodiny

2. DELENIE NA DOBRÉ A ZLÉ

a) dobré ústavy – monarchia – vládne 1 vládca rozumne

- aristokracia – vláda menšiny pochádzajúca z najlepších
- politea – rozumná vláda väčšiny

b) zlé ústavy – tyrania – vládne 1 tyran

- oligarchia – vláda malej skupiny podporujúca záujmy majetných
- demokracia – vláda spodiny – sebecká vláda väčšiny pozostávajúca z chudobných

- dobro jednotlivca spája s dobrom celej spoločnosti – v spoločnosti žiadal ponechať súkromné vlastníctvo; spoločenská nerovnosť chápal ako prirodzené (napr. vrstvu otrokov a taktiež postavenie žien)

demiurg – tvorca, Boh – remeselník, ktorý vytvoril tento svet z prahmoty

b) 17. Charakterizujte predmet občianskeho práva, vecné právo, obmedzenie vlastníctva, podielové a bezpodielové spoluvlastníctvo a právo k cudzím veciam

občianske právo - základné odvetvie súkromného práva

- zaoberá sa vzťahmi medzi fyzickými osobami (jednotlivec, ktorý disponuje právnou silou), právnickými osobami (firma al. organizácia, ktorá vznikla ako výsledok dohody účastníkov a je písomne podchytená v dokumente) a štátom vo všetkých kombináciách

- je to typicky zmluvné právo, ktoré smeruje k napĺňaniu občianskych práv a slobôd

- pramene občianskeho práva sú Občiansky zákonník a Ústava SR, vzorom OP je Code Civil (1804), ktorý presadzoval heslo: vlastníctvo, rovnosť, sloboda

vecné právo – je to právo vlastníť veci, pričom ho členíme na:

a) vlastnícke právo (vecné) – dáva právo podľa svojej vôle vlastníť veci, držať ich, užívať, slobodne nakladať s vecou, svojím vlastníctvom nemôžeme ohroziť vlastníctvo inej osoby, práva a zdravie obyvateľov

- v stave núdze alebo ak to je vo verejnom záujme, vlastníctvo môže byť vyvlastnené, ale za adekvátnu náhradu (berie sa trhovú cenu)

- vlastníctvo možno nadobudnúť kúpou, vlastníckou zmluvou, dedením, rozhodnutím štátnych orgánov (napr. exekúcia), darovacou zmluvou, tzv. vydržaním

- vlastníctvo sa týka jednej veci, jedného vlastníka

- vlastník môže meniť podstatu veci – predať, darovať, vymeniť, založiť

obmedzenie vlastníctva - je možné len na základe súdneho právneho aktu a len v záujme ochrany práv iných osôb

- v rámci vlastníckeho práva rozlišujeme aj spoluvlastnícke právo: je to právo viacerých osôb na veci hnutelne a nehnuteľne, delíme ho na

1.) podielové spoluvlastníctvo – vyjadruje, akou mierou sa vlastníci podieľajú na právach a povinnostiach k veci, napr. nadobúdanie podielov pri nadobúdaní bytu, dedenie, vlastníctvo obchodných spoločností

- ak nemožno výšku podielov určiť platí, že podiely všetkých spoluvlastníkov sú rovnaké

- nikto zo spoluvlastníkov nemá priame vlastnícke právo, spoluvlastníci vykonávajú vlastníctvo a hospodárenie s vecou spoločne, vo vzťahu k tretím osobám sú oprávnení a povinní spoločne a nerozdielne

- spoluvlastníci sa môžu písomne dohodnúť o zrušení spoluvlastníctva a o vzájomnom vysporiadaní sa, ak nie, nasleduje súd

2.) bezpodielové spoluvlastníctvo – týka sa majetku nadobudnutého manželmi počas manželstva, pri rozvoze by sa malo deliť na polovicu, končí sa rozvodom, smrťou alebo návrhom na zrušenie bezpodielového vlastníctva

- pri rozvoze sa spoločné veci ocenia a manželia sa dohodou vysporiadajú, ak nie, rozhodne súd, ktorý prihliada na mieru, akou partneri prispeli, ale aj na záujmy maloletých detí

b) právo na cudzie veci – ide o čiastočné panstvo nad vecami a týka sa napríklad záložného práva, uvalenia vecného bremena a tiež sa týka zádržného práva

-

c) 18. Charakterizujte a vymenujte politické strany, ktoré rozlišujeme podľa základnej politickej orientácie; porovnajme politické, ekonomické a sociálne priority pravicových,

Ľavicových a stredových strán

Podľa základnej politickej orientácie:

a) konzervatívne strany – presadzujú tradičné hodnoty – rodina, náboženstvo, národ, individuálne šance; na to, aby sa udržali tradičné hodnoty, pripúšťajú možnosť násilia; najčastejšie názvy:

kresťanská, konzervatívna, republikánska, národná alebo ľudová strana

- v ekonomike prezentujú národné záujmy

- (napr. KDH, SNS, ĽS NS, konzervatívna strana v GB, republikáni v USA)

b) liberálne strany – presadzujú občianske práva a slobody, ochranu jednotlivca, nepresadzujú žiadnu sociálnu vrstvu, presadzujú minimálny zásah štátu do ekonomického a politického života – štát má stanoviť zákon a viac sa nestarať, sú protikladom konzervatívnych strán, nepreferujú žiaden národ

- názvy: liberálna, demokratická strana, strana stredy

- u napr. – Sas, liberálni demokrati v Británii

c) sociálne strany – presadzujú záujmy najchudobnejších politických vrstiev a pracujúcich podnikateľov

- základom programu je ekonomika

- snažia sa odstrániť sociálne nerovnosti medzi najbohatšími a najchudobnejšími

- snažia sa tiež o ochranu občanov vo finančnej i zdravotnej sfére, doraz kladu na kolektív, vyzdvihujú sociálne istoty, snažia sa odstrániť nezamestnanosť

- názvy: sociálno – demokratická, socialistická, komunistická, strana práce

- napr. Smer – SD, Strana práce vo VB

- zaradenie v politickom spektre – najčastejšie rozdelenie

pravivé strany – podpora podnikania a výroby, minimálne zásahy štátu, presadzujú zastupiteľskú demokraciu a zdôrazňujú jednotlivca, pri zmenách sú za postupný vývoj, nie za rýchle zmeny, presadzujú liberalizáciu cien a dereguláciu, v ekonómii - usilujú sa znižovať infláciu, v sociálnej oblasti sa snažia zbaviť bremena zodpovednosti, ponúkajú rovnosť pre všetkých, napr. Oľano

ľavicové strany – presadzujú sociálnu politiku a sociálne istoty, sociálny zodpovedný a silný štát, opätovné prerozdelenie dôchodkov, presadzujú aj zastupiteľskú aj priamu demokraciu

- presadzujú skupiny (kolektívy), snažia sa o postupné splynutie spoločnosti a štátu

- presadzujú revolučné reformy a zmeny, štátne ochranárstvo a štátne regulácie

- usilujú sa znížiť nezamestnanosť, napr. Smer – SD, SPD v Nemecku

- dalo by sa povedať, že strany stredy sú liberálne strany, hľadajú kompromis medzi ľavicou a pravivou

ZADANIE č. 6

a) 19. Analyzujte podstatu filozofie Aristotela; rozdelenie jeho tvorby (+ základné diela); chápanie pohybu; entelecheia; aké formy duše rozlišoval

Zaujímal ho všetko, čo sa dalo skúmať, hlavne prírodné procesy, bol veľkým systematikom – urobil poriadok v pojmoch, podľa neho sa podstata vecí nachádza vo veciach samotných, základ vedeckého poznania tvorí zmyslové poznanie

- Aristotelova koncepcia je vedecká, založená na pozorovaní a skúmaní

- je predstaviteľom systémovej filozofie objektívneho idealizmu

- svojím učením obsiahol všetko poznanie

- napísal dielo: 7 druhov spisov (z ktorého vytvoril systém)

1. Spisy logické – pod označením Organon (nástroj), diela: Kategorie, O vyjadrovaní

2. Spisy fyzické – diela: Fyzika, O nebi, o duši

3. Spisy metafyzické = filozofické, dielo: Metafyzika (niečo, čo nasleduje po fyzike)

4. Spisy etické, diela: Etika Nikomachova, Etika Eudemova
5. Spisy politické, diela: Politika, Ústava Aténska
6. Spisy rétorické, diela: Rétorika
7. Spisy umenovedné, diela: Poetika

Klasifikácia vied

1. teoretické vedy – najpodstatnejšie, členia sa na:
 - a) prvá filozofia – skúma príčin a počiatky vecí, teda božské podstat, kt. sú nemenné, je teologická
 - b) druhá filozofia – Prírodoveda – v prírode sú všetky veci v procese pohybu a zmeny, zahrnul tu botaniku, zoológiu, psychológiu, fyziku...)
 - c) matematická filozofia – skúma kvantitatívne stránky vecí
2. praktické vedy – zaoberajú sa konaním a správaním človeka (etika, politika, ekonomika)
3. poetické/ produktívne vedy – zaoberajú sa výrobnou činnosťou človeka (rétorika, poetika)

V ontológii sa zaoberal súcnom – všetko to, čo existuje

- rozlišoval 4 druhy príčin:

- a) látková – všetko to, z čoho vec vzniká (dom = tehla)
- b) formálna – určuje formu/tvar danej veci (plán domu)
- c) pôsobiaca – aktívny činiteľ, ktorý vykonáva zmenu (robotník)
- c) účelová – konečný cieľ danej veci

- nadväzuje na pluralistov a ich 4 živly (Zem, oheň, voda, vzduch)

- ÉTER – látka nadmesačných sfér, preto je jeho predstava teologická

- uznáva 2 druhy podstat

1. prvé podstaty = látka (konkrétne vec)
2. druhé podstaty = forma alebo tvar (všeobecná podstata)

- všetko okolo nás je jednotou látky a tvaru

- napr. železná ohnutá tyč (látka je železo, tvar je ohnutá, železné + ohnuté = tyč)

- pohyb chápe ako premenu energie

- odlišuje sa od Platónovho konania, pretože Platón tvrdil že poznávať môžeme len to, čo je nemenné = idey, podstaty a pohyb nie

- Aristoteles sa snažil odhaliť príčiny pohybu

pohyb = schopnosť premiestňovať sa a meniť sa pri telesách

- nadobúdanie tvaru, kedy sa z látky (možnosti) stáva forma, čiže skutočnosť

- pohyb chápal teologicky = účelovo - pohyb je realizácia podstaty veci, podstata má vopred stanovený cieľ

- v procese pohybu (vývinu) pôsobí vo vnútri veci vnútorný princíp = ENTELECHEIA = tento vnútorný princíp ženie vývin vecí k naplneniu účelu

Boha chápal ako prvého hybateľa – je nehybný, nemenný, svet nestvoril, lebo je večný, je oddelený od všetkých vecí a všetkému dal prvý impulz

Chápanie duše – považoval ju za nadradenú telu

- rozlišoval 3 formy duše (podľa úrovni prírody)

1. vegetatívna – riadi výživovacie procesy v organizme, je to najnižšia forma a je u rastlín, živočíchov a u človeka
2. zmyslová duša – vyššia forma, zabezpečuje pociťovanie, vnímanie a premiestňovanie, majú ju živočích a človek, rastliny už nie
3. rozumová duša – len u človeka, je nesmrteľná, najvyššia forma

- dušu človeka spája s rozumom
 - prvé dve formy duše zabezpečujú látku pre rozumovú dušu
- Etika – „človeku nestačí len dobro poznať, musí dobro aj konať“

LOGIKA:

- je považovaný za zakladateľa logiky
- založil subjekt – predikátovú klasifikačnú výrokovú logiku – SILOGISTIKU
- a) „Sokrates je človek“
- b) „Človek je smrteľný“
- c) „Sokrates je smrteľný“
- sociálne názory (ústavy sú spomenuté pri Platónovi)

b) 20. Vymenujte a charakterizujte myšlienkové zdroje európskej právnej kultúry; vysvetlite prínos glosátorov a postglosátorov

- ovplyvnená 3 zdrojmi:

1. grécka múdrosť – cit pre krásu, metaforické vyjadrenie – Akropola
 - Grécko – kolíska európskej filozofie (filozofické myslenie, veda)
 - vytvorili väčšinu všeobecných pojmov a kategórií vo filozofickom myslení
 - najväčší vplyv – klasické obdobie
 - Sokrates – zakladateľ etiky, rozoberá pojem svedomie
 - Platón – myšlienka ideálneho štátu bez súkromného vlastníctva
 - Aristoteles – charakterizoval dobré a zlé formy štátu, človek – tvor spoločenský zoon politikon
 - charakterizovali pojmy ako demokracia, kalokagatia, polis...
2. Rimania – rímsky zmysel pre právo a spravodlivosť
 - metafora – Kapitol
 - nedosiahli filozofickú úroveň Grékov, ale dokonale aplikovali grécke poznatky v praxi
 - vytvorili systém platného práva – právo v našej podobe
 - vytvorili samostatnú vedu o práve – jurisprudencia = sformulovali základné princípy práva a základné právne pojmy, upravovali vzťahy medzi manželmi, rodičmi, deťmi, štátom a občanom, tieto vzťahy zovšeobecňovali vytvárali abstraktné vzory riešenia konfliktu
 - základom rímskej právnej vedy bola grécka filozofia – stoické princípy morálky a rímske obyčaje
 - rímske právo – základ európskej právnej kultúry
3. Kresťanská mravnosť – metafora Sinaj
 - najväčší vplyv – Nový zákon – hlásal pochopenie, odpustenie
 - objavuje sa nová generácia práv – ľudské práva
 - hlásajú aktívny prístup k životu
 - najväčší vplyv – Aurelius Augustinus – slobodná vola
 - Tomáš Akvinský – vytváranie súkromného práva (rozoberá pojmy úrok, úžera)

- vznik právnictva ako stavu súvisí so vznikom 1. právnickej školy – glosátori
- glosátori vpisovali svoje poznámky medzi riadky latinského textu Corpus Iuris Civilis, čo je zbierka zákonov rímskeho súkromného práva (528 – Justinián), alebo na okraj, a tým chceli sprístupniť a vysvetliť latinské texty – išlo o praktické využívanie rímskeho práva
- glosátori sa šírili po celej Európe, v Anglicku najznámejší glosátori – Glanvill, Bracton
- 2. právnická škola – postglosátori = komentátori – vykladači rímskeho práva
- písali komentáre, traktáty, v ktorých sa venovali určitým častiam latinských textov rímskeho práva
- presadzovali vlastné myšlienky a snažili sa riešiť každodenné praktické otázky
- Bartol zo Saxoferrata – žiaci Bartolisti
- Nemo iurista nisi Bartolista – ak nie si Bartolov žiak, nie si právnikom

c) 21. Uvedte prečo sú politické strany a hnutia najdôležitejšie subjekty polit. systému; uveďte ekonomické a neekonomické nátlakové skupiny a porovnajte prostriedky ich nátlaku

a) ekonomické nátlakové skupiny – skupina občanov, ktorí priamo nevstupujú do politiky, ale majú spoločný ekonomický záujem

- odbor – zastupujú záujmy zamestnancov vo vzťahu k zamestnávateľovi a vláde, výsledkom rokovaní je generálna dohoda – platí pre všetkých, na nižšej úrovni je kolektívna zmluva (výška miezd, počet dovolenky....)

- snažia sa zaistiť čo najvyššiu zamestnanosť, zlepšujú postavenie zamestnancov, stabilizujú pracovné príležitosti, snažia sa zmluvne ochrániť zamestnancov

- vykonávajú nátlak – demonštrácie, štrajky, mítingy

- patria tu aj: obchodné komory, poľnohospodárske združenia, profesijné združenia: komora advokátov, notárov, lekárov, učiteľov

- ako prostriedok nátlaku využívajú ekonomiku – majú tri možnosti ako ovplyvňovať politiku: vytvorí dohodu s politickou stranou, prostredníctvom štrajkov a demonštrácií a tiež cez rokovania s vládou

- tlačia na štát a robia nátlak na politikov

b) neekonomické nátlakové skupiny – skupiny, ktoré presadzujú občianske záujmy neekonomického charakteru

- účasť v ktoromkoľvek neekonomickom nátlakovom združení je viazaný na konkrétnu profesiu a občan si môže skupinu vybrať podľa aktuálnosti problému

- sú to napr. organizácie žien a mládeže, etnické a rasové organizácie, náboženské organizácie, združenia miest a obcí; mierové a ekologické organizácie – Greenpeace, kriminálne organizácie, organizácie na ochranu ľudských a občianskych práv

- zaujímajú sa o problém mieru, ekológie, občianskych a ľudských práv, ochrany rasy, etnika, náboženstva

- mnohé si vytvárajú aj medzinárodnú sieť – Amnesty International; alebo nadväzujú kontakty s podobnými združeniami v iných krajinách (Hnutie pacifistov, Greenpeace)

- neprinášajú prospech do ekonomiky

spôsob nátlaku: protesty, meetingy, petície, odborné recenzie

politické strany - občania SR majú právo zakladať si strany, registrujú sa na MIN V SR, ak sú splnené podmienky – musia ho zakladať najmenej traja občania SR starší ako 18 rokov – musia byť uvedené osobné údaje vrátane bydliska

- okrem návrhu na vznik strany, je nutné priložiť aj petíciu s 10.000 podpismi občanov, ktorí si želajú vznik strany

- ministerstvo má 15 dní na odmietnutie alebo akceptovanie registrácie odo dna doručenia

- je zakázané registrovať politické strany, ktoré sú fašistické, ohrozujú mravnosť, verejný poriadok, strany, ktorých program je zameraný proti suverenite a celistvosti štátu; tiež tie, ktoré hlásajú národnosť, miestnu, rasovú alebo náboženskú neznášanlivosť

- politická strana nesmú mať ozbrojenú zložku

význam : - prostredníctvom nich sa realizuje zastupiteľský princíp, pomáhajú stabilizovať politickú moc, vyjadrujú pluralitu názorov v spoločnosti, združujú ľudí so zámerom podstatne ovplyvňovať politickú moc

- cieľom politických strán je: pôsobenie na verejnosť, získať členov, teda aj voličov, priamo sa

zúčastniť vo voľbách, získať zastúpenie vo volených štátnych orgánoch, získať politickú moc a presadiť svoje záujmy, politickú vôľu a hodnoty

- prvé politické strany vznikali v starovekom Grécku, neskôr v období Rímskej republiky – populári – chudobní a optimáti – bohatší, v novoveku vznikali v Anglicku koncom 17. storočia, a to toryovia –

z nich vznikli konzervatívci a vhgovia, z ktorých vznikli liberáli
 základné typy politických strán – sociálne, konzervatívne, liberálne – z nich sa vyvíja extrémna ľavica a pravica, ktoré sa usilujú zničiť politickú pluralitu
 - tiež sú strany, ktoré sú v parlamente a niektoré aj nie sú
politické hnutia – neformálne hnutia občanov, formulujú požiadavky verejnosti, vytvárajú nátlak na parlament a politické strany, aby dané problémy riešili, po vyriešení problému buď zaniknú alebo sa zmenia na politickú stranu (napríklad ekologické hnutie sa transformovalo na Stranu zelených)

ZADANIE č. 7

a) 22. Porovnajte filozofickú školu Epikura a Stoikov, nájdite spoločné a rozdielne znaky, rozdiel v chápaní pohybu Epikuros a atomisti, ktorá helenistická škola tvrdila, že život človeka je predurčený osudu? - stoici

Epikureizmus – spôsob života – verejne sa stiahnuť, sústrediť sa na vlastné prežívanie, kľúčový pojem – slasť

Stoicizmus – aktívny spôsob života, hlavná pojem – ataraxia = stoický pokoj – duševná vyrovnanosť v akejkoľvek situácii, až apatia =

Epikuros: **ONTOLÓGIA:**

- nadviazal na atomizmus, keď súhlasí s Leukipom a Demokritom a s ich chápaním atómov a prázdneho priestoru

- rozdiel medzi nimi spočíva v chápaní pohybu

- uznávajú 2 substancie: atómy a prázdny priestor

- zatiaľ čo Leukipos a Demokritos uznávajú priamočiary pohyb a voľný pád,

Epikuros preferuje vychýľovanie

- Epikurejci dali atómom v ich pohybe možnosť odchýlky a náhody – atómy sa môžu odkláňať z dráhy pod vplyvom tiaže, narážajú do iných atómov, a tak vznikajú úplne nové veci

- odmietajú determinizmus atomistov – Epikuros tvrdil, že dianie vo svete nie je prísne určené predchádzajúcimi príčinami

ETIKA:

- epikurejci kritizovali náboženstvo a hľadali šťastie

- jeho celoživotným cieľom bolo hľadanie šťastia, keď po absolvovaní rôznych experimentov (jedlo, pitie, sex) dochádza k záveru, že šťastie spočíva v rozumnosti = všetko je potrebné robiť s mierou

- okrem hľadania šťastia sa zaoberá aj kritikou náboženstva = najväčšou ťarchou pre človeka je strach (strach zo smrti), Epikuros sa domnieva, že okrem tohto sveta už neexistuje žiadny iný, a preto netreba mať strach zo smrti, lebo po smrti už nie je nič

- cieľom každého ľudského konania je dosiahnuť blaženosť, vyhýbať sa utrpeniu, dosiahnuť rozkoš a slasť – takéto stanovisko označujeme termínom hedonizmus - stav rozkoše môžeme dosiahnuť prostredníctvom stavu ataraxie = stav duševného pokoja, kedy sa človek postupne zbavuje všetkých svojich vášní, nepociťuje telesné slasti ani strasti a dosahuje rozumovú vyrovnanosť – tvrdili, že to dokážu jedine filozofi umierneným spôsobom života

„Keď sme tu my, nie je tu ešte smrť, keď je tu smrť, už tu nie sme my“

„Šťastný je aj ten človek, ktorý prekoná strach zo smrti.“

GNOZEOLÓGIA:

- domnieva sa, že poznanie prebieha tak, že od vonkajších predmetov sa odrážajú ich odraz a tie následne vnikajú do našich zmyslov

LUCRECIUS CARUS

- najvýznamnejší predstaviteľ rímskeho epikureizmu

ONTOLÓGIA

- súhlasí s Leukipom a Demokritom a ich chápaním atomizmu, zatiaľ čo oni chápu pohyb ako

priamočiary a vírivý, Epikuros uznáva vychyľovanie sa atómov na základe tiaže

- uznáva existenciu dvoch podstát: voľného priestoru a atómov → teda 2 substancie
- odsudzuje náboženstvo podobne ako Epikuros = ak chce byť človek šťastný, musí sa oslobodiť od náboženských predstáv
- „Carpe diem“ – užívaj si deň

Stoicizmus -**1. STARŠÍ STOICIZMUS = STARÁ STOA = GRÉCKY STOICIZMUS****PREDSTAVITELIA:** - Zenon z Kítia

- Chrisippos
- Kleantes

2. STREDNÝ STOICIZMUS = STREDNÁ STOA**PREDSTAVITELIA:** - Panaitios

- Poseidonios

3. NESKORÝ STOICIZMUS = NOVÁ STOA = RÍMSKY STOICIZMUS**PREDSTAVITELIA:** - Seneca

- Epiktetos
- Markus Aurelius

ZENON Z KÍTIA

(336 – 264 pnl.)

- podobne ako Platón sa zaoberal ideálnym štátom
- navrhol koncepciu ideálneho štátu, kde si majú byť všetci rovní, kde niet rozdielov medzi Grékmi a barbarmi, mužmi a ženami, medzi slobodnými a otrokmi
- ide o 2. teóriu ideálneho štátu v dejinách filozofie
- nad štát kládol spoločnosť celého ľudstva
- rozdelenie filozofie:
 1. logika – rozpracovali Aristotelovu sylogistiku – chápali ju ako náuku o jazyku, v rámci nej rozlišovali etymológiu – náuku o vzniku slov od sémantiky – náuka o význame slov
 2. fyzika – vychádzali z Herakleitovho pojmu logos – svetový zákon, všetko je prenikajúci jemný oheň, ktorý riadi chod tohto sveta, nič neunikne spod jeho vlády, je to neodvratný osud sveta
 3. etika (nižšie)

ONTOLÓGIA: (a etika zároveň)

- zatiaľ čo Aristoteles považuje za základ bytia jednotu látky a tvaru (súcno), Zenon tvrdí, že základom všetkého je NIEČO = OSUD, svojmu osudu nikto neujde, musí sa s ním vedieť zmieriť
- bytie je nevyhnutné dianie, ktoré podlieha osudu (osud = bytie)
- život človeka je predurčený a človek ho nemôže zmeniť!
- z týchto dôvodov je dominujúcim pojmom všetkých stoikov APATIA – ako nezáujem o všetko, ako zmierenie sa s osudom, je to stoický pokoj, klud
- aby človek mohol existovať v danej smutnej dobe, vytvorili si tzv. IDEÁL MUDRCA, je to ideálny filozof, ktorý by mal žiť v súlade s prírodou a utiahnuť sa sám do seba
- rezignácia alebo apatia neznamenajú úplnú nečinnosť, pretože krédom pre stoikov je prijímať svoju povinnosť – „Konám si svoju povinnosť a o ostatné sa nestarám“

FATALIZMUS – príznačný pojem pre celé obdobie stoikov

- zmierenie sa s osudom

princíp ontológie – bytie = osud = všetko

GNOZEOLÓGIA: (ku všetkým stoikom)

- pokúsili sa vytvoriť systém vied, kde ich cieľom bolo dokázať, že najdôležitejšou zo všetkých vied je etika

a) teória záhrady – záhrada je fyzika, strom je logika, jablko je etika

b) teória vajíčka – škrupina je fyzika, bielko je logika a žĺtok je etika

RÍMSKY STOICIZMUS

SENECA

- učiteľ Alexandra Macedónskeho

- jeho filozofia je označovaná ako filozofia morálky = moralizátorská filozofia

- prvýkrát vo filozofii sa objavujú náznaky kresťanstva, hmota je mŕtva, kým ju niečo neoživí, a tým niečím je osud = príroda = prozreteľnosť

- výrazne sa prejavujú prvky stoicizmu (pokoj, apatia)

ETIKA

- konštatuje, že mravný je ten človek, ktorý sa podriadi osudu

EPIKTETOS

(55- 135)

„Chcem poznať prírodu a riadiť sa ňou“

- uznáva existenciu bohov v medzihviezdnom priestore, ktorý organizuje svetový pohyb

MARCUS AURELIUS

- rímsky cisár

Hovory k sebe samému: - vzniklo to na brehoch Hrona, je písaná v aforizmoch, je o mravnej čistote a pokore

„Úbohý je ten, kto stále reptá, keď vidí, že svetový poriadok je neuspokojujúci a chce meniť bohov alebo ich polepšiť namiesto toho, aby sa polepšil sám“

- prvýkrát v poklasickej filozofii sa intenzívnejšie stretávame s kresťanskými názormi v zmysle pokory = len pokorný človek dosiahne blaženosť = Boh je počiatkom, všetko z neho vychádza a vracia sa

b) 23. Charakterizujte medzinárodné právo; vysvetlite pojmy uzancia a kurtoázia; charakterizujte právomoci najvyšších štátnych orgánov

medzinárodné právo – uplatňuje vzťahy medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami, a to prostredníctvom medzinárodných zmlúv

- medzinárodné zmluvy musia byť ratifikované – ich platnosť musí byť potvrdená štátnym orgánom určeným ústavou, u nás to ratifikuje prezident, v iných štátoch parlament

- normy medzinárodného práva nevytvára nadštátna autorita alebo inštitúcia, sú tvorené tým, že štáty uzatvárajú medzinárodné zmluvy, dohody, uznávajú medzinárodne obyčaje a správajú sa k sebe kurtoáziou a uzanciou

- v medzinárodnom práve sa štáty voči sebe správajú na základe UZANCIÍ = sú to medzinárodné obyčaje a na základe KURTOÁZIE = medzinárodná etiketa a diplomatický protokol

Vývoj medzinárodného práva:

- v staroveku – medzinárodné právo v dnešnej podobe ešte nepoznali, víťazná krajina nanútila vnútroštátne právo porazenej krajine

- napríklad v stredoveku sa spory medzi štátmi riešili pomocou morálnych a náboženských zásad najvyšších autorít – pápež

- s nástupom reformácie prestala platiť autorita pápeža – dochádza k náboženským vojnám

a objavuje sa nutnosť vytvoriť právo, ktoré by upravovalo vzťahy medzi štátmi, humanizovalo vojnu

a ochraňovalo vojnových zajatcov, ženy a deti

- za predchodcov medzinárodného práva považuje španielskych scholastických teológov = Vitoria, Vasquez, Suaréz (spoluzakladateľ dnešného medzinárodného práva)

Hugo Grotius práca – 3 knihy O Práve vojnovom a mierovom

- napísaná v r. 1625

- touto prácou boli položené základy medzinárodného práva v dnešnej podobe

najvyššie štátne orgány

parlament – zákonodarná moc – legislatíva

- prijíma, mení, doplna reviduje ústavu, ústavne zákony a zákony
- schvaľuje programové vyhlásenie vlády
- v niektorých štátoch verifikuje medzinárodné zmluvy
- posudzuje, kontroluje činnosť vlády
- v niektorých krajinách menuje sudcov a volí prezidenta (Taliansko, Nemecko)
- NR SR zriaďuje ministerstvá a iné orgány výkonnej moci, výbory (iniciatívne a kontrolné orgány zložené z poslancov, ktoré prerokovávajú návrhy zákonov)
- rokuje, hlasuje o vyhlásení nedôvery vláde
- odsúhlasuje štátny rozpočet
- disponuje právom interpelovať vládu (niektorého člena) – právo klásť otázky

vláda – výkonná moc – exekutíva

- uvádza rozhodnutia parlamentu do života
- predkladá parlamentu na schválenie programové vyhlásenie a štátny rozpočet
- má právo zákonodarnej iniciatívy
- vytvára vhodné prostredie v štáte, ale i mimo neho vytvára vhodné medzinárodné prostredie
- stará sa o bezpečnosť občanov
- vydáva nariadenia vlády, vyhlášky ministerstiev (nimi sa vykonávajú zákony)
- prijíma opatrenia na zabezpečenie hospodárskej a sociálnej politiky

prezident – výkonná moc – exekutíva

- zastupuje, reprezentuje štát navonok aj dovnútra
- prijíma vyslancov iných štátov a poveruje vyslancov SR
- uzatvára /dojednáva medzinárodné zmluvy
- menuje štátnych funkcionárov
- podpisuje zákony NR SR
- vymenúva predsedu vlády, aj ho odvoláva
- prijíma demisiu vlády
- vymenováva a odvoláva sudcov
- môže nariadiť nezačatie alebo ukončenie trestného konania
- je hlavný vojenský veliteľ
- po parlamentných voľbách zvoláva ustanovujúcu schôdzu
- čestné právomoci – právo používať čestnú stráž
- zapožičiava štátne vyznamenania
- udeľuje tituly – profesor, menuje generálov
- prezident má aj výsostné práva – udeľovať individuálnu milosť alebo kolektívnu amnestiu, vypovedá vojnu, dojednáva mier, rozpúšťa parlament (ak do 6 mesiacov od vymenovania vlád neschváli jej programové vyhlásenie) a vyhlasuje výnimočný stav
- prezidentov delíme z hľadiska kompetencií na silných a slabých
- slabý prezident - má obmedzené právomoci a je len formálnou hlavou štátu, má obmedzené právo veta, napr. SR, Nemecko, Rakúsko, Taliansko

- **silný prezident** – ma rozšírené kompetencie, v niektorých krajinách stojí na čele vlády, ktorú vytvára
 - vo Francúzsku menuje predsedu vlády, ktorý ju vytvorí
 - keď je prítomný na zasadnutí vlády, tak je jej predsedom
 - disponuje právom veta, ktoré je ťažké prelomiť
 - prezident menuje predsedu vlády
- súdna moc** – jurisdikcia
- kontroluje zákonodarnú a výkonnú moc
 - podáva výklad ústavy a rieši konflikty
 - politicky najvyššiu právomoc má ústavný sud – posudzuje rozhodnutia vlády a rôznych inštitúcií, či sú alebo nie sú v rozpore s ústavou, podáva výklad ústavy, v krajinách, kde nie je ústavný sud, je najvyšší najvyšší sud
 - rozhoduje o právach a povinnostiach občanov, organizácií, vyplývajúcich zo zákona, zmlúv a iných skutočností
 - v prípade spáchania trestného činu rozhoduje o vine, nevine a uložení trestu
 - je politicky nezávislý

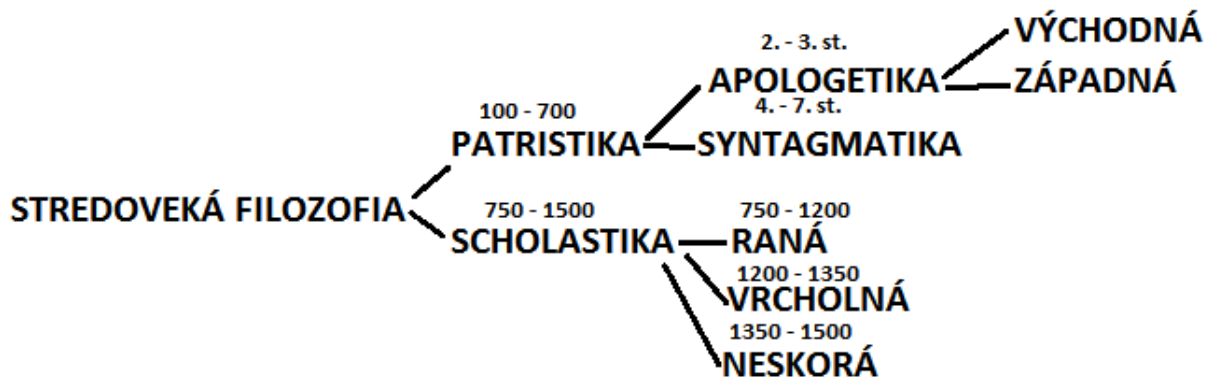
c) 24. Vysvetlite väčšinový volebný systém

- volebný systém – ústavou (zákonom) stanovený spôsob volieb do zastupiteľských orgánov
 - väčšinový – historicky najstarší – väčšinou v anglosaských krajinách
 - väčšinou ide o štáty so systémom dvoch alebo troch silných politických strán
 - vo VB: konzervatívna strana a strana práce, USA – republikáni a demokrati
- znaky: územie štátu rozdelené na väčší počet volebných obvodov
- počet volebných obvodov je rovnaký ako počet poslaneckých miest v poslaneckom zbore, do ktorého sa konajú voľby
 - volebné obvody sú jednomandátové – v každom volebnom obvode sa zvolí len jediný kandidát, jediný poslanec
 - voliči volia konkrétneho poslanca, nie politickú stranu
 - volebný zákon v krajine stanovuje, či v krajine je nutná absolútna väčšina (50% + 1 hlas) alebo relatívna väčšina – najväčší počet hlasov, ktorý môže byť aj menej ako 50%
 - ak nestačí relatívna väčšina, vyžaduje sa druhé kolo, kde postupujú prví dvaja- tam stačí akákoľvek väčšina
 - zvolený poslanec zastupuje všetkých voličov – aj tých, ktorí ho nevolili
- nevýhoda: na území celého štátu pôsobí menší počet politických strán, malé politické strany nemajú šancu sa presadiť
- výhoda: silné politické strany môžu vytvoriť dostatočne pevnú a stabilnú vládu (celu vládu tvorí 1 politická strana), nedochádza k vládnym krízam a častému striedaniu vlád, vláda nie je odkázaná na koalíčné dohody a podporu ďalších strán, zvolený kandidát má väčší pocit zodpovednosti – lebo kandidáti si volili konkrétne jeho, nie politickú stranu

ZADANIE č. 8

a) 25. Porovnajte a charakterizujte znaky a etapy stredovekej filozofie, základné pojmy

kresťanstva, vysvetlite spor o univerzálie, opíšte vplyv náboženstva na stredoveku kulturu

1. PATRISTIKA

APOLOGETIKA = obrana kresťanstva pred pohanskými názormi

VÝCHODNÁ APOLOGETIKA

PREDSTAVITELIA: Justín

Irenus

Tacián

ZÁPADNÁ APOLOGETIKA

PREDSTAVITEĽ: Tertullian

2. SCHOLASTIKA

Raná – Anselm z Canterbury, Peter Abelard, Roscellinus

Vrcholná – Albert Velký, Tomáš Akvinský

Neskorá – Roger Bacon, William Occam, Johannes Duns Scotus

III. ARABSKÁ A ŽIDOVSKÁ STREDOVEKÁ FILOZOFIA -

1. Arabská stredoveká filozofia

a) východná – centrum – Bagdád

- Al Fárábí, Ibn Sina (Avicenna)

b) západná – centrum- Cordoba

- Ibn Rušd (Averroes)

2. Židovská stredoveká filozofia

- Moše Ben Maimon – Maimonides

Stredoveká filozofia – nadväzuje na antickú filozofiu, vychádza zo zjavených právd, ktoré majú byť nadradené pravdám rozumu, vychádza z filozofie Platóna a Aristotela

- v tomto období filozofia (pravdy rozumu) má byť podriadené teológii, čiže pravdám zjaveným

-stredoveké myslenie sa vyvíja na pozadí kresťanstva

ZÁKLADNÉ POJMY KREŠŤANSTVA

1. TEOCENTRIZMUS = Boh je stredom všetkého

2. KREICIONALIZMUS = Boh stvoril svet z ničoho

3. PROVIDENCIONALIZMUS = Boh vládne nad stvoreným svetom

4. PERSONALIZMUS = Človek je stvorený na obraz Boží

5. REVELACIONIZMUS = Pravda je zjavená vo svätých knihách

Patristika – odvodené od slova páter, čo je duchovný otec, pojem označoval cirkevných otcov ako učiteľov múdrosti – duchovné autority raného kresťanstva, hlavná myšlienka patristiky – pochop, aby

si uveril, a ver, aby si porozumel

východná apologetika – tvrdili, že jedinou skutočnou filozofiou je Biblia a jediné pravé poznanie je učenie 12 apoštolov, filozofi sa prostredníctvom kresťanskej apologetiky snažili obrániť kresťanské učenie proti utokom zo strany pohanov

Syntagmatika = Augustínovská systémová patristika – Sv. Augustín tvrdil, že človek pri porovnávaní vecí okolitého sveta je neistý, naše zmysly sú nedokonalé, jedine dušou sme podobní Bohu, je to prvé ucelené kresťanské učenie

Scholastika – odvodené od slova schola = škola, je to filozofický smer, ktorý sa usiloval zdôvodniť kresťanstvo, rozvoj scholastik súvisí s rozvojom vzdelanosti, s rozvojom prvých stredovekých univerzít, dorozumievací jazyk – latinčina, na univerzitách sa študovalo na 4 fakultách – artistika (tu sa študovalo 7 základných umení, delili sa na TRIVIUM – gramatika, rétorika, dialektika a QUADRIVIVUM – hudba, geometria, aritmetika, astronómia, právo, medicína, teológia
- princípom scholastiky je boj o univerzálie = všeobecné pojmy – išlo o to, či reálne existujú všeobecné pojmy alebo reálne existujú len jednotlivé konkrétne veci (či existuje len pojem človek alebo či existuje Salák)

- ide o vzťah – všeobecné – jednotlivé

- rozlišujeme tieto smery:

a) **Realisti** – názov odvodený od latinského res, čo znamená vec

- tvrdili, že univerzálie reálne existujú, dokonca sú reálnejšie ako konkrétne veci

- vychádzali z filozofie Platóna, tvrdili, že všeobecné pojmy sú vlastne idey a reálne veci sú len ich odrazom

- „Univerzálie pred stvorením vecí sú v Božej mysli, po stvorení vecí sú v samotných veciach a po zániku vecí sa dostávajú opäť do Božej mysle“

- Anselm z Canterbury, Anselm z Loyoly, Tomáš Akvinský

b) **Nominalisti** – z lat. nomen – meno

- tvrdia, že všeobecné pojmy sú prázdne zvuky, prázdne mená, sú výtvorom človeka, v skutočnosti neexistujú, reálne existujú len jednotlivé konkrétne veci

- všeobecné pojmy človek vymyslel na to, aby sme označili jednotlivé veci, ktoré majú konkrétne vlastnosti

- William Occam, Buridan, Roscelin

c) **Konceptualisti**

- snažili sa prepojiť realistov a nominalistov

- tvrdili, že pred stvorením sú všeobecné pojmy v Božej mysli, po stvorení vecí v ľudskom rozume, ale reálne nejestvujú, jestvujú len jednotlivé konkrétne veci

- pomáhajú človeku komunikovať a skôr sa pripájajú k nominalistom

- Duns Scotus, Peter Abélard, Roger Bacon

b) 26. Vymenujte a charakterizujte orgány ochrany práva, ombudsman, možnosti ochrany ľudských práv a slobôd

a) kontrolné - polícia, prokuratúra, Najvyšší kontrolný úrad – kontrola dodržiavania zákonov, zisťovanie ich porušovania, používajú najmä preventívne prostriedky ochrany práva, ktoré spočívajú v zisťovaní porušovaní práva a odhalení ich pôvodcov

b) rozhodovacie - rozhodovanie o porušení zákonov, o porušení zákonnosti a ústavnosti, používajú najmä represívne prostriedky ochrany práva spočívajúce v rozhodovaní právno-sporných vecí, vydávaní rozhodnutí o náprave ohrozenia, resp. porušenia práva, vrátane rozhodovania o vine a treste v prípadoch najzávažnejšej formy porušenia práva, ktorým je spáchanie trestného činu,

- patria tu súdy, Ústavný súd

c) vykonávacie - realizujú právne donútenie ako najkrajnejšiu formu nápravy porušenia práva, ktoré je spravidla prezentované v podobe aplikácie sankcie rozhodovacím orgánom ochrany práva
- patria tu - Zbory väzenskej a justičnej stráže SR, výchovné zariadenia

d) Orgány právnych služieb a právnej pomoci - poskytujú pre subjekty, ktoré sú dotknuté ohrozením alebo porušením práva, adekvátne prostriedky na dosiahnutie náprav napr. prostredníctvom súdneho rozhodnutia - notárstvo, advokácia, komerční právnici a daňoví poradcovia

Možnosti ochrany ľudských práv a slobôd

- nezávislé súdnictvo, štátna kontrola, petičné právo, úrad ombudsmana, medzinárodné zmluvy

verejný ochranca práv – ombudsman

- momentálne je u nás ombudsmankou Jana Dubovcová

- je nezávislý orgán Slovenskej republiky, ktorý chráni základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb

- môže sa naňho obrátiť každý, kto sa domnieva, že pri súdnom konaní alebo rozhodovaní došlo k porušeniu základných práv a slobôd

- všetky orgány verejnej moci poskytnú verejnému ochrancovi práv potrebnú súčinnosť

c) 27. Vysvetlite proporcionálny volebný systém

proporcionálny – momentálne v európskych krajinách prevláda, historicky mladší, prvé náznaky – počas Veľkej francúzskej revolúcie – prvýkrát použitý vo volbách v Dánsku – 1855

- rozmach nastal až s rozvojom všeobecného volebného práva

- používa sa aj u nás

znaky: územie rozdelené na menší počet volebných obvodov – u nás je len 1, volebné obvody sú viacmandátové, volič volí politickú stranu alebo hnutie, nie konkrétneho kandidáta, volič môže preferenčnými hlasmi ovplyvniť poradia kandidátov na kandidátnej listine

- počet mandátov sa určuje podľa počtu obyvateľov (voličov)

- každá strana zostavuje kandidátnu listinu, mandáty vo volebných obvodoch sa rozdeľujú medzi kandidátov politických strán v pomere k celkovému zisku hlasov

- mandáty získavajú kandidáti v takom poradí, v akom boli uvedení na kandidátnej listine, akoby sa nevyužila možnosť preferencie hlasov

- mandáty sú rozdelené medzi kandidátov politických strán v pomere k celkovému zisku hlasov

- často môže vyžadovať vytvorenie koalície vlády

- pri tomto systéme existuje povinné kvórum – počet percent, ktorý musí strana získať, aby sa dostala do parlamentu – v SR 5% strany, 7% hnutia

nevýhoda: veľký počet politických strán, vlády sú nestabilné – často sa striedajú – kvôli tomu, že sú takmer vždy koalície (nie len jedna strana, ale viac vládne)

- ktokoľvek, kto chce získať mandát, musí byť na kandidátke nejakej strany

výhoda: politického života sa môžu zúčastniť aj menšie politické strany, teda je rôznorodejšie zloženie parlamentu, podporuje vytváranie nových politických strán

ZADANIE č. 9

a) 28. Analyzujte základné problémy učenia Aurélia Augustína; jeho ontologický dôkaz existencie Boha; teodicea; jeho predstavy na štát s názormi Platóna

AURELIUS AUGUSTINUS

- patrí do stredoveku, konkrétne k augustínovskej systémovej syntagmatike

- jeho učenie je 1. uceleným kresťanským učením

- je označovaný za otca stredovekej filozofie
- aj keď bol teológ, prioritou jeho filozofie je človek a hľadanie pravdy – človek je náboženská bytosť = filozofia je teocentrická
- jeho filozofia: spiritualistický monizmus – za jedinú podstatu považoval Boha, ktorého môžeme spoznať jedine tým, že sa ponoríme do seba a budeme hľadať pravdu v sebe, lebo dušou sme podobní Bohu

ROZDELENIE TVORBY

1. rané obdobie, dielo: Proti Akadémikom
2. prechodné obdobie – dielo: O pravom náboženstve
3. biskupské obdobie – diela: O trojici, O Božom štáte

ETIKA

- „*Nevychádzaj von, vráť sa spať do svojho vnútra, lebo v ľudskom vnútri prebýva pravda*“
- podporuje očisťovanie sa utrpením
- ústredný pojem etiky – láska, láska k Bohu je zárukou dobrého konania
- prvýkrát v dejinách filozofie sa objavuje TEODICEA – pokus o ospravedlnenie Boha za existujúce zlo vo svete = Boh používa zlo na to, aby ešte viac vyniklo dobro, resp. Boh dopúšťa, aby sa nestalo ešte väčšie zlo
- 1. tvrdil, že neexistujúce zlo vo svete je len menším dobrom
- 2. zlo existuje preto, aby viac vyniklo dobro
- 3. Boh neodpúšťa, aby sa zlo stalo ešte väčším

ONTOLOGIA

- 1. krát v dejinách je podaný ontologický dokaz o existencii Boha
- dôkazy: 1. priorita Boha nad svetom (je úplne jasné, že existuje niečo vyššie ako my)
- 2. priorita duše nad telom (zatiaľ čo duša je večná, telo je pominuteľné)
- 3. priorita vôle nad intelektom (viera je vyššia ako rozum = voluntarizmus)

Duša = sme ňou podobní Bohu, duša má nadradené postavenie nad telom, filozofia pod vplyvom Platóna, duša má tri funkcie: pamäť, rozum, voľa

GNOZEOLÓGIA

- Boh umožňuje poznávať človeka na základe osvietenia = INTROSPEKCIA

SOCIÁLNE NÁZORY

- napísal prvé teologizované dejiny ľudstva – DE CIVITATE DEI – O Božom štáte
- existujú 2 skupiny ľudí vo svete:
 1. skupina vyvolených = deti Ábelove = Ríša Božia – je tu dominantná láska k Bohu
 2. skupina zatratených = deti Kainove – dominuje u nich sebaláska = egoizmus
- zatiaľ čo deti Ábelove žijú v Jeruzaleme, deti Kainove v skazenom Babylone
- celé dejiny ľudstva sú zápasom medzi vyvolenými a zatratenými
- v konečnom dôsledku Boh rozhodne, kto bude vyvolený a kto zatratený
- nakoniec sa všetci vyvolení stretnú v Božom štáte
- tvrdil, že boj medzi týmito ríšami prebieha aj v samotnej cirkvi
- zdroj viery videl v cirkvi, nie v Biblii
- Vzťah viery a rozumu – „Pochop, aby si uveril, ver, aby si porozumel“
- Platón – svoju teóriu ideálneho štátu rozpracoval v diele Politea, ľudí rozdelil do 3 vrstiev, podľa toho, ktorá zložka duše u nich dominuje (rozpísane hore)

b) 29. Vymedzte predmet a zásady rodinného práva; charakterizujte formy náhradnej rodinnej výchovy

rodinné právo – upravuje vzťahy medzi – rodinnými príslušníkmi – ženou a mužom (manželmi), rodičmi a deťmi a medzi príbuznými

- rieši vzťahy a problémy náhradnej rodinnej výchovy
- stanovuje podmienky uzavretia a zániku manželstva
- pramene tvorí Ústava SR a zákon o rodine – prijatý 19.1. 2005
- štát na seba berie zodpovednosť a povinnosť ochraňovať rodinu, manželstvo a materstvo
- vyjadruje základné zásady rodinného života ako je rovnosť manželov, podpora materstva, zodpovednosť rodičov za vývin dieťaťa, ochrana rodiny ako zabezpečenie kultúrnej a hmotnej úrovne rodiny, vzájomná pomoc v rodine
- zásady zákona o rodina: 1. rovnoprávne postavenie muža a ženy v rodinných a majetkových vzťahoch, 2. rovnosť občanov, 3. odstránenie diskriminácie detí podľa pôvodu, detí narodené mimo alebo v manželstve majú rovnaké práva, 4. ochrana materstva, 5. dobrovoľnosť pri uzatváraní manželstva, 6. monogamia – manželstvo iba muž a žena

formy náhradnej rodinnej výchovy

a) - adopcia – úplné osvojenie

- prijatie cudzieho dieťaťa do vlastnej starostlivosti
- adoptívni rodičia sa zapisujú do matriky namiesto biologických rodičov
- preberajú rodičovskú zodpovednosť
- zanikajú pôvodné biologické vzťahy (k pôvodnej biologickej rodine)
- dieťa získava aj priezvisko adoptívnych rodičov
- adopcia nezaniká ani po dovŕšení plnoletosti
- adoptované deti majú rovnaké práva ako biologické deti vrátane dedenia
- adoptovať dieťa môžu len rodičia, manželia, prípadne manžel matky dieťaťa
- adoptovať dieťa nemôžu starí rodičia,, vznikol by duplicitný biologický vzťah

b) pestúnska starostlivosť –

- dieťa je zverené do starostlivosti pestúna, ktorý rozhoduje o bežných záležitostiach dieťaťa
- pestún dostáva od štátu príspevok na výživu dieťaťa + odmenu za pestúna
- končí plnoletosťou dieťaťa
- dieťa žije s pestúnom v spoločnej domácnosti
- ak je zárobkovo činné dieťa, musí prispievať na domácnosť

c) opatrovníctvo

- vymedzuje ho súd
- väčšinou ide o jednotlivé prípady, kedy dieťa treba zastupovať, napr. pri majetkových záležitostiach alebo pri strate záujmu rodiča o deti, v prípade týrania detí, v prípade smrti rodiča
- väčšinou sa opatrovníkom stáva príbuzný – súrodenec, prarodič, krstný...

d) profesionálne rodičovstvo

- momentálne najviac podporované zo strany štátu
- je určené na určité prechodné obdobie (do 3 rokov)
- aby dieťa získalo zručnosti a mohlo byť dané na iné formy náhradnej rodičovskej výchovy
- profesionálny rodič – je zamestnanec ústavu – dostáva mzdu

e) ústavná starostlivosť – nariadená sudom

- ak je výchova dieťaťa narušená a ohrozená, končí plnoletosťou

c) 30. Vymenujte a charakterizujte subjekty trhu a trh; jednotlivé typy trhov; výrobné faktory – práca, pôda a prírodné zdroje, kapitál

Trhový mechanizmus pozostáva z troch procesov – proces tvorby dopytu, proces tvorby ponuky a proces tvorby ceny

Trh – miesto, kde sa stretáva strana dopytu a ponuky, čiže prostredie okolo spotrebiteľa za cieľom

predaja alebo kúpy za určitú cenu, cieľom je výmena statkov, výrobných faktorov medzi subjektmi ekonomiky

Typy trhov -

I. Podľa počtu (množstva) predávaných tovarov

- a) čiastkové trhy – predmetom predaja a kúpy je jeden druh tovaru (napr. trh automobilov, pšenice)
- b) agregátne trhy – súhrny trh všetkých tovarov alebo služieb – obsahuje všetky druhy tovarov

II. Z hľadiska predmetu predaja

- a) trh tovarov a služieb – predmetom predaja a kúpy sú tovary a služby pre osobnú spotrebu
- b) trh výrobných faktorov – predmetom predaja a kúpy sú výrobné faktory – práca, pôda, kapitál
- c) trh finančný (peňazí) – predmetom predaja a kúpy sú finančné prostriedky v akejkoľvek podobe (napríklad cenné papiere), - v NY, Hong Kongu, Tokiu

III. Z hľadiska miesta a územného hľadiska

- a) miestne trhy, lokálne, regionálne – prevládajú tradičné produkty – napr. Pivovar Šariš
- b) celoštátne, národné – v rámci danej krajiny
- c) svetové trhy – globálne – prepojenie národných trhov kooperáciou

Subjekty trhu

3 základné – firmy, štát, domácnosť

- fyzický tok tovarov, služieb a výrobných faktorov

- peňažný tok za tovary, služby a výrobné faktory

- firmy alebo výrobcovia na trhu tovarov a služieb vystupujú na trhu ako strana ponuky, snažia sa maximalizovať zisk, na trhu výrobných faktorov vystupujú ako strana dopytu, snažia sa vytlačiť ostatných konkurentov a získavať nových zákazníkov, vyrábajú a predávajú statky

- spotrebitelia, domácnosti vystupujú na trhu tovarov a služieb ako strana dopytu, chcú maximalizovať úžitok, čo najlacnejšie nakupovať tovary; ak je nedostatok nejakého tovaru má to za následok nárast ceny, snažia sa uspokojiť potreby, ponúkajú pracovnú silu

- štát – snaží sa ovplyvňovať trh v záujme verejného prospechu, odstraňovať negatíva a podporiť pozitívne javy, snaží sa ochraňovať konkurenčné prostredie, štát vytvára na trhu aj dopyt aj ponuku – štátne orgány – parlament, vláda, ministerstvá a centrálna banka vytvárajú legislatívny, finančný a organizačný rámec fungovania ekonomiky

Výrobné faktory – sú to vstupy do výroby

1. práca – je to výsostne ľudský kapitál – je spätá s človekom, sama o sebe nejestvuje

- je to cieľavedomá, účelná ľudská činnosť vynakladaná pri tvorbe tovarov a služieb

- množstvo a kvalitu práce ovplyvňujú:

a) počet práceschopného obyvateľstva, b) intenzita práce, c) dĺžka pracovného času, d) vzdelanie,

e) kvalifikácia, f) odmena za prácu – mzda g) kvalita použitých nástrojov alebo technológií

- dopyt po práci určujú firmy, závisí od ostatných výrobných faktorov (od kapitálu a použitej technológie) – dokonalejšie technológiu znižujú dopyt po práci, ale zvyšujú nároky na kvalifikáciu

- je to odvodený dopyt od dopytu po tovaroch a službách

- ponuka práce závisí od práceschopného obyvateľstva (od celkového obyvateľstva odrátame tých, ktorí nemôžu pracovať – dôchodcovia, študenti, hendikepovaní)

2. pôda – špecifický výrobný faktor, je to produkt prírody, je to vzácny statok, jej množstvo je obmedzené a nemôžeme ho rozširovať

- rozdeľuje sa na pôdu určenú na poľnohospodárske využitie a pôdu určenú na výstavbu

- rozdiely v rente, teda v poplatku za používanie pôdy spôsobujú: a) bonita pôdy – úrodnosť,

výnosnosť pôdy pri rovnakej námahe – najúrodnejšie sú černozy, b) lokácia – čo najbližšie veľkým

centrám

- dopyt po pôde je odvodeným dopytom po dopyte po plodinách
- ponuka po pôde je špecifická, lebo je nepružná, jej množstvo sa nemení, len cena závisí od dopytu

3. kapitál – sú to statky, ktoré sú výsledkom predchádzajúcej výroby, neslúžia na bezprostrednú spotrebu, ale ako vstup do ďalšej výroby

- kapitál sú vlastne úspory premenené na investície
- prostredníctvom predaja a kúpy na kapitálovom trhu prináša ďalší výnos vo forme zisku alebo úroku
- formy kapitálu: a) kapitálové statky – majú fyzickú podobu – budovy, zariadenia, stroje
- b) finančný kapitál – základná forma – východisko
- c) technológie – know how, značka, obchodné postavenie

ZADANIE č. 10

a) 31. Analyzujte vzťah filozofie a teológie v učení T. Akvinského, učenie o dvojakej pravde, porovnať dokaz existencie Boha s Anselmom, názory T. Akvinského na štát

- umiernený realista, predstaviteľ vrcholnej scholastiky
- učenie o dvojakej pravde, rozpracoval pod vplyvom Averroes
- rozlišoval – a) pravdy rozumu – majú byť predmetom filozofie a prírodných vied
- podľa neho rozum pri poznávaní vychádza zo zmyslovej skúsenosti a má ohraničenú možnosť poznania, má hranice
- b) pravdy viery – výhradne z kompetencií teológie
- tieto pravdy sú: zjavené Bohom, o ktorom sa nepochybuje a filozofi by sa týmito pravdami nemali zaoberať
- tvrdil: filozofia by mala byť len úvodom do teológie, vedy vrátane filozofie by mali byť len slúžkami teológie
- žil v období, kedy európska kultúra bola ovplyvnená a ohrozená Arabmi – cirkev zakázala zaoberať sa učením Aristotela, nakoľko Aristotelova logika ohrozovala cirkevné normy
- jeho celoživotným cieľom bolo prispôbiť Aristotelovu logiku cirkevným potrebám
- celý život bol za to prenasledovaný
- práce: Suma teologická – súhrnný pohľad na svet, vesmír, človeka a prírody, založenú na katolíckej viere, určená pre mladých teológov, Suma teologická bola položená na oltár sv. Petra v Ríme ako jediná v dejinách takmer na roveň Biblii, udialo sa to na Tridentskom koncile 1545 – 1563, - po jeho smrti si cirkev uvedomila, že vďaka jeho práci Suma teologická sa podarilo prispôbiť Aristotelovu filozofiu kresťanským požiadavkám
- Suma proti pohanom/ Suma filozofická - venoval sa komentárom, kritika diel antických filozofov a predstaviteľov patristiky
- bol mu udelený titul – anjelský doktor

ONTOLÓGIA:

- podáva 4 ontologické dôkazy Boha, keď tvrdí, že:
 1. Boh je prvý hybateľ
 2. Boh je prvá príčina
 3. Boh je absolútne nutná bytosť
 4. Boh je absolútne dokonalá bytosť, ktorá riadi svet

GNOZEOLÓGIA:

- uznáva 2 druhy poznania: 1. nadprirodzené poznanie – teológia
2. prirodzené poznanie – rozum

- celá jeho filozofia je označovaná ako harmónia viery a osudu

SOCIÁLNE NÁZORY:

- štát považuje za najvyššie dielo umenia, pričom moc každého panovníka je odvodená z vôle Božej

- tvrdil, že moc panovníka má byť podriadená vyššej duchovnej autorite – zástupcom Krista na svete je pápež; život na Zemi je len predprípravou na posmrtný život

ETIKA:

- najvyššou cnosťou je pokora
- zatiaľ čo Aristoteles uznáva látku a formu, Akvinský nahrádza Aristotelovu formu kategóriou Boha

Vzťah filozofie a teológie:

- upravil Averrovo učenie o dvojakej pravde, pričom rozlišoval:

1. Pravdy rozumu – majú byť predmetom filozofie a prírodných vied
2. Pravdy viery – zjavené pravdy

- majú byť výhradne predmetom teológie; tvrdil, že v poznávaní máme využívať rozum, ale keďže rozum vychádza zo zmyslovej skúsenosti, má ohraničené možnosti poznania – jedine bez hraníc sú pravdy zjavené, pomocou rozumu môžeme argumentovať v prospech existencie Boha

- usiloval sa oddeliť filozofiu a teológiu a tvrdil, že filozofia má byť slúžkou teológie, a má byť úvodom k teológii

Porovnanie dokaz existencie Boha u Akvinského a u Anselma z Canterbury:

Anselm: - podáva 2. dokaz o existencii Boha

- „Boh je ten, nad ktorého nemožno myslieť už nič vyššie“

- (je úplne jasné, že existuje niečo vyššie ako sme my, a to niečo nemôže existovať v našej mysli, ale musí existovať aj v skutočnosti)

- tvrdí – ak by Boh jestvoval len v mojej mysli ako pojem a nejestvoval by v mysliach ostatných, chýbala by mu objektívna existencia a ak vychádzame z definície Boha ako niečoho najvyššieho, nevyhnutne z toho vyplýva jeho existencia – vychádzal z čistého myslenia (Boh- niečo najvyššie)

Akvinský - svet ako taký sa nemôže vyvíjať sám od seba, na vznik akéhokoľvek bytia je nevyhnutný vonkajší zásah (vonkajšia príčina – Boh) = každý jav bol spôsobený predchádzajúcou príčinou, každá príčina bola spôsobená predchádzajúcou príčinou, ak stúpame po rebríčku príčin, nevyhnutne k dospejeme k myšlienke nutnej existencie jednej príčiny všetkých príčin, ktorou nemôže byť nič iné ako Boh

b) 32. Vysvetlite: právna spôsobilosť; spôsobilosť na právne úkony; fyzická a právnická osoba; vymenujte typy zmlúv podľa občianskeho zákonníka

- občianske právo je základným odvetvím súkromného práva
- zaoberá sa vzťahmi medzi občanmi navzájom a rieši vzťahy medzi fyzickými a právnickými osobami aj vo vzťahu k štátu, smeruje k napĺňaniu občianskych práv a slobôd
- hlavným prameňom je Občiansky zákonník, ktorého vzorom bol Napoleonov Code Civil (1804) pod heslom: rovnosť, vlastníctvo, sloboda

subjekty občianskeho práva:

1. fyzická osoba – každý jednotlivec, ktorý

a) disponuje právnou spôsobilosťou – spôsobilosť byť držiteľom práv a povinností, vzniká narodením, prípadne počatím (dediť môže aj počaté dieťa), zaniká smrťou alebo vyhlásením za mŕtveho, človek nemôže byť pozbavený právnej spôsobilosti, môže byť však obmedzená rozhodnutím sudu

b) má spôsobilosť na právne úkony – spôsobilosť svojím konaním vytvárať, meniť a riešiť právne vzťahy; spôsobilosť vstupovať do zmluvných vzťahov, nadobúda sa plnoletosťou = dovŕšením 18. roku života, výnimočne v 16. roku života uzavretím manželstva, subjekt právneho vzťahu nesie právnu zodpovednosť za právne následky

- môžeme byť pozbavení spôsobilosti na právne úkony rozhodnutím sudu – tomuto rozhodnutiu musí predchádzať odborný posudok, ktorého dôvodom je trvalá alebo dočasná duševná choroba

2. právnická osoba – každý subjekt, ktorý má spôsobilosť na právne úkony a nie je fyzickou osobou; sú to rôzne firmy, organizácie, účelové združenia majetku, jednotky územnej samosprávy ...

- vzniká zakladacou listinou alebo písomnou zmluvou v deň zápisu do obchodného registra alebo iného zákonom určeného registra; obchodný register obsahuje najdôležitejšie informácie o firme – názov, sídlo, organizačno – právne formuly, IČO, zámer podnikania, konateľov spoločnosti

Typy zmlúv podľa občianskeho zákonníka -

a) darovacia zmluva – náležitosti: darcovia, obdarovaní, dátum, miesto, podpisy, body zmluvy

b) kúpna zmluva – predávajúci, kupujúci

c) zmluva o pôžičke – veriteľ, dlžník

d) zmluva o diele – zhotoviteľ, objednávateľ

e) nájomná zmluva – prenajímateľ, nájomca

f) poisťovacia zmluva – poisťovateľ, poistenec

c) 33. Vysvetlite čo je trhový mechanizmus – procesy ktoré ho tvoria; krivky ponuky a dopytu; vyznačte prebytok a nedostatok tovaru

Trh – miesto, kde sa stretáva strana dopytu a ponuky, čiže prostredie okolo spotrebiteľa za cieľom predaja alebo kúpy za určitú cenu, cieľom je výmena statkov, výrobných faktorov medzi subjektmi ekonomiky

Trhový mechanizmus pozostáva z troch procesov – proces tvorby dopytu, proces tvorby ponuky a proces tvorby ceny

- je to súhrn procesov a vzťahov vznikajúcich pri obchodovaní s tovarmi, službami a výrobnými faktormi za trhovú cenu

- funguje samočinne za pomoci dopytu, ponuky a pôsobenia cien, na základe tejto interakcie sa stanovuje rovnovážna cena tovaru alebo služby

a) Proces tvorby dopytu – rozhodujúce faktory ovplyvňujúce dopyt: cena požadovaného tovaru, množstvo = ak sa zmení cena, ovplyvní to aj množstvo požadovaného tovaru, ostatné faktory spôsobujú posun krivky doprava alebo doľava, nimi sú napr. kvalita tovaru, výška príjmu, módné trendy alebo substitučné tovary a ich cena (chlieb – rožky)

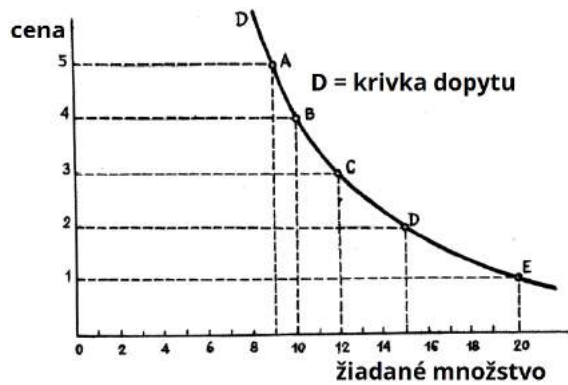
dopyt – je množstvo tovarov a služieb, ktoré sú spotrebiteľia ochotní a schopní kúpiť na trhu za určitú cenu

Krivka dopytu

- krivka dopytu vyjadruje nepriamu úmernosť, vzťah medzi cenou požadovaného tovaru a množstvom požadovaného tovaru

- krivka má klesajúcu tendenciu,

napríklad – keď sa cena požadovaného tovaru zvyšuje, množstvo požadovaného tovaru sa znižuje, platí to aj opačne

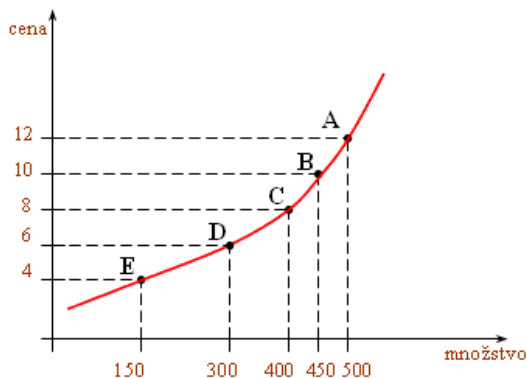

b) proces tvorby ponuky – rozhodujúce faktory: cena a množstvo ponúkaného tovaru v ponuke, ostatné faktory spôsobujú posun krivky doľava alebo doprava, nimi sú náklady na výrobu tovaru, počet subjektov na trhu, čas, cena alternatívnych tovarov (pri rovnakých podmienkach môžem vyrábať iný tovar, ktorý je viac žiadaný)

ponuka – množstvo tovarov alebo služieb, ktoré sú firmy schopné a ochotné ponúknuť na trhu za určitú cenu

krivka ponuky – vyjadruje priamu úmernosť medzi cenou ponúkaného tovaru a množstvom ponúkaného tovaru

- keď sa zvyšuje cena ponúkaného tovaru, zároveň sa zvyšuje množstvo ponúkaného tovaru – sú ochotní viac vyrobiť, lebo sa im to oplatí, krivka má rastúcu/stúpajúcu tendenciu

c) proces tvorby ceny – rovnovážny stav na trhu (dopyt = ponuka = rovnovážna cena)

- strana dopytu chce kúpiť čo najlacnejšie, ponuka chce predať čo najdrahšie
 - obe strany ustupujú, až sa dostanú do stavu rovnováhy, kedy sa dopyt rovná ponuke
 - krivka dopytu pretína krivku ponuky

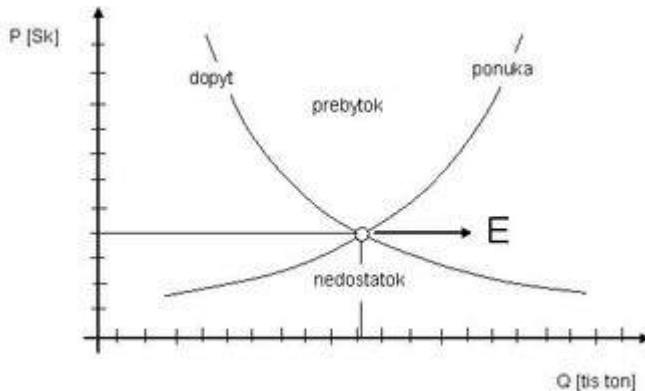
- stav kedy pri rovnovážnej cene je rovnaké ponúkané, ale aj požadované množstvo
 - equilibrium je vzácný stav alebo výnimočný, preto nás nezaujíma rovnovážna, ale trhovú cenu – je to aktuálna cena na trhu, vzniká pri aktuálnom vzťahu dopytu a ponuky = visačka

Situácie na trhu:

a) prebytok – cena tovaru je vysoká, pri vysokej cene strana ponuky zvyšuje ponúkané množstvo, ale strana dopytu znižuje požadované množstvo tovaru, tovar sa hromadí, dochádza k prebytku
 - nutná reakcia: strana ponuky, aby predala, znižuje cenu tovaru, menej vyrába, ale zvyšuje sa dopyt po tovare, prirodzene smeruje k rovnováhe

b) nedostatok – dopyt prevyšuje ponuku, cena tovaru je nízka, znižuje sa ponúkané množstvo tovaru, ale zvyšuje sa dopyt po ňom, dochádza k nedostatku tovaru
 - nutná reakcia: firmy zvyšujú cenu tovaru, čím sa zvyšuje množstvo ponúkaného tovaru, ale dopyt po tovare aj pomaly klesá, smeruje do stavu rovnováhy

- na trhu dochádza pravidelne k striedaniu týchto dvoch fáz

ZADANIE č. 11

a) 34. Porovnajzte predstavy usporiadania spoločnosti a štátu u: Machiavelli, T. More, T. Campanella, J. Bodin, H. Grotius; vysvetlite geografický determinizmus, mechiavellizmus, utópia, prirodzené právo, kto je pokladaný za spoluzakladateľa medzinár. Práva?

NICCOLO MACHIAVELLI

- celý jeho život je spojený s Florenciou, v oboch dielach, ktoré napísal – Vladár, Dejiny Florencia – sa snaží zjednotiť Apeninský polostrov
- jeho cieľom bolo vybudovať silný štát, na čele ktorého by bol silný panovník (v diele Vladár)
- vytvoril postavu ideálneho vladára, ktorý by mal byť aj levom aj líškou
- lev = sila, líška = prešibanosť
- ideálny panovník má zjednotiť Apeninský polostrov, má vzbudzovať lásku aj strach, má byť skôr súcitný ako krutý
- má sa riadiť prírodnými, ale aj ľudskými zákonmi
- na získanie štátnej moci a jej udržanie sú vhodné všetky prostriedky vrátane mocenského násillia
- štátny záujem stojí nad záujmom jednotlivca
- ideálny panovník by mal byť taký, ktorého majú všetci ľudia radi, ale zároveň majú pred ním rešpekt
- „Politika nemá žiaden vzťah k morálke.“
- „Lepšie s v živote darí bezohľadným, ako opatrným“
- „Šťastie je ako žena, kto ju chce mať, musí za ňu dovážať, žena skôr podľahne ohnivým ako opatrným“
- zavádza pojem MACHIAVELIZMUS = účel svätí prostriedky, pri jeho presadzovaní netreba brať ohľad na nikoho a na nič
- tzn. Treba dosiahnuť cieľ za akýchkoľvek okolností

JEAN BODIN

- žil vo Francúzsku v období náboženských vojen (Hugenoti)
- jeho filozofia sa nazýva filozofiou štátnej suverenity (ako prvý rieši suverenity a zvrchovanosť)
- predstaviteľ PRIRODZENÉHO PRÁVA = oddelil ho od božského, tvrdil, že vychádza z ľudskej podstaty a je vlastné každému bez ohľadu na pôvod a majetok (život, sloboda, majetok)
- práca: Šesť dní po republike
- cieľom jeho filozofie bolo zabezpečiť stabilitu vo Francúzsku
- stabilita môže existovať iba vďaka silnej, centrálnej moci panovníka
- základom štátu je podľa neho rodina
- v závislosti od typu podnebia vyčlenil 2 druhy štátov: GEOGRAFICKÝ DETERMINIZMUS
- tvrdil, že forma štátu závisí od geografických a klimatických podmienok štátu

1. v miernom pásme sú štáty rozumu, sú charakteristické láskou k práci, štáty severu – demokracia, republika
2. južné štáty = náboženská forma štátu (okolo Stredozemného mora), ľudia v nich majú negatívny postoj k práci, je tu ideálna absolutistická monarchia
(Ak je príliš teplo, človeku sa nechce pracovať, preto sa bude radšej modliť)

HUGO GROTIUS

- Holanďan, jeden z najvýznamnejších právnych teoretikov, bol predstaviteľ prirodzeno – právnej teórie

* práca – 3 knihy O Práve vojny a mieru

- napísaná v r. 1625
- touto prácou boli položené základy medzinárodného práva spolu so Suarezom
- ľudia sú predurčení k spoločnému životu
- štát je výsledkom budúcej túžby po spolužití = výsledkom spoločenskej zmluvy

THOMAS MORE

- obhajoval katolícku cirkev, odmietal reformáciu
- odmietol prisahať na supremačný akt – odmietol uznať Hernicha VIII ako hlavu cirkvi
- katolícka cirkev ho kanonizovala – vyhlásila za svätého
- kritizoval hospodárske a politické pomery v Anglicku, kedy bola násilím odobratá pôda drobným roľníkom = je to príčina existencie súkromného vlastníctva
- napísal prácu Utópia = symbol pre krajinu, ktorá neexistuje
- snaží sa vytvoriť ideálny model spoločnosti, kde by bolo zrušené súkromné vlastníctvo
- práca je rozdelená do 2 častí:

1. – v prvej časti opisuje situáciu v Anglicku v období ohradzovania = drobní roľníci sú vyhánaní z pôdy, kt. ich dovtedy živila, následne musia odísť za obživou do miest, kde však prácu nenachádzajú, preto sa z nich stáva spodina

2. – v druhej časti navrhuje odstránenie súkromného vlastníctva, vytvorenie ideálnej spoločnosti, kde by si všetci boli rovní a bola by sloboda náboženstva

- kriminalitu by riešil otroctvom

Charakteristika ideálnej spoločnosti:

- nejstvue súkromne vlastníctvo, majetok je spoločný, výsledky práce sú spoločne prerozdeľované
- platila by všeobecná pracovná povinnosť – spočiatku 6 hodín, potom 2 hodiny odpočinok a následne 3 hodiny práce, neskôr by sa mohol venovať vedám a umeniam
- štát by zabezpečoval vzdelanie, spoločné vyznávanie náboženstva
- v štáte by mal byť trvalý mier

TOMMASO CAMPANELLA

- tiež sa pokúsil o utópiu
- usiloval sa oslobodiť juh Apeninského polostrova spod nadvlády Španiela, za čo strávil väčšinu života vo väzení, kde napísal najvýznamnejšie dielo a zomiera
- práca – Slnčný štát
- spoločnosť založená na spoločnom majetku, spoločnej práci, každý by mal mať dom, ženu a deti
- nejstvue tu súkromné vlastníctvo, výsledky práce sú rovnomerne prerozdeľované
- spoločnosť musí odstrániť v každom jednotlivcovi pocit závidia a egoizmu – zabezpečiť dom a manželky pre muža
- najvyšším kňazom je kňaz Slnko, ktorému pomáhajú 3 nižší kňazi –
- 1. kňaz – moc (vojenské záležitosti a obrana štátu)

2. kňaz – múdrosť (umenie, vzdelanie)

3. kňaz – láska – má na starosti plodenie, výber žien pre mužov

b) 35. Vymenujte a charakterizujte jednotlivé etapy ústavného vývoja u nás

ústava – najvyšší zákon štátu a hlavný prameň práva

1. Etapa –obdobie od vzniku ČSR v roku 1918 a platnosti ústavy z roku 1920 do roku 1945

2. Etapa –obdobie ústavného vývoja od oslobodenia v r. 1945 do 1948

3. Etapa –obdobie od schválenia Ústavy 9.mája - 1960

4. Etapa –obdobie od prijatia socialistickej ústavy v r. 1961-1992

5. Etapa –samostatný vývoj SR, Ústava SR z roku 1992

1. a) po vzniku ČSR od r. 1918 do 1920 platí tzv. dočasná ústava

- upravuje kompetencie najvyšších orgánov

- najvyšší zákonodarný orgán – Národné zhromaždenie, ktoré vzniklo rozšírením Národného výboru

- malo 256 členov, z čoho bolo 40/41 zo Slovenska

- výkonné orgány vláda a slabý prezident – bol volený 2/3 väčšinou národného zhromaždenia

- táto ústava pozostávala z preambuly, 10 uvádzacích článkov, 6 hláv a 130 paragrafov

- podľa vzoru francúzskej, americkej a weimarskej republiky

- deklarovala princíp jednotného politického československého národa

- unitárna forma štátu

- bola to parlamentná republika na čele s prezidentom

- najvyššie štátne orgány – zákonodarná moc – 2-komorové národné zhromaždenie (Poslanecká snemovňa s 300 poslancami a senát so 150 senátormi)

- výkonná moc – slabý prezident – volený max 2x po 7 rokov, výnimka Tomáš G. Masaryk – zastupoval štát navonok, mal právo rozpustiť parlament, menovať vládu, sudcov a udeľovať milosť

- vláda sa zodpovedala poslaneckej snemovni

b) Slovenský štát

21.7.1939 bola prijatá táto ústava

- pozostávala z vyhlásenia, 13 hláv a 103 paragrafov

- podľa vzoru Talianska, vzorová aj rakúska a portugalská

- zdôrazňovala božský pôvod moci a práva

- podľa ústavy bolo obyvateľstvo rozdelené do stavov (stavovský systém)

1. poľnohospodársky, 2. priemyselný, 3. obchodný, 4. peňažnícky, 5. slobodné povolania, 6. verejní zamestnanci

- podľa stavov by mal mať každý rozdielny prístup k moci, vedúcu úlohu v štáte mala HSLS, činnosť ostatných strán bola obmedzená

- zákonodarná moc – Slovenský snem – 80 poslancov na 5 rokov, volili prezidenta, schvaľovali ústavu a štátny rozpočet, voľby sa neuskutočňovali

- výkonná moc – prezident – sústredil moc do svojich rúk – Jozef Tiso – mohol zvolávať a rozpustiť snem, menovať a odvolávať členov snemu, snemu nebol zodpovedný a mal veľké nariadovanie právomoci

- najvyšším orgánom stavovských zložiek bola štátna rada – mala 26 členov a oficiálne mohla trestať prezidenta

2. 1945 – 1948

- do októbra 1945 mal prezident ČSR Beneš právo vydávať dekréty so silou ústavných zákonov, následne boli potvrdené vládou a národným zhromaždením = Benešove dekréty = vyvlastnenie

majetku, vystaňovanie fašistických kolaborantov zo strany maďarskej a nemeckej národnosti, či, čo ostali boli pozbavení práva voliť

- v r. 1946 sa konali voľby do národného zhromaždenia
- celoštátne meradlo vyhrala komunistická česko-slovenská strana, na SK – demokrati
- neskôr boli prijaté 3 pražské dekréty, ktoré riešili kompetencie medzi českou vládou a slovenskými orgánmi v prospech českej vlády)

3. 9.5.1948 – ústava, ktorá deklarovala politické víťazstvo robotníckej triedy

ČSR sa stala ľudovo – demokratickým štátom vo forme diktatúry proletariátu

- v ekonomike zavedené plánované hospodárstvo – centrálna príkazová ekonomika
- dominancia štátneho vlastníctva
- súkromné vlastníctvo obmedzené na osobné vlastníctvo, obmedzené súkromné podnikanie
- ústava pozostávala z vyhlásenia, 12 článkov a 10 kapitol
- cieľ ústavy: vybudovať socializmus
- zákonodarnú moc malo 1- komorové národné zhromaždenie, kde mali zastúpenie aj Česi aj Slováci, SNR bola podriadená centrálnym orgánom
- výkonná moc – centrálna vláda – u nás – zbor povereníkov
- táto ústava- formálny charakter, v skutočnosti vládne KSČ

4. 1960 – prijatie ústavy ČSSR

- republika bola vyhlásená za socialistický štát
- vládnuce ideológie: leninizmus a marxizmus
- článok 4 zakotvil vedúcu úlohu KSČ v štáte

Štátne orgány: slovenské národné orgány boli upravené a zbor povereníkov zrušený

- slovenská národná rada – jednotný zákonodarný aj výkonný orgán
- otázka Česka a Slovenska bola vyriešená v roku 1968 tým, že bol prijatý zákon s federáciou
- vznikali nové orgány, ČSR tvorila česká socialistická republika a slovenská socialistická republika, ktoré mali vlastné výkonné, súdne, zákonodarné orgány, spoločné mali federálne výbory
- zákonodarný federálny orgán – 2-komorové federálne zhromaždenie (1 komora – snemovňa ľudu s 200 poslancami a 2. komora – snemovňa národov so 150 poslancami)

5. Ústava Slovenskej republiky prijatá 1.9.1992 na zasadnutí NR SR

- podpísal ju I. Gašparovič ako predseda parlamentu V. Mečiar ako predseda vlády 3.9.1992
- účinnosť nadobudla 1.10.1992, ako celok až 1.1.1993

skladá sa preambuly, deviatich hláv a 156 článkov

1. hlava – všeobecná charakteristika štátu
2. hlava – práva slobody občanov
3. hlava – zákony hospodárstva SR
4. hlava – územná samospráva
5. hlava – Národná rada Slovenskej republiky
6. hlava – výkonná moc
7. hlava – súdy SR
8. hlava – Prokuratúra SR, ombudsman
9. hlava – záverečné ustanovenia

c) 36. Charakterizujte podstatu a formy mzdy, vysvetlite problém nezamestnanosti (formy); charakterizujte mieru nezamestnanosti; od čoho závisí výška nominálnej mzdy; čo je príčinou mzdových rozdielov, formy nezamestnanosti

mzda – odmena za prácu, cena práce

- ja výsledkom vzťahu medzi dopytom po práci (vytvorený firmami) a ponukou práce (vytvorená

domácnosťami)

formy mzdy

a) časová mzda – odmena za odpracovaný čas (hodinová, denná, týždenná, mesačná)

b) úkolová – odvodená od časovej, odvodzujeme ju od priemerného počtu vyrobených výrobkov za určitý čas, zvyšuje efektívnosť práce, znižuje náklady na kontrolu, prevažne pri manuálnych prácach
Nominálna mzda – skutočná cena peňazí, ktoré zamestnanec dostane (čistá mzda v podstate)

- jej výška závisí od výšky ceny práce za hodinu, tiež od počtu odpracovaných hodín

Reálna mzda – vyjadruje množstvo tovarov alebo služieb, ktoré si zamestnanec môže za nominálnu mzdu kúpiť, reálnu mzdu ovplyvňujú: výška nominálnej mzdy priamou úmernosťou, ak je nominálna mzda vyššia, viac si kúpime, zmenou cenovej hladiny – nepriama úmernosť, ak je inflácia, za rovnaký plat si kúpime menej ako pri deflácií, daňové zaťaženie

Mzdové rozdiely spôsobujú:

1. ekonomická vyspelosť krajiny
2. hľadisko času - v minulosti boli reálne mzdy nižšie
3. kvalifikácia, profesia
4. prax, skúsenosti
5. výnimočné schopnosti – napríklad športovci
6. kompenzačné rozdiel – sú to mzdové rozdiel, ktoré slúžia na vyrovanie nepeňažných rozdielov v rôznych druhoch práce – napr. práca spätá s rizikom, prílišný hluk...
- mzdová diskriminácia – ide o rozdiely v mzde pri rovnakej práci kvôli neopodstatnenej charakteristike, napríklad pohlavie, vek, náboženstvo, etnický pôvod

Nezamestnanosť – určitá časť práceschopného obyvateľstva, ktorá nenachádza na trhu práce svoje uplatnenie

- nezamestnaný je ten človek, ktorý prácu nemá, aktívne si ju hľadá a je zaregistrovaný

Formy nezamestnanosti

1. dobrovoľná – je to nezamestnanosť, kedy počet voľných pracovných miest je rovný alebo vyšší ako počet nezamestnaných = ak chceš pracovať, prácu si nájdeš
- určuje ju prirodzená miera nezamestnanosti, ktorá sa pohybuje v rozpätí od 2 – 4%
2. nedobrovoľná – keď je počet nezamestnaných omnoho vyšší ako počet voľných pracovných miest
3. frikčná nezamestnanosť – krátkodobá nezamestnanosť, súvisí so životnými cyklami, napr. žena na materskej, študenti po škole, súvisí tiež s prechodom z jedného zamestnania do druhého
4. štrukturálna – nepomer medzi dopytom po práci a ponukou práce, pričom dopyt po jednom druhu práce stúpa a po druhom klesá a ponuka práce sa nestíha prispôbiť (predávam zbrane a potom chlieb v tej istej fabrike)
5. cyklická – v období recesie a na dne sa znižuje zamestnanosť, ak je ekonomika v expanzii alebo na vrchole, táto nezamestnanosť zaniká
6. sezónna – v určitom období sa zvyšuje dopyt po práci – napríklad poľnohospodárstvo, turistika

Miera nezamestnanosti

- podiel nezamestnaných, ktorí sa aktívne usilujú získať zamestnanie, je vyjadrená v percentách
- vypočítame ju ako počet nezamestnaných: počet práceschopných x 100
- momentálne 9,89% na Slovensku, priemer v Európskej únii 8,9%

ZADANIE č. 12

a) 37. Analyzujte pojmy humanizmus a renesancia a vysvetlite predpoklady vzniku tohto obdobia; charakterizujte hlavné oblasti v renesančnej filozofii; koho považujeme za

zakladateľa platónskej akadémie, ako chápal človeka; vysvetlite panteizmus a hylozoizmus**ROZDELENIE:****1. Renesančná prírodná filozofia****PLATONIZMUS** - Picinus

- Ficino
- Mirandola

Renesančná príroda – Mikuláš Kuzanský

- Mikuláš Koperník
- Giordano Bruno
- Galileo Galilei

Aristotelizmus – Pomponazzi**2. Renesančná sociálna filozofia**

- Machiavelli
- Grotius
- Thomas Moore
- Tommaso Campanella
- Bodin

- renesančné obdobie je spojovací článok medzi novovekou a stredovekou filozofiou

- vznikla v 14. storočí vo Florencii, odtiaľ sa myšlienky šírili na sever

- je charakteristická zmenou pohľadu na svet aj kvôli objaveniu nového kontinentu

- je zdôrazňovaná individuálna jedinečnosť

- v popredí je zmyslové poznanie

- renesancia je kultúrno – umelecké hnutie, ktoré sa usiluje o znovuzrodenie antických ideálov, kultúry a vzdelanosti, nové objavy v oblasti prírodných vied – 1. kompas (zámořské objavy), 2. strelný prach, 3. kníhtlač (informačná revolúcia)

- kladie doraz na pozemský život, nechápe ho len ako predprípravu na život po smrti

- kladie doraz na telesnú a duševnú krásu človeka, sebadôveru človeka, nutnosť uspokojiť ľudské potreby, človek je centrom pozornosti vo všetkých oblastiach – antropocentrizmus

- v rámci renesancie sa rozvíja humanizmus – hnutie duchovné, kultúrne, zdôrazňuje človeka v spoločnosti, živote a v prírode

- splývajú tu filozofické, teologické a prírodovedné prístupy k otázkam človeka, sveta, Boha

- renesančná filozofia vychádza z filozofie Platóna, neskôr Aristotela

Ficino – zakladateľ Platónskej akadémie – vznikla vo Florencii, finančne ju podporoval vodca Medici

- zaoberá sa filozofiou Platóna, podáva ucelený teologicko – filozofický systém

- prichádza s panteizmom: tvrdí, že Boh sa nachádza vo všetkých veciach a zároveň všetky veci sa nachádzajú v ňom = stotožňovanie Boha s prírodou

- tvrdí, že človek je najdokonalejším výtvorom Boha, je zrodený vládnuť, preto nemôže byť otrokom

- povýšil človeka na úroveň Boha

- „Keby mal človek rovnaké nástroje ako Boh, stvoril by rovnaký svet“

- človek je sprostredkovateľ medzi svetom duchovným a materiálnym

-(vyššie) jeho myšlienka o dôstojnosti človeka sa stala základom celej humanistickej koncepcie

hylozoizmus – oživenie hmoty, je aktívna, tvorí všetko sama zo seba, je nezávislá od vonkajších

činiteľov, všetko sa pohybuje vďaka vnútornému princípu, základná vlastnosť – samopohyb, je to

viera v živosť hmoty

b) 38. Charakterizujte 3 generácie ľudských práv; vymenujte a konkretizujte práva

národnostných skupín a etnických menšín

Ľudské práva – oprávnenia, ktoré prislúchajú jednotlivcovi, umožňujú mu naplno využívať rozumové a špeciálne schopnosti a tiež jeho znalosti, vychádzajú z ľudskej prirodzenosti

- základná zásada: sloboda jedného človeka sa končí tam, kde sa začína sloboda iného človeka
- sú nezrušiteľné – nedajú sa zrušiť ani zmenou režimu, sú súčasťou medzinárodných dokumentov, na rozdiel od občianskych práv, ktoré sú súčasťou ústavy
- sú nepremičateľné – nezaniknú uplynutím určitého času a ani tým, že ich jednotlivec neuplatňuje
- sú nesúditelne – nemožno sa ich vzdať ani ich odovzdať inej osobe

generácie ľudských práv

1. generácia – formuje sa v 19. storočí

- zahŕňa občianske a politické práva, sú to práva, ktoré sa tykajú slobody jednotlivca a jeho účasti v politickom živote
- a) občianske právo – právo na život, nedotknuteľnosť osoby a majetku, osobnú slobodu, ochranu ľudskej dôstojnosti, vlastníctvo, právo na spravodlivý proces, ochrana listového tajomstva, sloboda myslenia, vierovyznania
- b) politické práva – sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, volebné právo, právo zhromažďovať sa, právo na informácie...

2. generácia – formuje sa v 20. storočí

- tieto práva sa týkajú rovnakých podmienok a rovnakého zaobchádzania a súvisia s realizáciou ekonomických a sociálnych úloh štátu, zaručujú minimálny štandard životnej úrovne, podporujú rozvoj osobnosti tvoria ich:
 - a) hospodárske – právo na slobodnú vôľu povolania, na prácu, na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky, právo podnikáť a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť
 - b) sociálne – právo na ochranu zdravia, na osobitnú ochranu manželstva, rodičovstva a rodiny, primerané hmotné zabezpečenie
 - c) kultúrne – právo na vzdelanie, slobodu vedeckého bádania a umenia, právo na ochranu tvorivej duševnej činnosti

3. generácia – formuje sa od 20. storočia

- práva solidarity = prekračujú rámec ej prvej a druhej generácie, zahŕňajú širší okruh práv
- realizácia týchto práv presahuje štátne hranice a mnohokrát aj hranice regiónov či kontinentov
- súvisia s globálnymi problémami (ekologické katastrofy, ozónová diera, neľudské využívanie jadrovej energie)
- patria sem: právo na mier, právo na prírodné zdroje, právo na životné prostredie, na život mieri, právo národov na sebaurčenie a tiež práva národnostných menšín a etnických skupín
- ľudské práva ochraňuje ombudsman – Jana Dubovcová u nás

Práva národnostných menšín a etnických skupín

- príslušnosť k akejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu
- zaručuje sa im všestranný rozvoj, majú právo rozvíjať vlastnú kultúru, prijímať informácie v ich materinskom jazyku majú právo na vzdelanie v ich jazyku, právo používať ich jazyk v úradnom styku, zúčastňovať sa na veciach týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín
- výkon týchto skupín však nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti SR a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva

c) 39. Definujte podnik a podnikanie, charakterizujte členenie podnikov; vysvetlite: ekonomická samostatnosť a právna subjektivita; uveďte hľadiská, podľa ktorých podniky

členíme; formy podnikania v SR

Podnik – samostatná hospodárska jednotka, ktorá využívaním výrobných faktorov vyrába výrobky alebo poskytuje služby určené na predaj

- podnik pozostáva z hmotných, nehmotných a osobných zložiek podnikania (štruktúra zamestnancov, kvalifikácia)
- podnik potrebuje materiálnu samostatnosť – dostatočný kapitál a ekonomickú samostatnosť – štát priamo nezasahuje do chodu firmy, len stanovuje pravidlá podnikania a o všetkých ostatných veciach rozhoduje podnikateľ sám
- podnik má právnú subjektivitu – spôsobilosť na práva a povinnosti, právne úkony, vo vlastnom mene uzatvára zmluvy a nesie zodpovednosť za záväzky
- podnik a podnikanie upravujú právne normy: obchodný zákonník a živnostenský zákon

Podnikanie – sústavná činnosť, ktorú podnikateľ uskutočňuje samostatne, pod vlastným menom (obchodný názov firmy), na vlastnú zodpovednosť s cieľom dosiahnuť zisk

- práva podniku – právo používať vlastný názov, nadobúdať majetok v neobmedzenom množstve a zamestnávať neobmedzený počet zamestnancov
- povinnosti podniku – viesť účtovníctvo, odvádzať dane a odvody, chrániť životné prostredie a zdravie zamestnancov

Členenie podnikov

I. z hľadiska vlastníctva

- a) štátne – majetok štátu alebo podniky, ktoré sú kľúčové alebo nezaujímavé pre súkromný sektor
- b) súkromné

II. z hľadiska veľkosti

a) podľa počtu zamestnaných pracovníkov

- 1. malé podniky – počet zamestnancov do 50, mikro podniky ak do 10
- 2. stredné podniky

- tieto dva druhy podnikov pôsobia vo sfére služieb, remesiel, obchodu, v spracovateľskom priemysle
- sú subdodávatelia pre veľké podniky
- z hľadiska počtu podnikov tvoria až 98%, vo vyspelých krajinách je v nich zamestnaných od 40 – 70% všetkých pracovníkov
- sú flexibilnejšie, pružnejšie na zavádzanie inovácií ako veľké podniky
- zväčša sú to rodinné firmy s nedostatkom kapitálu, majú krátku životnosť

3. veľké podniky – majú nad 250 zamestnancov

- najčastejšia podoba: akciové spoločnosti
- najväčšia výhoda: majú nižšie výrobné náklady pri hromadnej sériovej veľkovýrobe, ale na druhej strane sú menej flexibilné
- majú dosť kapitálu, rýchlejšie prekonávajú krízy, ale ich krach má následky pre celý štát
- majú dlhšiu životnosť

b) podľa rozsahu výroby

c) podľa investičného kapitálu

III. Z hľadiska organizačnej právnej normy

- a) živnosti – fyzické osoby
- b) obchodné spoločnosti – právnické osoby
- c) družstvá a iné

Formy podnikania v SR:

I.) živnosti – malé podniky, je to podnikanie v podobe fyzických osôb vo sfére obchodu, remesiel, služieb; živnostník riadi podnik sám

- za záväzky ručí neobmedzene – tzn. celým svojim majetkom, nie len kapitálovým vkladom
- rozlišujeme živnosti: 1.ohlasovacie – tie môžu byť - remeselné – tykajú sa činnosti, kde živnostník musí preukázať odbornú spôsobilosť – výučný list (napr. kaderníctvo, oprava automobilov, tesárstvo) alebo viazané – ide o náročnejšie činnosti, je nutné zložiť odbornú skúšku pred odbornou komisiou, napríklad inštruktor v autoškole, vedenie účtovníctva, sprievodcovia
- 2. koncesované živnosti – ide o činnosti, ktoré by mohli ohrozovať verejné záujmy, život a zdravie občanov, ide napríklad o výrobu a predaj zbraní, liekov, pohrebné služby, taxi – služby, cestovky, geodetické práce alebo telekomunikácie

II.) obchodné spoločnosti – je to podnikanie v podobe právnických osôb, nutný zápis do ORSR

- sú to združenia viacerých podnikateľov, ktorí vykonávajú podnikateľskú činnosť pod spoločným obchodným menom

a) verejná obchodná spoločnosť (v. o. s.) – je to združenie minimálne 2 spoločníkov, za záväzky ručia neobmedzene; konateľom spoločnosti môžu byť všetci alebo podľa toho, ako sa dohodnú

- nie je nutný počiatočný kapitálový vklad, zisk sa rozdeľuje rovným dielom, pokiaľ sa inak nedohodnú

b) spoločnosť s ručením obmedzeným (s. r. o.) – kapitálová obchodná spoločnosť = na založenie je nutný kapitálový vklad

- najrozšírenejšia, ale s najnižšou životnosťou

- môže ju viesť ktokoľvek (1 – 50 spoločníkov)

- za záväzky ručia obmedzene, a to len do výšky svojho nesplateného kapitálového vkladu

- na založenie je nutný kapitálový vklad 5000€, na jednotlivca minimálne 750€

- konateľom je ten, na kom sa dohodnú, zisk sa delí podľa podielov

c) komanditná spoločnosť (k. s.)

- 2 druhy spoločníkov – buď komplementári – za záväzky ručia neobmedzene, preto majú právo riadiť spoločnosť, rozdeľujú si 50% zisku, komandisti – vonkajší členovia – ručia obmedzene, len do výšky vkladu, ktorý je minimálne 250€, ale nemajú právo riadiť spoločnosť, majú menšiu zodpovednosť

d) akciová spoločnosť – kapitálová, na založenie je potrebný kapitál vo výške minimálne 25000€, majetok rozdelený na akcie, podiely, účastiny, podľa počtu akcií máš aj hlasy na valnom zhromaždení

- najdôležitejšie orgány: valné zhromaždenie – zúčastniť sa môže každý akcionár, najčastejšie otázky – peniaze, hlasovanie, voľby; predstavenstvo – riadia spoločnosť; dozorná rada - dozerá na činnosť predstavenstva

dividenda – podiel zo zisku vyplácaný účastinárom – väčšinou raz ročne

ZADANIE č. 13

a) 40. Porovnajte indukciu a dedukciu; charakterizujte chápanie idolov u Bacona; vysvetlite metodickú skepsu

indukcia – logický postup, ktorý postupuje od jednotlivého k všeobecnému, Francis Bacon sa ňou zaoberal v práci Nove Organon

- najvýznamnejší predstaviteľ empirizmu

- jeho filozofia je reakciou na Aristotelovu filozofiu, zatiaľ čo Aristoteles napísal prácu Organon = nástroj (práca založená na dedukcii), F. Bacon napísal prácu Noveorganon = nový nástroj = práca založená na indukciu

- snaží sa vytvoriť taký nástroj, vďaka ktorému by bolo možné ovládnuť prírodu

GNOZEOLÓGIA

* „Poznanie je sila“

- na základe tohoto výroku zisťuje, že ľudské poznanie je zatiaľ nedokonalé, nakoľko je v ňom veľmi veľa omylov = idolov

- podľa neho, ak chceme pravdivo poznávať, musíme z procesu poznania vylúčiť všetky predsudky, omyly, prekážky, ktoré nám bránia v pravdivom poznávaní = idoly
- jeho induktívna metóda pozostáva z 2 fáz:
- navrhuje postup, ako by človek mohol v 1. fáze odstrániť omyly zo svojho poznania a následne v 2. fáze pravdivo poznávať = **indukcia**

1. negatívna fáza

1. IDOL KMEŇA – je vlastný ľudstvu ako celku, vyplýva z toho, že sme ľudia (nedokonalosť ľudských zmyslov) – človek často do svojho poznania vnáša antropomorfné predstavy (účelovosť, príčinnosť), naše zmysly nie sú dokonalé
2. IDOL JASKYNE – vyplýva z ľudskej subjektivity, každý má inú výchovu, vzdelanie, prostredie, v ktorom žije (myslím ako Patrícia Voľanská)
3. IDOL DIVADLA – každý z nás má nejakú masku, každý z nás sa na niekoho alebo niečo hrá, a pritom vo vnútri môže cítiť niečo iné (sedím v škole na hodine, ale pritom tam nechcem byť = divadlo)
- tieto prekážky vznikajú pri nekritickom preberaní názorov autorít
4. IDOL TRHU – kým sa určitá informácia dostane od 1. človeka napríklad k piatemu, stáva sa dezinformáciou (napr. hra telefón) – sú to prekážky, ktoré vznikajú pri komunikácii
- až keď sa človek zbaví týchto idolov = omylov, môže pravdivo poznávať, začína proces samotnej indukcie = INDUKCIA – postup od jednotlivých zmyslovo vnímateľných faktov a javov k teórii a zákonu

dedukcia – logický postup od všeobecného k jednotlivému

René Descartes

- jeho filozofia je poznačená tak nástupom rekatolizácie, ako aj 30 – ročnou vojnou, v ktorej sám bojoval ako žoldnier
- okrem filozofie sa zaoberal aj matematikou – bol tvorcom analytickej geometrie (karteziánske súradnice)
- vo fyzike bol autorom 1. zákona zachovania (impulzu)
- používal mená Kartezian aj Cartesius
- zakladateľ a najvýznamnejší predstaviteľ racionalizmu
- základom jeho filozofie je **deduktívna metóda**
- táto deduktívna metóda je rozobratá v práci Rozprava o metóde – napísaná v roku 1637

GNOZEOLÓGIA:

- zachytená v 4 pravidlách:

 1. najvyšším kritériom pravdivého poznania je rozum, pričom všetky poznatky v ňom obsiahnuté musia byť zreteľné a nepochybné
 2. každý skúmaný celok musí byť rozložený na čo najmenšie časti
 3. je potrebné postupovať vždy od tých najjednoduchších k najzložitejším
 4. o všetkom si musíme robiť presný prehľad, aby sme na nič nezabudli

 - na základe tejto deduktívnej metódy dochádza k záveru, že ak chceme pravdivo poznávať, o všetkom musíme najprv pochybovať = metodická skepsa = je aplikáciou prvého pravidla dedukcie, keď všetky poznatky preosejem cez sito pochybovačnosti a odhodím všetko, o čom sa dá pochybovať, dospejem k záveru, že nemôžem pochybovať o tom, že pochybujem, a teda keď pochybujem, nevyhnutne musím myslieť, a teda keď myslím, nevyhnutne musím existovať – Cogito ergo sum
 - „*De omnibus dubitandum*“ – „*O všetkom pochybuj!*“
 - na princípe pochybovania založil podstatu svojej filozofie
 - začína pochybovať o pravdivosti celého sveta a prichádza k jedinému pravému poznaniu, najprv sa objavuje výrok „*Pochybujem, teda som*“, neskôr výrok „*Cogito ergo sum*“ – „*Myslím, teda som*“
 - na základe týchto výrokov môžeme konštatovať, že Descartes vnáša subjektivistické stanovisko do

filozofie

ONTOLÓGIA:

- jeho ontológia je dualistická – uznáva 2 druh podstát = hmotné a nehmotné = telo a duša

1. Myslenie = nehmotná podstata (duša)

2. Bytie = hmotná podstata (telo)

=> z čoho tiež vyplýva „Myslím, teda som“

- existuje teda bytosť, ktorá je mysliac a zároveň telesná = človek

b) 41. Vymedzte predmet ústavného práva; charakterizujte vnútorné členenie ústavy SR **ústavné právo -**

rozoberá a charakterizuje deľbu štátnej moci, definuje a charakterizuje základné ľudské práva a slobody, definuje hospodársky charakter štátu, upravuje vzťahy k iným štátom, vymedzuje formy demokracie a kompetencie najvyšších zákonodarných, výkonných a súdnych orgánov

- rieši subjekty: občania, štát a štátne orgány, politické strany a hnutia a podobne

Ústava Slovenskej republiky prijatá 1.9.1992 na zasadnutí NR SR

- podpísal ju I. Gašparovič ako predseda parlamentu V. Mečiar ako predseda vlády 3.9.1992

- účinnosť nadobudla 1.10.1992, ako celok až 1.1.1993

- skladá sa z preambuly, deviatich hláv a 156 článkov, ktoré sú členené na paragrafy a odseky

1. hlava – všeobecná charakteristika štátu

2. hlava – práva slobody občanov

3. hlava – zákony hospodárstva SR

4. hlava – územná samospráva

5. hlava – Národná rada Slovenskej republiky

6. hlava – výkonná moc

7. hlava – súdy SR

8. hlava – Prokuratúra SR, ombudsman

9. hlava – záverečné ustanovenia

c) 42. Vysvetlite proces vzniku a vývoja peňazí; uveďte formy a funkcie peňazí

Proces vzniku a vývoja peňazí -

peniaze – zvláštny druh aktív, ktoré plnia funkciu výmenného prostriedku, prostriedku miery a uchovávateľa hodnôt

- spočiatku peniaze neexistovali, ľudia ich nepotrebovali, sú výsledkom prirodzeného vývoja výroby, súvisia so spoločenskou deľbou práce a výmenným obchodom

- ich funkciu nahrádzala tovarová výmena, niektoré druh tovarov sa postupne vyčlenili a stali sa platobným prostriedkom výmeny – išlo o tzv. tovarové peniaze (kožušiny, plátno a podobne) – nebol však pri výmene praktické, naturálna výmena však nebola vždy výhodná, pretože sa ťažko hľadalo kupujúci a predávajúci, ktorému by vzájomná výmena vyhovovala, tovarové peniaze mali však tu nevýhodu, že sa zle delili, mali krátku trvanlivosť a bol problém s uskladnením

- nahradili ich kovové peniaze – spočiatku rôzne zliatiny drahých kovov, ťažko sa vyčísľovali menšie položky, na Slovensku najstaršie nájdené peniaze – biateky – keltské strieborné mince (1.st.pnl)

- rozvíjal sa bimetalizmus – obdobie zlatých a strieborných kovových peňazí, neskôr len monometalizmus – len zlato

- papierové peniaze sa objavili v Číne, mali rozmery 20x30 cm, výhoda – ľahké= prenášanie, skladovanie, v Európe sa prvýkrát začali používať vo Francúzsku, boli kryté zlatom a dali sa za zlato aj zameniť, táto zmena súvisí s vynájdením papiera, ich používanie sa rýchlo rozšírilo

- dnes existujú papierové bankovky, mince a bankové/bezhotovostné peniaze

Formy peňazí

1. Obeživo – hotovostné peniaze – sú to papierové peniaze a mince, papierové peniaze vydáva štátna centrálna banka, sú kryté zlatom, drobné mince – sú drobné platby za tovary a služby v hotovosti, snaha postupne ich odstraňovať z obehu, pretože ich výroba je drahšia ako ich hodnota
2. depozitné peniaze – peniaze uložené na účtoch, sú dostupné vlastníčkovi okamžite po vypísaní príkazu, vytvárajú najširšie možnosti platobného styku, sú uložené v bankách, sporiteľniach, dajú sa zameniť za hotovosť, výhoda – spôsob prevodu z účtu na účet je rýchly, praktický a bezpečný
3. elektronické peniaze – ide o peniaze, ktoré sú dostupné vkladateľovi cez čipový prístup

Funkcie peňazí

1. výmenný prostriedok – v peňažnom hospodárstve je možné komukoľvek predať to, čo máme a potom peniaze využiť na nákup toho, čo potrebujeme
2. zúčtovacia jednotka - umožňujú stanoviť cenu tovaru alebo služby na trhu pojmom, ktorému každý rozumie, vyjadrenie hodnoty tovarov; vyčíslenie mzdy, ceny, nákladov, výnosov
3. Uchovávateľ hodnoty – schopnosť uchovávať hodnoty v čase, peniaze umožňujú využiť hodnotu toho, čo predáme dnes na nákup neskôr, za peniaze sa dajú kúpiť cenné veci ako pozemok, dom, umelecké dielo...

ZADANIE č. 14

a) 43. Vysvetlite podstatu racionalizmu a empirizmu, vymenujte ich predstaviteľov; porovnajte východiská vedeckého poznania oboch systémov; rozčlenenie novovekej klasickej filozofie z hľadiska časovej postupnosti

(rozvoj 17. st. – 1. 1/3 19.st.)

delíme ju na:

I. Obdobie sporu medzi empirizmom a racionalizmom - v tomto období išlo o to, čo môžeme považovať za nespochybniteľné východisko ľudského poznania

II. Obdobie osvietenstva – snaha o prekonanie sporu medzi empirizmom a racionalizmom

(predstavitelia – Voltaire, Montesquieu, Rousseau)

III. Je to nemecká klasická idealistická filozofia – je to prekonanie sporu medzi empirizmom a racionalizmom - (posledná 1/3 18. st – 1. 1/3 19. st)

(predstavitelia – Kant, Hegel, Schelling, Ficht)

- v celej etape medzi empirizmom a racionalizmom je podstatným problémom, ako sa dostáva poznanie k človeku, ako poznávame a čo je východiskom poznania

1. empirizmus – typický pre britské ostrovy

- za nespochybniteľné východisko ľudského poznania považujú zmyslovú, teda empirickú skúsenosť

- „Nič nie je v rozume, čo by predtým neprešlo zmyslami“ – John Locke

- ľudské vedomie pri narodení prirovnal k nepopísanej doske – Tabula Rasa, ktorá sa postupne zaplňuje faktami získanými zmyslovou skúsenosťou

- empirici za základnú metódu logického postupu považujú indukciu (od jednotlivého k zovšeobecneniu)

- predstavitelia: Francis Bacon, John Locke, Thomas Hobbes

- z empirizmu sa vyčlenili senzualisti, ktorí uznávajú empirickú skúsenosť, ale tvrdia, že ju predchádzajú pocity a vnemy

- predstavitelia senzualizmu: John Locke, David Hume, George Berkeley (- jeho celoživotným cieľom je

obhajoba teológie, resp. sa snaží dokázať tézu „*Esse est percipi*“ – „Byť znamená byť vnímaný“)

2. Racionalizmus

- rozvoj na európskom kontinente

- za východisko poznania považujú rozum -> racion

- tvrdia, že človek je schopný rozumom postihnúť prírodu, spoločnosť, vesmír

- G. W. Leibniz doplnil Lockov výrok – „Nič nie je v rozume, čo by predtým neprešlo zmyslami, okrem rozumu samého.

vysvetlenie: Pri narodení je ľudské vedomie niečo ako mramor so žilkami, nie tabula rasa. Človek sa rodí už s určitými predskúsenostnými apriórными danosťami, schopnosťami.

- za základnú metódu logického myslenia používajú dedukciu

- zo všeobecného odvodzujú jednotlivé príklady

Predstavitelia

- René Descartes

- Baruch Spinoza

- Gottfried Wilhelm Leibniz

b) 44. Predmet trestného práva; pojmy: páchatel', spolupáchatel' a účastník trestného činu; typy trestov; priťažujúce a poľahčujúce okolnosti pri výmere trestu; ktoré okolnosti vylučujú trestnosť činu

predmet trestného práva – jeho úlohou je chrániť práva a záujmy fyzických a právnických osôb, záujmy spoločnosti a štátu

- predmetom sú vzťahy medzi štátom a páchatel'om trestného činu, ktoré sú regulované trestným právom

- trestný zákon vymedzuje trestno-právnu zodpovednosť, vymedzuje druhy sankcií a ukladá tresty

páchatel' trestného činu – ten, kto trestný čin spáchal sám

spolupáchatel' trestného činu – osoba, ktorá sa spolu s inými osobami podieľala na trestnom čine, všetky osoby nesú rovnakú zodpovednosť

účastníci trestného činu

1. organizátor – ten, kto zosnoval a riadil spáchanie trestného činu

2. návodca - naviedol iných na spáchanie trestného činu

3. pomocník – poskytol inému pomoc pri spáchaní trestného činu

4. objednávateľ – požiadal iného, aby spáchal trestný čin

typy trestov, sankcií

1. trest odňatia slobody

2. výnimočné tresty – trest odňatia slobody od 15 – 25 rokov za obzvlášť závažné trestné činy, môže byť udelený aj doživotný,

trest odňatia slobody sa delí do 3 skupín:

a) 1. nápravno- výchovná skupina – ak odsúdený nebol v posledných 10 rokoch vo výkone trestu

b) 2. nápravno- výchovná skupina – ak odsúdený bol v posledných 10 rokoch pred spáchaním trestného činu vo výkone trestu

c) 3. nápravno- výchovná skupina – tresty za obzvlášť závažné trestné činy

3. podmienčné odsúdenie – výkon trestu môže sud podmienčne odložiť

- v určitých prípadoch ostáva páchatel' na slobode, sud sleduje jeho správanie, v prípade porušenia podmienok sa mení na nepodmienečný trest
- ide o trestný čin, ktorého lehota nepresahuje 2 roky nepodmienečne
- 4. trest straty čestných titulov a vyznamenaní,
- 5. strata vojenskej hodnosti,
- 6. zákaz činnosti
- 7. trest prepadnutia majetku
- 8. peňažný trest
- 9. trest vyhostenia
- 10. zákaz pobytu
- 11. trest povinnej práce
- 12. domáce väzenie

poľahčujúce okolnosti – ak páchatel' spáchal trestný čin v silnom rozrušení, ak ho spáchal vo veku blízkom mladistvému veku, ak ho spáchal pod tlakom závislosti a podriadenosti

- ak páchatel' spáchal trestný čin pod hrozbou a nátlakom, ak odvracal útok alebo nebezpečenstvo
- ak pred spáchaním trestného činu viedol riadny život, ak páchatel' nahradil škodu, ktorú spôsobil, ak trestný čin úprimne oľutoval, ak o sám oznámil úradom alebo ak pomáha pri objasňovaní trestnej činnosti

priťažujúce okolnosti – ak trestný čin bol spáchaný surovým spôsobom, násilne, ak páchatel' využil niečiu závislosť, bezbrannosť, ak bol trestný čin spáchaný počas živelnej pohromy

- ak trestným činom je spáchaná vyššia škoda, ak trestný čin spáchal ako organizátor; ak je páchatel' členom organizovanej skupiny; ak páchatel' naviedol na trestný čin mladistvého alebo ak už spáchal viac trestných činov

okolnosti, ktoré vylučujú trestnosť činu – nutná obrana (použitie zbrane napríklad keď odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok), krajná núdza – čin, ktorým človek odvracia priamo hroziace nebezpečenstvo, napr. pri živelných pohromách

c) 45. Vysvetlite triádu základných ekonomických problémov; vymenujte a vysvetlite typy ekonomík, aplikujte triádu

Základné ekonomické otázky + ich aplikácia

- Čo vyrábať? – druhy a množstvo statkov, z akých surovín vyrábať
- ak majú kupujúci väčší záujem o výrobok, sú ochotní zaň zaplatiť viac; vyššie ceny prilákajú do odvetvia ďalších výrobcov; zvyšovanie výroby zvyšuje aj počet zamestnaných a spôsobuje rast miezd v danom odvetví; pokles ceny znamená pravý opak, výrobcovia krachujú alebo prechádzajú na inú výrobu, výroba klesá spolu so zamestnanosťou a mzdami tak, aby sa vyrovnala nižšiemu dopytu
- riadi sa dopytom
- Ako vyrábať? – kto bude vyrábať a aké podniky, či súkromne alebo štátne, či sa uprednostní ručná malovýroba alebo strojomá veľkovýroba, aká energia sa využije; ako sa skombinujú suroviny, či sa bude investovať do modernizácie strojov a nových zariadení
- cenový systém vyžaduje od výrobcov, aby používali takú technológiu, ktorá minimalizuje náklady, a teda maximalizuje zisky
- mnohé firmy, ktoré exportujú výrobky do našej krajiny začínajú budovať svoje podniky na našom území, aby znížili náklady na dopravu a využili lacnejšiu pracovnú silu
- túto otázku určuje ponuka

- Pre koho vyrábať? – spôsob prerozdelenia výrobkov, rozmýšľame či budeme vyrábať pre širokú verejnosť alebo úzku skupinu ľudí, domáci či zahraničný trh
- absolventi stredných škôl zarábajú viac ako tí, ktorí školu nedokončia, športovci a bankovní úradníci zarábajú viac ako poštári a lekári a advokáti zarobia viac ako sekretárky a šoféri; tí, ktorí zarábajú viac, si môžu dovoliť kúpiť viac tovarov a služieb ako tí, ktorých príjmy sú nižšie; podľa toho sa rieši tá tretia otázka
- vzťah dopytu a ponuky

Typy ekonomík

1. **Inštinktívna ekonomika** – založená na tradíciách a zvykoch, je to primitívny spôsob hospodárenia; výskyt – v prvotnopospolnej, otrokárskej, feudálnej spoločnosti, v súčasnosti pozostatky v domácnostiach napríklad – dedenie remesla
2. **Príkazová ekonomika** – funguje administratívno – direktívne cez príkazy, vydáva ich riadiace centrum štátu, nereaguje na skutočné potreby domácností, zákazníkov...
 - nefunguje marketing súvisiaci s prieskumom trhu
 - funkcie trhu sú nahradené štátnym plánom, plánuje sa dlhodobo dopredu na niekoľko rokov, neriadi sa efektívne
 - absolútne absentuje súkromný sektor, takže neexistuje konkurencia
 - znižuje sa efektívnosť ekonomiky, ktorá technicky zaostáva, nie je konkurencieschopná
 - ide o prebytkovú ekonomiku – vyrobí sa viac výrobkov, ako je obyvateľstvo schopné spotrebovať
 - na druhej strane je to nedostatková ekonomika – niektorých tovarov nie je dostatok alebo úplne chýbajú
 - výskyt – bývalé štáty východného bloku, teda aj Česko- Slovensko
3. **Trhová ekonomika**
 - trvala krátko, do objavenia monopolov (princíp dokonalej konkurencie) – firmy vystupujú v pozícii price takers – cenový príjemca – od Adama Smitha – polovica 18. st. do konca 19. st., dokedy sa neobjavili monopoly, v dnešnej dobe je to ideálny nedosiahnuteľný stav, boli ideálne podmienky pre všetkých, nikto nebol zvýhodnený ani znevýhodnený, na trhu bolo veľké množstvo firiem s rovnakými podmienkami, na trh môže vstúpiť a ktokoľvek a vystúpiť kedykoľvek, trh je riadený neviditeľnou rukou trhu – vzťah dopytu a ponuky – equilibrium, platí tu voľná konkurencia a slobodné podnikanie
 - akonáhle začal zasahovať štát, objavili sa monopoly a táto konkurencia prestala existovať
 - platí tu zásada voľnej súťaže
 - všetko je riadené trhovým mechanizmom, a to teda vzťahom dopytu a ponuky, opakom rovnovážnej ceny je trhovú cenu – momentálna aktuálna cena na trhu
4. **Zmiešaná ekonomika**
 - štát zasahuje, len keď je to nutné, a to ak treba odstrániť následky hospodárskej krízy, ak musí zabezpečiť stabilitu, štát musí eliminovať činnosť monopolov
 - štát sa musí starať o verejné statky – napríklad vzdelanie, hromadná doprava, energetika, výstavba zdravotníckych zariadení
 - vo zvyšku funguje princíp trhovej ekonomiky, zmiešaná = príkazová + trhová
 - štát stanovuje napríklad minimálnu mzdu, výšku daní

ZADANIE č. 15

a) 46. Porovnajzte učenie J. Locka a T. Hobesa v názoroch na štát; zakladateľ novovekého liberalizmu; spoločenská zmluva Locka a Hobesa; stavy vo vývoji ľudstva u Hobbesa; ideálna forma štátu u Hobbesa a Locka, Lockov deizmus, ako Locke rozdelil štátnu moc
THOMAS HOBES

- predstaviteľ empirizmu, študoval na Oxforde

- zakladateľ utilitarizmu - filozofický smer, ktorý sa usiloval o dosiahnutie úžitku pre čo najväčší počet ľudí

- svojim spôsobom sa pokúsil o zmierenie empirizmu a racionalizmu

SOCIÁLNE NÁZORY:

- vo svojej filozofii sa zaoberal predovšetkým sociálnou problematikou

- práca: Základy filozofie

- je tvorcom prvého uceleného mechanistického materializmu, ktorý rozpracoval v tomto diele

- práca je rozdelená do 3 častí: 1. O telese (zaoberá sa prírodou)
- 2. O človeku (zaoberá sa človekom)
- 3. O občianovi (akonáhle sa človek stane súčasťou štátu, stáva sa občanom, zaoberá sa tu štátom)

- v histórii vývinu ľudstva rozlišoval 2 obdobia:

1. prirodzený stav – človek žije v súlade s prírodou, stav, keď ešte nejestvoval štát, človek disponuje absolútnou slobodou – má právo na všetko

- základom ľudského správania sú 2 princípy: egoistická snaha o sebazáchovu a hľadanie vlastného prospechu

2. občiansky stav – ak chce človek prežiť, vzdá sa časti svojej slobody v prospech zvrchovaného vládcu, človek s týmto vládcou uzavrie spoločenskú zmluvu, tým sa vytvorí štát – umelý svet kvôli garancii mieru, bezpečnosti a mravnosti

- štát chápe ako umelé teleso (rieši to v ďalšej práci Levithan – 1651, Levithan bola biblická príšera – požírala všetko – symbol zla), toto umelé teleso požíra

(obmedzuje) slobodu, všetkých ľudí, lebo ak by všetci ľudia boli slobodní a každý by presadzoval svoje záujmy, nastala by vojna „*Všetkých proti všetkým*“, nakoľko „*Človek je človeku vlkom*“ – „*Homo homini lupus est*“

- Hobbes je zástancom absolutistickej monarchie = ak chce človek prežiť, vzdá sa časti svojej slobody v prospech jedného vládcu (tvrdil, že osvietený panovník je najlepšou prekážkou odstredivých tendencií v štáte)

- rozlišoval 3 typy štátov: demokracia, aristokracia, monarchia

- ideálna forma štátu – absolutistická monarchia

John Locke

- zakladateľ novovekého liberalizmu, uznáva suverenitu ľudského individua – zdôrazňuje minimálne zásahy štátu do ekonomiky, štát má len zaviesť zákony a viac sa nestarať

- pre Locka je prirodzený stav stavom rovnosti a slobody, prevláda spolupráca nad rivalitou = ľudia sa dobrovoľne vzdajú prirodzeného práva = vzniká štát

Teória spoločenskej zmluvy – štát chápe ako jej výsledok – ľudia k jeho vytvoreniu nemotivujú pod sebazáchovy, ale snaha o vzájomnú spoluprácu a rozvíjanie prirodzených práv

- jeho učenie sa odlišovalo od T. Hobbesa – lebo Hobbes tvrdil, že vznik štátu je výsledkom egoistickej snahy o sebazáchovu

prirodzené práva – výhradne ľudské práva, s ktorými sa človek rodí

- nikto ich človeku nemôže odňať

- práva na život, slobodu, majetok

- ak panovník porušuje práva a pravidlá, stráca oprávnenie vládnuť

- za najideálnejšiu formu štátu považoval – konštitučnú monarchiu

Horizontálna deľba moci: ako prvý prišiel s touto myšlienkou, zdôrazňoval, že zákonodarná moc a výkonná nemôžu byť sústredené v rukách jedného človeka, tak sa dá vyhnúť tyranii a vytvoriť predpoklady na demokratický systém; zástupcovia občanov majú zákony prijímať a panovník alebo vláda ich má zavádzať do praxe

- štátnu moc rozdelil na 3 zložky, aby sa navzájom nemohli zneužívať

- rozlišoval – 1. zákonodarnú moc, 2. výkonnú moc (jej súčasťou bola vojenská a súdna moc), 3. federatívna moc (jej úlohou je vyhlasovať vojnu a mier a organizovať vzťahy medzi štátmi)

- táto deľba moci sa aplikovala pri ústave Virginie

- je predstaviteľom deizmu – a) Boh stvoril tento svet a je prvým hýbateľom, b) Boh dal tomuto svetu zákony, ale ďalej doňho nezasahuje, c) Boh je garantom morálky – dobro bude odmeňovať a zlo bude potrestané

b) 47. Charakterizujte právny štát a vysvetlite jeho znaky; popíšte a charakterizujte štátne symboly SR

právny štát = je štát, v ktorom vládne právo

štát – súhrn inštitúcií, ktoré sú neobmedzeným pánom na určitom území

- spravujú, riadia všetky subjekty, ktoré existujú na danom území

- štát, štátne orgány môžu postupovať len na základe práva a len spôsobom ustanoveným právom.

Vládcom, ktorý prikazuje všetkým a každému, je zákon.

právny štát - idea právneho štátu sa začala rozvíjať od začiatku 20. storočia v súvislosti s rozširovaním všeobecného volebného práva, s rozvojom liberalizmu a s rozvojom sociálno-demokratických strán

- Nový Zéland, Švajčiarsko

- pojem rieši britský politológ Laski

- je to štát, v ktorom zákony vychádzajú z vôle ľudu, ktorý sa prejavuje prostredníctvom volieb, základom je demokraticky vytvorená a prijatá ústava, ktorá zaručuje:

1. kompetencie a spôsob vytvárania najvyšších štátnych orgánov – horizontálna delba moci – zákonodarná, výkonná, súdna moc

2. charakterizuje volebný systém – či väčšinový alebo proporčný

3. spôsob kreovania štátnych orgánov (voľbami alebo menovaním)

4. komu sa majú najvyššie štátne orgány zodpovedať

5. určuje spôsob prijímania, úpravy ústavy, ústavných zákonov a zákonov

6. či stačí jednoduchá alebo absolútna väčšina

7. ktoré ďalšie orgány môžu vytvárať právne predpisy

– podmienkou fungovania právneho štátu je spoločenský konsenzus/ súhlas – aby zákony akceptovali aj občania, ktorí vládnuce strany nevolili

- musí garantovať šancu na zmenu

- občania môžu verejne vyjadrovať svoje názor, postoje

Znaky právneho štátu

- **zvrchovanosť práva** – každý postup akéhokoľvek subjektu musí byť v súlade so zákonom
- **princíp podriadenosti štátnych orgánov právu** – každý štátny orgán je kontrolovaný, štátnym orgánom je povolené len to, čo im zákon prikazuje
- **princíp ochrany záujmov jednotlivca** – občanovi je povolené konať všetko, čo mu nie je zákonom zakázané; v právnom štáte sú všetci občania pred zákonom rovní a je im zabezpečená realizácia práv a slobôd
- **princíp kontroly** – v štáte musia byť vybudované kontrolné orgány, ktoré sú nezávislé a samostatné; ich rozhodnutia nezávisia od štátnej moci, ich rozhodnutia sú určované zákonom (najvyšším kontrolným úradom je NKÚ)
- **právna istota** – v štáte musia byť zaručené a garantované ľudské práva

štátne symboly SR – pečať, hymna, znak, vlajka

a) štátny znak – na červenom ranogotickom štíte vyvýšenom vršku modrého trojvršia je umiestnený strieborný dvojkríž

- 1.krát použitý – ako osobný erb Bela III. okolo roku 1189

- trojvršie povodne zelené a tento znak bol symbolom Horného Uhorska, Štúrovci ho zmenili na modré v roku 1848

- modrá, biela, červená, symbol Slovanov

b) štátna vlajka – skladá sa z 3 pozdĺžnych pruhov – biely, modrý, červený

- v prvej polovici listu je umiestnený štátny znak, zástava je odvodená od vlajky

c) štátna pečať – tvorí ju štátny znak, okolo ktorého je do kruhu umiestnený nápis Slovenská republika – priemer 45mm

- uschováva ju prezident

d) štátna hymna – prvé dve slohy – Janko Matuška Nad Tatrou sa blýska na nápev ľudovej piesne Kopala Studienku

- vznikla pri príležitosti protestného odchodu študentov Bratislavského lýcea do Levoče po odvolaní Ľudovíta Štúra

c) 48. Vysvetlite monetárnu a fiškálnu politiku štátu

monetárna politika štátu

- jej hlavným subjektom je centrálna banka a jej hlavným cieľom je udržať cenovú stabilitu

- môže podporiť alebo utlmiť aj celkovú ekonomickú aktivitu subjektov trhu, prispieť k udržiavaniu stabilného ekonomického rastu pri zachovaní plnej zamestnanosti a cenovej aktivity

- reguluje obeh peňazí

- priame nástroje monetárnej politiky: regulácia investičnej činnosti – v niektorých prípadoch komerčné banky poskytujú úvery podnikateľom len na základe záruky štátnych orgánov; regulácia spotrebného úveru – pri predaji na splátky štátne orgány môžu určiť maximálnu dobu splatnosti

- nepriame ekonomické nástroje monetárnej politiky: úroková sadzba, za ktorú si môžu komerčné banky požičať od NBS; operácie na voľnom trhu – kúpa a predaj cenných papierov; povinné minimálne rezervy – emisná banka určuje komerčným bankám akú veľkú rezervu kapitálu si musia ponechať, tým znižuje a zvyšuje množstvo finančných zdrojov, ktoré môžu komerčné banky požičiavať ďalším ekonomickým subjektom

- jej konečným cieľom je cenová stabilita a zamestnanosť

- rozlišujeme 2 typy monetárnej politiky

a) reštriktívna – jej prvotným cieľom je znížiť mieru inflácie, a to obmedzením prístupu k peniazom, ak sa pri nezmenenom dopyte po peniazoch zníži ponuka (ich množstvo v obehu), vyvolá to nie len pokles peňazí v obehu, ale aj nárast ceny peňazí

b) expanzívna – realizuje sa zvýšením množstva peňazí v obehu a znížením úrokových sadzieb, úvery zlacnejú, čo podnieti podniky k väčšej ekonomickej aktivite

Fiškálna politika

- jej základným nástrojom je štátny rozpočet – je to centralizovaný fond peňažných prostriedkov, ktoré využívajú štátne orgány

- je daný plánovanou výškou, štruktúrou a vzájomným vzťahom príjmov a výdavkov štátu počas roka v štátnom rozpočte môže vzniknúť prebytok, deficit alebo vyrovnaný rozpočet

- príjmy štátu – daňové príjmy tvoria 80% - priame dane priamo platené fyzickými a právnickými osobami – daň z príjmu, daň z nehnuteľnosti, dedičské dane, cestná daň a nepriame dane – dane pripočítané k cenám tovarov a služieb, odvádzajú ich predajcovia – ide o DPH (20%), ale aj spotrebnú daň – platia ju spotrebitelia – daň za liehoviny, alkoholické nápoje, pohonné látky či tabakové výrobky)

20% nedaňové= príjmy – pokuty, poplatky, kolký

výdavky štátu – obrana štátu, podnikový sektor, spravovanie verejných vecí (doprava, školstvo, sudy, zdravotníctvo, výstavba)

- štátny rozpočet vypracúva Ministerstvo financií SR, prerokúva sa vo vláde a schvaľuje ho NR SR

ZADANIE č. 16

a) 49. Zdôvodnite prečo je filozofia B. Spinozu panteistická a monistická; čo považoval za základ všetkého; vysvetlite modus a atribút, determinizmus; ktorú formu štátu považoval za najdokonalejšiu

- predstaviteľ racionalizmu

- vyrastal v židovskej komunite v Amsterdame, kde spochybnil niektoré židovské dogmy, za čo bol z tejto komunity vylúčený, aj keď bol racionalista, tvrdí, že ľudia majú určitý intelekt (vlastný iba človeku) a tento intelekt spolu s intuíciou predchádza poznaniu

- jeho metóda poznania je založená na geometrických základoch = na začiatku poznania musí byť nespochybniteľná axióma (nevyvrátiteľné tvrdenie)

- geometrickú metódu rozpracoval v práci Etika

- je zástancom panteizmu

- presným synonymom prírody je Boh, týmto vyjadruje svoje panteistické chápanie sveta = Boh je bytosť, ktorá je stotožnená s prírodou - Boh = príroda = substancia

* „Deus sive natura“ – „Boh, čiže príroda“, - má nekonečné množstvo atribútov, z ktorých sme však schopní poznať iba dva

1. atribút myslenia (každá vec sa mi javí ako idea)

2. atribút rozpriestranosti (substancia je myslíaca = rozpriestranená = človek) (každá vec sa mi javí ako teleso)

- konečným prejavom nekonečných atribútov sú MODY = spôsob prejavovania substancií bytia (napr. atribút = ľudstvo, modus = človek -> konečný)

rozlišoval prírodu tvoriacu – natura naturans a stvorenú – natura naturata

- za jedinú substanciu bytia považoval prírodu – nevznikla vonkajším zásahom, na svoj vznik nepotrebuje nijakú vonkajšiu príčinu, je príčinou seba samej (causa sui) = monizmus

- vzhľadom na to, že tvrdí, že základom všetkého je jediná substancia, je považovaný za monistu (Zatiaľ čo Descartes je dualista)

- táto substancia je jediná, nekonečná a nedeliteľná

- celý svet je rozumne usporiadaný na základe prísnych zákonov kauzality a determinizmu = každá príčina má svoj účinok = celý svet je rozumne usporiadaný na základe prísnych kauzálnych zákonov a determinizmu

- prísny determinizmus = výsledok Spinozovho racionalizmu

ETICKÉ NÁZORY:

- zaoberá sa kategóriou šťastia, pričom vrcholom šťastia je rozumové poznanie

POLITOLOGICKÉ NÁZORY:

- sú rozpracované v práci: Teologicko – politický traktát (1670)

- základom tejto práce je kritika Starého zákona

- za najdokonalejšiu formu štátu považuje demokraciu – občania majú pocit, akoby žili podľa vlastnej vôle

b) 50. Charakterizujte banky a bankový systém SR; porovnajte bankové a nebankové inštitúcie; charakterizujte finančné trhy a ich inštitúcie a členenie; vysvetlite, čo sú burzy
Banky – podnikateľské subjekty ktoré podnikajú s peniazmi, pôžičkami a vkladmi, za ktoré berú a vyplácajú úroky

- sú to finančné inštitúcie, ktoré prijímajú vklady a poskytujú úvery

- univerzálne banky vykonávajú všetky druhy bankových operácií
- špecializované banky – zameriavajú sa na niektoré druhy bankových obchodov

Bankový systém SR = bankové inštitúcie

- je dvojstupňový

1. Centrálna banka – Národná banka Slovenska

- najdôležitejšia inštitúcia peňažnej politiky, vykonáva emisiu – dáva peniaze do obehu
- dozerá na dostatok peňazí, uskutočňuje finančné operácie štátu, poskytuje komerčným bankám úvery, ovplyvňuje ich činnosť a vykonáva nad nimi dozor, stará sa o stabilitu meny
- NBS je vrcholným subjektom menovej politiky a regulovania bankovej sústavy, je nezávislá od výkonnej moci štátu
- riadi medzinárodný platobný styk, určuje sadzbu minimálnych rezerv
- jej cieľom je stabilita meny a stabilita bankovej sústavy
- vydáva bankovky a mince

2. Komerčné banky – poskytujú bankové služby podnikom, družstvám, súkromným podnikateľom, potom fyzickým osobám

- snažia sa o maximalizáciu zisku, vykonávajú tri typy operácií:

- a) aktívne operácie – poskytujú úvery, za tie poberajú úroky
 - b) pasívne operácie – prijímajú vklady klientov, vyplácajú úroky a dividendy
 - c) sprostredkovateľské operácie – rôzne prevody na účtoch (bezhotovostný platobný styk), iné služby zákazníkom, zmenárenské služby, depozitné služby (úschova cenností)
- úrok = cena, ktorú dlžník vypláca veriteľovi za poskytnutú pôžičku, vyčíslená v percentách, je daný úrokovou mierou

nebankové inštitúcie

- inštitúcie, ktoré prijímajú vklady napriek tomu, že nevlastnia bankovú licenciu a nepodliehajú žiadnemu dohľadu
- sú to všetky inštitúcie okrem bánk, poisťovní, správcofských spoločností a doplnkových dôchodkových poisťovní
- väčšinou ponúkajú neporovnateľne vyššie úroky ako banky, ale na rozdiel od bánk majú často minimálne základné imanie (počiatočný kapitál) a nepodliehajú žiadnemu dohľadu a kontrole zo strany štátu
- oni na rozdiel od bankových inštitúcií v prvom rade poskytujú služby fyzickým osobám a až tak právnickým
- ide o sporiteľne, vykonávajú tie isté operácie ako banky, poskytujú možnosť vytvorenia spořirových účtov – niektoré sporiteľne nadobudli charakter komerčnej banky (Slovenská sporiteľňa)
- poisťovne – peňažné ústavy zamerané na poisťovaciu činnosť, uzatvárajú poisťné zmluvy (poistenie osoby, majetku, zodpovednosti za škody) a v prípade poisťnej udalosti (úraz, krádež, požiar, povodeň) vyplácajú dohodnutú výšku odškodného

finančné trhy – stretáva sa tu dopyt a ponuka finančných prostriedkov – stranu dopytu predstavujú dlžníci, stranu ponuky veritelia – nárokuje si aj na výnosy, napríklad v podobe úroku, dividendy delenie:

I. z časového hľadiska ich delíme:

1. peňažný trh – požičiavajú sa voľné peňažné prostriedky vo forme krátkodobých úverov so splatnosťou do jedného roka
2. kapitálový trh – prostriedky sa požičiavajú vo forme dlhodobých úverov, splatnosť viac ako rok

II. z hľadiska predaja ich delíme:

1. primárny trh – priamy – podniky alebo vláda dávajú do obehu cenné papiere prvotným kupcom bez sprostredkovateľa
2. sekundárny trh – opätovne sa predávajú už vydané cenné papiere, organizuje ho burza alebo iné sekundárne trhy, predaj z druhej ruky

Burza

- osobitným spôsobom organizovaný sekundárny trh, ktorý sa pravidelne koná v určitom čase na určenom mieste
- vopred sa stanovuje predmet ponuky a dopytu, na základe toho sa rozlišujú typy búrz:
 - a) anglo – americký – štát priamo nezasahuje do burzových obchodov
 - b) stredoeurópsky – riadi volená burzová komora, štát vykonáva dozor prostredníctvom burzového komisára menovaného vládou
 - c) francúzsky – voľný prístup na burzu, obchody sa uskutočňujú prostredníctvom maklérov, riadi ju burzová komora, makléri sú investori – zamestnanci maklérskeho firiem, bánk, realizujú pre zákazníkov nákup a predaj cenných papierov

c) 51. Postavenie a kompetencie Ústavného súdu SR; prečo má osobitné postavenie v sústave súdov SR

Súdy SR – okresný súd, krajský súd, najvyšší súd

- osobitne stoja trestný špecializovaný súd a ústavný súd

Ústavný súd –

- je to nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti
- úloha – kontrolovať zákonodarnú a výkonnú moc, podávať výklad ústavy a riešiť konflikty
- má politicky najvyššiu právomoc; v krajinách, kde ho nemajú, má tuto právomoc najvyšší súd
- presadzuje rozhodnutia vlády, rôznych inštitúcií, či sú alebo nie sú v rozpore s ústavou
- podáva výklad ústavy
- súdnictvo musí mať zabezpečenú nezávislosť od ostatných zložiek moci a musí byť nezávislé od výsledkov všeobecných volieb
- je to samostatne stojaci súd, ktorý sídli v Košiciach
- je zložený z 13 sudcov, ktorých vymenúva prezident (vyberá si z 26 sudcov navrhnutých NR SR)
- doba výkonu funkcie je 12 rokov
- môže rozhodnúť o zrušení zákonov, ak je vec sporná alebo pozastaviť ich činnosť
- rozhoduje o tom, či predmet referenda je v súlade s Ústavou
- Ústavný súd začne konanie, ak podá návrh minimálne 1/5 poslancov NR SR, prezident SR, vláda SR, súd, generálny prokurátor alebo predseda súdnej rady, ombudsman alebo Najvyšší kontrolný úrad
- proti rozhodnutia ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok, neplatí to však pri medzinárodných zmluvách
- za sudcov ústavného súdu môže byť vymenovaný občan SR, ktorý je voliteľný do NRSR, dosiahol vek 40 rokov, je aspoň 15 rokov činný v právnickom povolani a má právnické povolanie
- rovnaká osoba nesmie byť vymenovaná viackrát za sudcu ústavného súdu
- skladá prisahu do rúk prezidenta SR
- nemožno ho vziať do väzby bez súhlasu ústavného sudu, ani keď bol pristihnutý pri páchaní trestného činu
- dáva súhlas na vzatie do väzby sudcu alebo generálneho prokurátora
- nesmie byť členom politickej strany

ZADANIE č. 17

a) 52. Ako chápal G.W. Leibniz monády, problematika pluralizmu; charakterizujte monády; vysvetlite koncepciu 2 druhov právd; jeho chápanie pojmu teodicea

- považujeme ho za všestranného vedca, polyhistora
- je predstaviteľom racionalizmu, aj keď neodmieta empirické poznanie
- známa je jeho polemika s Lockom, kde dopĺňa Lockov výrok – „Nič nie je v rozume, čo predtým neprešlo zmyslami“ = Locke preferuje vplyv prostredia na vývin jedinca
- Leibniz s tým nesúhlasí, keď dopĺňa Lockov výrok – „Nič nie je v rozume, čo predtým neprešlo zmyslami, okrem rozumu samotného“, Leibniz preferuje vplyv dedičnosti na vývin jedinca, človek sa už rodí s určitými zdedenými vlastnosťami
- rozum je mramor so žilkami, zatiaľ čo Locke tvrdil, že rozum je čistá nepopísaná doska = Tabula Rasa

GNOZEOLÓGIA

- nastáva koncepcia dvoch právd:
 1. pravdy rozumu – majú apriórny pôvod (predskúsenostný), sú to analytické vety = matematické výroky, sú východiskom deduktívnych postupov a matematiky
 2. pravdy faktu – sú založené na skúsenosti, príznačné pre prírodovedné poznanie, dotýkajú sa nášho vedomia, nie bytia všeobecne a nemajú univerzálnu platnosť
- * zaoberá sa formálnou logikou

ONTOLÓGIA

- * - nesúhlasí ani s Descartesovým dualizmom ani Spinozovým monizmom, sám vytvoril pluralizmus = rozlišoval nekonečné množstvo substancií bytia – označil ich Monády
- je rozpracovaná v práci Monadológia (1714)
- monada je niečo ako atóm, sú to duchovné podstaty – sú univerzálne a nedeliteľné
- sú usporiadané od najjednoduchšej po najzložitejšiu, nie sú na sebe závislé, telesá a veci sú len ich prejavom
- * - „*Monady nemajú okná, ktorými by sa dalo do nich vstúpiť alebo z nich vystúpiť.*“
- * - základnou vlastnosťou monád je schopnosť pociťovania
- každá monada má svoj vlastný účel, ktorý je daný Bohom a ktorý dobrovoľne a povinne vyplýva
- na základe týchto schopností pociťovania monady rozdeľuje do 4 skupín:
 1. temné = majú minimálnu schopnosť pociťovania, sú základom anorganického sveta
 2. hmľisté = majú schopnosť spájať pocity a vnemy, sú na vyššom stupni ako temné, sú základom rastlinného a živočíšneho sveta
 3. jasné = sú schopné sebauvedomenia = sú typické pre ľudí
 4. monada monád = úplne jasná monada = Boh
- všade vládne harmónia (kauzalita a determinizmus), to všetko je predurčené Bohom

NÁBOŽENSKÉ NÁZORY

- sú rozobraté v práci Teodicea – tento svet je výsledkom výpočtu najvyššej kombinatoriky, je najlepší zo všetkých možných svetov, Boh tento svet stvoril pri maximálnej miere dobra a minimálnej miere zla
- v tejto práci Leibniz tvrdí (v zmysle ospravedlnenia Boha), že tento svet je najlepší zo všetkých svetov napriek tomu, že v ňom existuje zlo, lebo keby neexistovalo zlo, nemali by sme predstavu dobra, a tak by sme sa oňho neusilovali

b) 53. Charakterizujte etapy legislatívneho procesu; porovnajte trestný čin a priestupok

Legislatívny proces – proces vzniku právneho predpisu

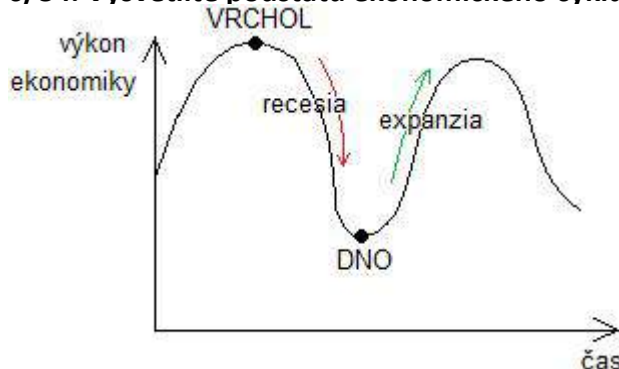
- gestom (navrhovateľom) návrhu zákona môže byť napríklad ministerstvo
- zákonodarný proces – proces vzniku zákona
- legislatívna rada vlády – posudzuje návrhy a dáva ich na pripomienkovanie, návrh zákona podá predsedovi parlamentu
- kvórum – počet poslancov potrebný na hlasovanie, bežný zákon – nadpolovičná väčšina – 76 poslancov, na prijatie ústavy alebo zmenu ústavných zákonov či vypovedanie vojny je nutná ústavná väčšina – 3/5 – 91 poslancov
- podpisovanie zákona – signovanie – prezident, predseda parlamentu a predseda vlády, zákon tak nadobudne platnosť, je publikovaný v Zbierke zákonov SR
- účinnosť zákona – nadobudne až vtedy, keď sa zákon začne používať v reálnom živote, zákon nadobúda účinnosť neskôr ako platnosť kvôli tomu, aby mali občania možnosť oboznámiť sa s jeho znením

Trestný čin – konanie, ktoré je tak nebezpečné pre spoločnosť, že ohrozuje jej záujmy a zdravie občanov alebo majetok

- v rámci trestného činu rozlišujeme:
 - a) prečin – trestný čin spáchaný z nebanlivosti alebo úmyselný trestný čin, za ktorý hrozí odňatie slobody maximálne 5 rokov
 - b) zločin – závažný trestný čin, kde hrozí odňatie slobody nad 5 rokov (lúpežné prepadnutia, vraždy...)
- príklady trestných činov – falšovanie peňazí, krátenie daní, korupcia, krivá výpoveď, mučenie, unos, vražda, podvod, vojnové zločiny, neuposlušnosť rozkazu vo vojenskom prostredí

Priestupok – ide o menej závažné konanie, ktoré je v rozpore so zákonom

- o priestupkoch rozhodujú okresné úrady, policajné orgány a daňové úrady
- sankcie pri priestupkoch: pokarhanie, peňažná pokuta, zákaz činnosti, verejné ospravedlnenie, prepadnutie vecí, danie vecí do pôvodného stavu
- rozlišujeme priestupky:
 - a) dopravné – ak jazdíme príliš rýchlo
 - b) proti verejnému poriadku – rušenie nočného klúdu
 - c) priestupok proti majetku – škoda nemôže presiahnuť výšku minimálnej mesačnej mzdy (drobné krádeže, 266€)
- obvinený z priestupku má rovnaké práva ako obvinený z trestného činu

c) 54. Vysvetlite podstatu ekonomického cyklu, popíšte jeho fázy

Pomocou makroekonomických ukazovateľov posudzujem ekonomickú úroveň určitej krajiny a

porovnávame ju s inými krajinami. Veľkosť makroekonomických ukazovateľov nie je vždy rovnaká, ale mení sa. Ich zmena v určitom čase sa prejavuje ako ekonomický rast, respektívne pokles. Ekonomický rast sa posudzuje na základe tempa rastu, ktorý závisí od množstva výrobných faktorov a od ich produktivity. Ekonomický rast nie je priamočiary, ale naopak, strieda sa s poklesom. Hovoríme, že ekonomika sa vyvíja cyklicky. Ekonomický cyklus je kolísanie ekonomického rastu a poklesu s jednotlivými fázami.

Fázy ekonomického cyklu sú:

- 1) prvou fázou je stagnácia, nízky stav, dno – podnikatelia majú veľké ťažkosti s odbytom výrobkom, výroba dosahuje najnižší stav, investičná aktivita podnikateľov je nízka, kurzy akcií sú na naj nižšej úrovni, nezamestnanosť je vysoká, mzdy sú nízke a neustále klesajú
- 2) expanzia, oživenie, rozmach ekonomiky – začínajú sa využívať výrobné faktory, rastie dopyt po pracovnej sile, nezamestnanosť klesá, podnikatelia začínajú investovať, kurzy akcií stúpajú, mzdy sa zvyšujú, zvyšuje sa dopyt po ponukách
- 3) vyvrcholenie konjunktúry, vrchol – mzdy dosahujú najvyšší bod, dopyt je najvyšší, všetky výrobné faktory sú plne využité, kapacita výroby je plne využitá, cena akcií dosahuje vrchol, je nízka nezamestnanosť, podnikatelia rozširujú výrobu, to znamená, že množstvo výrobkov začína presahovať dopyt a z toho zákonite vyplýva, že znovu musí nasledovať pokles
- 4) recesia, pokles, zostup – klesá dopyt po výrobkoch, podnikatelia neinvestujú, znižuje sa kapacita výroby, pracovné sily sa prepúšťajú, začína vznikať veľká nezamestnanosť a znižovanie miezd

Pohybom ekonomiky smerom dolu a hore je možné sledovať dve charakteristické črty:

- a) vývoj má vzostupný trend aj napriek výkyvom
- b) vo vlnení sa prejavuje určitá pravidelnosť

Takémuto pravidelnému pohybu ekonomiky hovoríme cyklický pohyb a jeho jednotlivé vlny ekonomický cyklus. Ekonomický cyklus je charakterizovaný periodicky sa opakujúcim vzostupom a poklesom ekonomiky. Ide o všeobecnú ekonomickú zákonitosť. Jednotlivé ekonomické cykly sa od seba líšia:

- a) intenzitou
- b) dĺžkou trvania – krátkodobé cykly – 3- 7 rokov, strednodobé cykly – 10-11 rokov, dlhodobé cykly – do 20 rokov

ZADANIE č. 18

a) 55. Porovnajete filozofickú koncepciu D. Huma a G. Berkeleyho; ako rozdelil obsah ľudského vedomia podľa živosti D. Hume; vysvetlite agnosticizmus a solipsizmus; dôkaz Boha u G. Berkeleyho

DAVID HUME –

- predstaviteľ senzualizmu – uznáva empirickú skúsenosť, ale tvrdí, že jej predchádzajú pocity a vnemy, utilitarizmu a predovšetkým predstaviteľ agnosticizmu

GNOZEOLÓGIA – obsah ľudského vedomia rozdelil podľa živosti na 2 skupiny:

1. dojmy – impresie

- získavame prostredníctvom zmyslov z bezprostrednej skúsenosti

- sú to živé momentálne zážitky, ktoré vznikajú, keď vidíme, počujeme, hmatáme, nenávidíme, ľúbime, žiadame, chceme...

2. idey – predstavy

- sú to nabodobeniny, kópie našich dojmov a vznikajú vtedy, keď sa rozpamätávame na predchádzajúci dojem

- nie sú také živé ani intenzívne ako dojmy, žiadna idea neexistuje bez predchádzajúceho dojmu

AGNOSTICIZMUS – Hume tvrdil, že jediný zdroj poznania je skúsenosť, ktorú chápe ako prúd duševných zážitkov

- tvrdil, že okolitý svet nie je poznateľný, pretože existenciu vonkajšieho sveta na základe skúseností nemôžeme dokázať ani vyvrátiť, pretože naše zmysly sú nedokonalé, môžu nás sklamať, ale v praktickom živote sa správame akoby vonkajší svet existoval
- neuznáva existenciu Boha, narozdiel od Berkeleyho

GEORGE BERKELEY

- predstaviteľ solipsizmu a senzualizmu, bol anglikánsky biskup
- v gnozeológii sa snažil spochybníť opodstatnenosť ateizmu (bol veriaci a kňaz)
- tvrdil, že moderný ateizmus vychádza z materializmu, a preto sa usiloval spochybníť materializmus = prvotné je hmota
- vychádza z nominalizmu, a preto sa snaží spochybníť opodstatnenosť všeobecného pojmu hmota
- tvrdil, že všeobecné pojmy v skutočnosti nejestvujú, zmyslami sa zmocňujeme jednotlivého
- všeobecné pojmy nemajú ekvivalent zmyslovej skúsenosti
- pojem trojuholník sám o sebe nejestvuje, jestvujú len konkrétne trojuholníky
- čím je abstrakcia vyššia, tým je menej spoľahlivá
- pojem hmota je natoľko abstraktný pojem, že mu skúsenosti nič nezodpovedá, a preto tento pojem nemá zmysel
- keďže nemá zmysel, tým pádom nemá zmysel ani materializmus, tým pádom stráca opodstatnenosť aj ateizmus

SOLIPSIZMUS - tvrdil, že existuje iba obsah našej skúsenosti, obsah nášho vedomia

- tomu, čo hovoríme teleso al. vec je len komplex našich pocitov a vnemov, je to len moja subjektívna predstava Solus – jediný; ipse – sám
- solipsizmus – jestvujem len ja, všetko ostatné vzniká a zaniká spolu so mnou
- nič iné objektívne neexistuje
- krajné stanovisko vo filozofii, kde je popieraná krajná existencia všetkého vonkajšieho a uznáva len existenciu vlastného ja
- pre každú vec platí zásada – „Esse est percipi“ – „byť znamená byť vnímaný“
- týmto postupom dochádza k spochybneniu okolitého sveta, objektov a ľudí
- prekonáva to dôkazom existencie Boha: * - podáva 4. ontologický dokaz Boha = to, čo vníma Boh, to existuje
- aj keď prestanem vnímať ľudí a vecí okolo seba, napriek tomu existujú a vychádzame z tvrdenia Esse est percipi, preto nevyhnutne musí existovať niečo, resp. niekto, čo permanentne a univerzálne vníma okolité veci a ľudí, tým garantuje ich existenciu, a tým niekým a niečím nemôže byť nič iné ako Boh mimo priestor a čas

b)56. Vymedzte predmet pracovného práva; charakterizujte: pracovný pomer a pracovnú zmluvu

pracovné právo

- tvorí súbor právnych noriem, ktorý upravuje vzťahy medzi zamestnancom a zamestnávateľom
- základným prameňom pracovného práva je Zákonník práce
- rieši napríklad vznik, trvanie a zánik pracovného pomeru
- zamestnanec – fyzická osoba vykonávajúca prácu, ktorá má minimálne 15 rokov
- zamestnávateľ – fyzická osoba staršia ako 18 rokov alebo právnická osoba zamestnávajúca minimálne jednu osobu

pracovný pomer

- je to právny vzťah medzi zamestnancom a zamestnávateľom, pričom zamestnanec má povinnosť vykonávať prácu na základe potrieb a pokynov zamestnávateľa v súlade s právnymi predpismi, z ktorých vyplývajú práva a povinnosti pre obe strany

- možno ho ukončiť a) dohodou – ak sa obe strany dohodnú o rozviazaní pracovného pomeru, zamestnávateľ je povinný uviesť dôvod, ak o to zamestnanec požiada, je to nutné v prípade odstúpeného a pre nárokovanie podpory v nezamestnanosti a tiež pri odpočítavaní odpracovaných rokov, b) výpoveďou – zo strany zamestnávateľa aj zamestnanca, zamestnávateľ musí vždy uviesť dôvod, platí ochranná lehota počas tehotenstva, materskej dovolenky, PN, vtedy nemôže dať zamestnávateľ výpoveď, pracovný pomer sa končí uplynutím pracovnej lehoty (2 alebo 3 mesiace) dôvody: zrušenie firmy, porušovanie pracovnej disciplíny, znižovanie stavu zamestnancov, c) okamžitým skončením – z oboch strán, ale musia byť písomne udané dôvody zamestnanca: vážne zdravotné dôvody alebo ak nedostane výplatu do 15 dní po uplynutí splatnosti, zamestnávateľ len výnimočne – za hrubé porušenie pracovnej disciplíny – napr. požitie alkoholu alebo pri odsúdení zamestnanca alebo d) skončením v skúšobnej dobe – bez udania dôvodu z oboch strán, ale musí to byť deklarované aspoň 3 dni pred odchodom

- pracovný čas zamestnanca = 40 hodín týždenne, mladší ako 16 rokov 30 hodín, 16 – 18 roční 37,5h
druhy pracovného pomeru

1. podľa rozsahu pracovného pomeru

a) hlavný pracovný pomer – dohodnutý na plný týždenný pracovný čas

b) súběžný pracovný pomer – nemôže byť uzavretý na plný týždenný pracovný čas, ak už pracovník má iný pracovný pomer, môže to byť v prípade, ak bol pracovník zvolený do verejnej pracovnej funkcie

c) vedľajší

2. podľa času trvania pracovného pomeru rozlišujeme

a) na dobu určitú – možno dohodnúť, opätovne predĺžiť na ďalšie tri roky, je zákonom stanovená skúšobná lehota max tri mesiace – v tom čase môžu obidve strany odstúpiť od zmluvy

b) na dobu neurčitú – ak nebola v pracovnej zmluve výslovne určená doba trvania pracovného pomeru

pracovná zmluva – je podmienkou vzniku pracovného pomeru, musí obsahovať druh práce, miesto výkonu práce, deň nástupu do práce a mzdové podmienky, teda dohodnutú mzdu (minimálnu mzdu určuje zákon), spôsob odmeňovania, pracovný čas, podpisy zamestnanca a zamestnávateľa

- zamestnávateľ je povinný dať zamestnancovi jedno vyhotovenie zmluvy

- pracovná zmluva by mala ešte obsahovať o skúšobnej dobe a výpovednej lehote a aj dĺžku dovolenky

- všetky zmeny pracovnej zmluvy, napríklad zníženie mzdy, prevedenia na iný druh práce napr. zo zdravotných dôvodov, trestné stíhanie... musia byť urobené písomne po vzájomnej dohode

c) 57. Vysvetlite na príkladoch, ktoré problémy rieši mikro a makroekonómia; uveďte rozdiel medzi pozitívnou a normatívnou ekonómiou a vysvetlite ho na konkrétnych príkladoch

Ekonómia

- vedná disciplína, ktorá pomáha riešiť ekonomickú triádu, zákon vzácnosti, skúma vzťahy medzi subjektmi na trhu (domácnosti, firmy, štát), delenie na mikro a makro ekonómie sa objavujú od 1/3 19. storočia, zakladateľmi ekonómie ako vedy sú Adam Smith a David Ricardo

Ekonomika

- praktická hospodárska činnosť, ktorá pomáha uspokojovať potreby ekonomických subjektov – domácností, firiem a štátu

Mikroekonómia

- zaoberá sa hospodárskou činnosťou jednotlivých samostatných ekonomických subjektov, jednotlivcov a podnikov
- predmetom jej skúmania je spotrebiteľské i podnikateľské rozhodovanie a správanie, od ktorých závisí formovanie dopytu, ponuky a cien tovarov a výrobných faktorov
- skúma ekonomické subjekty – napríklad rozhodovanie sa spotrebiteľa, ciele podnikov

Makroekonómia

- analyzuje hospodárstvo ako určitý územný celok tvorený viacerými samostatnými subjektmi, predmetom jej pozorovania je vzájomná súčinnosť ekonomických subjektov a jej výsledky napríklad v rámci národného hospodárstva
- všíma si HDP, HNP, infláciu, nezamestnanosť, vplyv zmien v daňovej oblasti na celkovú výrobu a zamestnanosť
- zaoberá sa ekonomikou a celkom, skúma globálne ekonomické javy ako aj napríklad vyššie spomenuté národohospodárske výsledky

Pozitívna ekonómia

- opisuje a charakterizuje ekonomické javy, konštatuje fakty ekonomického života
- zaoberá sa tým, čo je, nie tým čo by malo byť
- analyzuje ekonomickú realitu, takú, aká je a hľadá v nej zákonitosti jej fungovania
- opisuje skutočný stav ekonomiky, takto ju delíme podľa prístupu ku skúmaným otázkam

Normatívna ekonómia

- usiluje sa vysvetliť, aká by mala byť ekonomická realita, ako by mal fungovať ekonomický systém, a preto sa usiluje vytvoriť ideálny model fungovania ekonomického systému
- skúma, ale aj hodnotí a odporúča, ako by sa mali riešiť vzniknuté problémy, pričom prihliada i na etickú a sociálnu problematiku

ZADANIE č. 19

a) 58. Porovnajte teóriu delby moci u J. Locka a Ch. Montesquieuho; analyzujte horizontálnu delbu moci, ktorú formu vlády preferoval Montesquieu; vysvetlite geografický determinizmus; čo je podstatou diela Perzské listy, O duchu zákonov, komparatívna metóda

John Locke

Teória spoločenskej zmluvy – štát chápe ako jej výsledok – ľudí k jeho vytvoreniu nemotivuje pod sebazáchovy, ale snaha o vzájomnú spoluprácu a rozvíjanie prirodzených práv

- jeho učenie sa odlišovalo od T. Hobbesa – lebo Hobbes tvrdil, že vznik štátu je výsledkom egoistickej snahy o sebazáchovu

prirodzené práva – výhradne ľudské práva, s ktorými sa človek rodí

- nikto ich človeku nemôže odňať

- práva na život, slobodu, majetok

- ak panovník porušuje práva a pravidlá, stráca oprávnenie vládnuť

- za najideálnejšiu formu štátu považoval – konštitučnú monarchiu

Horizontálna delba moci: ako prvý prišiel s touto myšlienkou, zdôrazňoval, že zákonodarná moc

a výkonná nemôžu byť sústredené v rukách jedného človeka, tak sa dá vyhnúť tyranii a vytvoriť predpoklady na demokratický systém; zástupcovia občanov majú zákony prijímať a panovník alebo vláda ich má zavádzať do praxe

- štátnu moc rozdelil na 3 zložky, aby sa navzájom nemohli zneužívať
- rozlíšoval – 1. zákonodarnú moc, 2. výkonnú moc (jej súčasťou bola vojenská a súdna moc), 3. federatívna moc (jej úlohou je vyhlasovať vojnu a mier a organizovať vzťahy medzi štátmi)
- táto deľba moci sa aplikovala pri ústave Virgínie

Montesquieu

- francúzsky osvietený politik, filozof, historik a spisovateľ, pochádzal zo šľachtickej rodiny, narodil sa v Bordeaux, skúmal štátne zriadenia v Európe

- najviac naňho zapôsobilo Anglicko – obdivoval parlamentarizmus

- napísal prácu Perzské listy

- jeho práce majú sociálno – etický charakter

- vzhľadom na to, že existuje množstvo hodnotových a kultúrnych orientácií, je potrebné, aby sa navzájom rešpektovali, len vďaka tomu môžu prežiť všetky = princíp tolerancie

- 1748 – práca o Duchu zákonov – všade, tak v prírode, ako aj v spoločnosti, musia platiť určité pravidlá, ktoré nepochádzajú od Boha, ale vyplývajú z vecí samotných = sú to princípy prirodzeného práva

- paradoxné na jeho filozofii je precenenie veľkosti a kvality pôdy na formovanie človeka

- nadväzuje na Locka a ďalej rozpracováva rozdelenie štátnej moci – HORIZONTÁLNA DEĽBA MOCI =

1. zákonodarná – má byť v rukách parlamentu – úloha – prijímať zákony

2. výkonná – v rukách panovníka, túto zložku moci uprednostňoval, panovník má mať právo veta – môže zrušiť zákona vydané parlamentom alebo aj pozastaviť činnosť parlamentu – ak by bol despotický

3. súdna moc – nahradila Lockovu federatívnu

za najlepšiu formu vlády považuje umiernenú konštitučnú monarchiu

Perzské listy- poukazuje na kultúru krajín, ktoré navštívil, na to, že každá kultúra je svojská a treba ju posudzovať z hľadiska jej vlastnej kultúry= vyzdvihuje **kultúrny relativizmus**, t.j. každú kultúru treba posudzovať podľa jej vlastnej kultúry. Je potrebný tolerantný prístup ku kultúram, náboženstvu a politike.

Ostro kritizoval francúzsky absolutizmus, najmä vládu Ľudovíta XIV., porovnáva ho s tureckým despotom a iránskym sultánom. Toto dielo malo veľký úspech medzi rôznymi vrstvami. Obsahovalo vtíp, humor, erotické zábery, romantické zápletky, didaktické poučenia.

Duch zákonov- 31 kníh, písal to 20 rokov, dokončil to ako 60- ročný, takmer slepý. Potom o dva roky na to napísal s veľkými problémami Obrana ducha zákonov.

Prvých 10 kníh- klasifikácia, členenie a formy vlády. V ďalších knihách písal výklad o prirodzených právach, o spoločenských a politických inštitúciách, **využíva komparatívnu metódu** - porovnáva ich s inštitúciami Anglicka a starovekého Ríma. Prichádza k presvedčeniu, že ľudská spoločnosť je výsledkom pôsobenia objektívnych zákonov, kt. formovali históriu aj ducha každého národa. Tvrdí, že podnebie, poloha, rozloha, celé geografické podmienky, stupeň slobody, náboženstvo, mravy krajiny- to všetko určujú občianske a politické zákony, čiže tieto faktory vytvárajú **ducha každého národa**- nazýva ich geografické činitele, zdôrazňuje, že tieto činitele veľmi ovplyvnili povahu a charakter ľudí. Nazýva to aj tzv. **geografický determinizmus**. Každé krajine vyhovuje niečo iné, preto zákony jedného národa nemusia vyhovovať inému.

komparatívna metóda – je tiež využívaná tu, porovnáva Anglicko, Francúzsko a južné krajiny Severské národy: neúrodná pôda vedie k ostrážitosti, tvrdosti a rozpínavosti národa. Tieto štáty sú pracovité, pedantné, disciplinované, a preto pre ne nie je vhodná republika, uprednostňuje pre nich

monarchiu.

Južné národy: citové, bojzlivé, lenivé, lepšia je tvrdá ruka, despotizmus. Úrodná pôda ľudí zamestnáva, nestarajú sa o politiku= vznik otroctva. Montesquieu ignoruje teóriu spoločenskej zmluvy pre vznik štátu, ale je to výsledok akýchsi objektívnych zákonitostí vývoja spoločnosti.

Rozoberá 3 druhy vlád:

1. republiku- najvyššia moc patrí ľudu (demokracia) alebo časti ľudu (aristokracia)
2. monarchia- vláda jedinca podľa vopred vyhlásených pravidiel
3. despotizmus- vláda jedinca bez zákonov, pravidiel- svojvôľa, vládne tu strach a nezákonnosť.

b) 59. Vymenujte poľahčujúce a priťažujúce okolnosti pri výmere trestu; charakterizujte okolnosti vylučujúce trestnú zodpovednosť; vysvetlite: nutná obrana, primeraná obrana

poľahčujúce okolnosti – ak páchatel spáchal trestný čin v silnom rozrušení, ak ho spáchal vo veku blízkom mladistvému veku, ak ho spáchal pod tlakom závislosti a podriadenosti

- ak páchatel spáchal trestný čin pod hrozbou a nátlakom, ak odvracal útok alebo nebezpečenstvo
- ak pred spáchaním trestného činu viedol riadny život, ak páchatel nahradil škodu, ktorú spôsobil, ak trestný čin úprimne oľutoval, ak o sám oznámil úradom alebo ak pomáha pri objasňovaní trestnej činnosti, nájdeme ich v 31. paragrafe Trestného zákonníka

priťažujúce okolnosti – ak trestný čin bol spáchaný surovým spôsobom, násilne, ak páchatel využil niečiu závislosť, bezbrannosť, ak bol trestný čin spáchaný počas živelnnej pohromy

- ak trestným činom je spáchaná vyššia škoda, ak trestný čin spáchal ako organizátor; ak je páchatel členom organizovanej skupiny; ak páchatel naviedol na trestný čin mladistvého alebo ak už spáchal viac trestných činov; nájdeme ich v 32. paragrafe trestného zákonníka

okolnosti, ktoré vylučujú trestnosť činu – nutná obrana (použitie zbrane napríklad keď odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok Nutnou obranou rozumieme právom garantovanú možnosť brániť sa proti protiprávnym fyzickým útokom (vrátane útokov na majetok) tým spôsobom, že obranca môže útočníkovi v nutnej obrane spôsobiť ujmu na zdraví, pričom obranca za také konanie nebude trestne zodpovedný. Obranca v rámci nutnej obrany môže zakročiť na ochranu vlastnej osoby a majetku, ako aj na ochranu hociktoorej inej osoby alebo jej majetku (môže ísť aj o úplne neznámu osobu). Nutnú obranu možno použiť len na odvrátenie priamo hroziaceho alebo trvajúceho útoku.

Obranca teda nemusí čakať, až keď útočník dá „prvú ranu“ (napr. vystrelí), ale proti útočníkovi môže zakročiť už keď sa zdá, že útočník chce zaútočiť.), krajná núdza – čin, ktorým človek odvracia priamo hroziace nebezpečenstvo, napr. pri živelných pohromách

- trestnú zodpovednosť vylučujú tiež vek a nepríčetnosť
- ten, kto v čase spáchanie činu nedovršil štrnásť rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný a pre trestný čin sexuálneho zneužívania nie je trestne zodpovedný ten, kto v čase spáchania činu nedovršil 15. rok svojho života
- ten, kto pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, v zásade tiež nie je za tento čin trestne zodpovedný
- viac v 20. a 21. paragrafe TZ, 4. oddiel

primeraná obrana - primeranosť obrany intenzite útoku nie je závislá od použitého prostriedku, ale od toho, ako ho obranca použije. Proti útočníkovi obranca môže použiť intenzívnejšie prostriedky, než ktoré používa útočník (napr. proti nožu strelnú zbraň). Použitie týchto prostriedkov však nesmie byť zjavne neprimerané útoku útočníka, najmä k jeho spôsobu, miesta a času, okolnostiam vzťahujúcim sa k osobe útočníka alebo k osobe obrancu. Teda napríklad pri menšej potýčke dvoch

osôb nemožno hneď strieľať po útočníkovi

c) 60. Porovnajete fyziokratizmus, merkantilizmus a klasickú ekonómiu

- charakter hospodárskej činnosti sa časom menil, prvopočiatky ekonomického myslenia siahajú až do obdobia antického Grécka a starovekého Ríma, však vtedy ešte netvorili ešte ucelený systém
- v novoveku od 15. storočia sa rozširovali trhy a rozvíjala sa výroba narušením feudálnych vzťahov, v tomto období vznikajú samostatné ekonomické teórie:

merkantilizmus

- za zdroj bohatstva krajiny považovali drahé kovy, preto tu vstupuje štát, ktorý reguluje ich množstvo v štáte, rozvíjal sa hlavne v Anglicku a vo Francúzsku, vo Francúzsku je jeho predstaviteľom J. B. Colbert, ktorý bol ministrom financií Ľudovíta XIV., Mária Terézia spolu s jej synom Jozefom II. sa stali prívržencami politiky merkantilizmu v Rakúsko – Uhorsku
- cieľ tejto politiky – sú dôležité záujmy panovníka, štát má kontrolovať hospodárstvo, snažiť sa dosiahnuť ekonomickú vyspelosť krajiny, to, aby bola bohatá, je nutné zaistiť prílev peňazí do krajiny
- zdroj bohatstva: zahraničný obchod, zabezpečoval prílev drahých kovov, naopak, ich vývoz bol obmedzený vysokými clami
- štát podporoval manufaktúry

fyziokratizmus

- rozvoj v 18. storočí vo Francúzsku
- za zdroj bohatstva krajiny považovali poľnohospodársku pôdu, pôda podľa nich jediná prináša zisk
- podstatou je vplyv prírody na ľudskú spoločnosť
- predstaviteľom je osobný lekár Ľudovíta XV. Quesnay, ktorý rozdelil ľudí do 3 tried:
a) produktívna trieda – poľnohospodári
b) trieda vlastníkov – vlastníci pôdy
c) sterilná trieda – obchodníci a remeselníci

klasická ekonómia

- vznik ekonómie ako vedy
Adam Smith – zástanca hospodárskeho liberalizmu, slobody človeka a podnikania
- tvorca trhovej ekonomiky, ktorá trvala krátko, do objavenia monopolov (princíp dokonalej konkurencie) – firmy vystupujú v pozícii price takers – cenový príjemca – polovica 18. st. do konca 19. st., dokedy sa neobjavili monopoly, v dnešnej dobe je to ideálny nedosiahnuteľný stav, boli ideálne podmienky pre všetkých, v dokonalej konkurencii nikto nebol zvýhodnený ani znevýhodnený, na trhu bolo veľké množstvo firiem s rovnakými podmienkami, na trh môže vstúpiť a ktokoľvek a vystúpiť kedykoľvek, trh je riadený neviditeľnou rukou trhu – vzťah dopytu a ponuky – equilibrium, platí tu voľná konkurencia a slobodné podnikanie
- akonáhle začal zasahovať štát, objavili sa monopoly a táto konkurencia prestala existovať
- platí tu zásada voľnej súťaže
- všetko je riadené trhovým mechanizmom, a to teda vzťahom dopytu a ponuky, opakom rovnovážnej ceny je trhovú cenu – momentálna aktuálna cena na trhu
- zdôrazňoval minimálne zásahy štátu do ekonomiky – štát má len stanoviť pravidlá, ochraňovať krajinu a starať sa o záležitosti, o ktoré nemajú záujem jednotlivci, ale sú dôležité
- o tom, kto sa presadí rozhoduje cena a kvalita, výrobca nezíska výhodu, že by ovládol trh a diktoval cenu
- hodnotu tovaru určuje množstvo práce vynaloženej na jeho výrobu

ZADANIE č. 20

a) 61. Podstata učenia Voltaira, pojem filozofia dejín, 5 bodov (Anglické listy)

- narodil sa v rodine právnika a notára v Paríži – pochádzal z vyšších vrstiev
- vyštudoval na najlepších školách právo a filozofiu, venoval sa dráme, poézii a próze
- písal rôzne pamflety – 2x bol uväznený v Bastile – neustále bol v rozpore s predstaviteľmi svetskej a cirkevnej moci
- inšpiroval ho a bol veľkým priateľom pruského kráľa Fridricha II, ktorý v Prusku vládol osvietenským absolutizmom – zavádzal reformy
- bol vtipný a sarkastický – kritizoval vtedajšie pomery francúzskych kráľov
- kritizoval cirkev a pápeža
- viackrát bol vo vyhnanstve – v Holandsko, Anglicko
- bol ovplyvnený F. Baconom, T. Hobbesom, J. Lockom a mechanistickou fyzikou Isaaca Newtona
- bol ideológom francúzskej revolúcie spolu s J.J. Rousseauom, všestranný polyhistor
- práca: Candide - kritizuje Leibnizovu myšlienku, že tento svet je najlepší zo všetkých možných svetov
- práca: Filozofické listy = Anglické listy (bola aj napísaná v Anglicku)
- jeho cieľom v tejto práci bolo spojenie francúzskeho racionalizmu a anglického empirizmu (Anglicko bolo v danom období podstatne rozvinutejšie, preto sa preňho stalo inšpiráciou)
- v tejto práci navrhuje 5 bodov, ako zlepšiť situáciu vo Francúzsku:
 1. filozofia - osvojiť si Lockovu empirickú filozofiu, ktorá nevedie k špekulácii ako Descartesov racionalizmus
 2. veda - orientovať sa na Newtonovu mechanickú fyziku, lebo podáva najpresnejší výklad sveta
 3. náboženstvo - uznávať deistické chápanie náboženstva – presadzoval deizmus lebo:
 - a) Boha chápal ako neosobnú 1. príčinu sveta (stvoriteľ, 1. hýbateľ)
 - b) Boh dal svetu zákony, ale ďalej doňho nezasahuje
 - c) Boh je garantom morálky – dobro bude odmenené a zlo potrestané
 4. spoločnosť – riadiť sa princípmi tolerancie
 5. forma vlády - optimálnou formou vlády je parlamentarizmus, pretože umožňuje širokej verejnosti sa podieľať na vláde
- ďalšia práca: Filozofický slovník
- je to najvýznamnejšia filozofická práca
- táto práca nie je súhrnom poučiek, dogiem, ale má byť nástrojom rozumu v boji proti všetkým predsudkom, nerozumnosti, proti starému mysleniu
- bol asystémový filozof – odmietal akékoľvek systémy vo filozofii
- v otázke náboženstva odsudzuje cirkev ako prostredníka medzi Bohom a ľuďmi = človek k svojej viere nepotrebuje chrám, lebo sa môže stretnúť s Bohom kdekoľvek
„Mojím povolaním je hovoriť to, čo si myslím“
- svojimi prácami prispel k vzniku filozofie dejín
- Filozofia dejín – dejiny filozofie chápal ako premenu dejín, kultúry a vzdelania
- je filozofická reflexia dejín, ktorá sa opiera o interpretáciu a hodnotenie najmä výsledkov výskumu a výkladu dejín. Filozofia dejín sa teda neuspokojuje konštatovaním toho, čo bolo, ale chce vystihnúť, ako vôbec dejiny vznikajú, pátra po ich etickej hodnote a po ich zmysle a cieľoch. V tomto zmysle ide o výklad dejín, čiže o hľadanie odpovede na otázku týkajúcu sa príčin, hybných síl a cieľov dejín; filozofie dejín sa ďalej chápe ako teória a metodológia historickej vedy. Pojem filozofie dejín pochádza od Voltaira. Zatiaľ čo slovné spojenie filozofia dejín pochádza od Voltaira, jej faktické korene siahajú do antiky.

b) 62. Ktoré okolnosti vylučujú manželstvo, spôsoby zániku, inštitút manželstva

manželstvo – spoločenstvo muž – žena, hlavné poslanie – založenie rodiny, výchova a starostlivosť o detí

- zákon povoľuje dve formy :

a) občiansky, civilný sobáš – pred štátnym orgánom, napr. starostom obce

b) cirkevný sobáš – pred kňazom, cirkev musí byť štátne registrovaná

- vznik manželstva – nutné slobodné rozhodnutie , súhlasné verejné vyhlásenie oboch strán v prítomnosti 2 svedkov

podmienky uzavretia manželstva – partneri musia byť slobodní, rozvedení alebo vdovci, monogamia – musia byť osoby opačného pohlavia, musí ísť o slobodné rozhodnutie, výber priezviska aj potenciálne pre deti, musia poznať svoj zdravotný stav, musia vyhlásiť, že im nie sú známe okolnosti, ktoré by vylučovali manželstvo, vek nad 18 rokov – súd môže povoliť aj od 16 rokov, uzavrieť manželstvo nemôžu osoby, ktoré majú blízky príbuzenský vzťah (priami predkovia, potomkovia, súrodenci)

Okolností, ktoré vylučujú manželstvo – keď osoby nemajú viac ako 18 rokov, keď je aspoň jedna osoba donútená, keď sú osoby rovnakého pohlavia alebo keď sú v blízkom rodinnom vzťahu, keď nepoznajú jeden druhého zdravotný stav a jeden z nich má veľmi vážnu chorobu, v podstate vždy, ak sú porušené podmienky uzavretia manželstva

spôsoby zániku manželstva

1. vyhlásením za neplatné = anulovanie

2. smrť jedného z manželov

3. vyhlásením 1 z manželov za mŕtveho

4. rozvod – len súdnou cestou, na návrh jedného z manželov z dôvodov, ak je manželstvo trvalo rozvrátené a nedá sa obnoviť manželské súžitie, súd prednostne prihliada na záujmy maloletých detí; určuje, komu bude dieťa zverené do starostlivosti a rozhoduje o vyživovacej povinnosti, ak dieťa študuje, vyživovacia povinnosť je do 26 rokov; ak sa po rozvode jeden z manželov o seba nevie postarať, vyživovacia povinnosť sa vzťahuje aj na neho

inštitút manželstva

- je to zväzok muža a ženy; manželstvo vzniká na základe ich dobrovoľného a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo po splnení podmienok ustanovených zákonom

Od čias rímskych právnikov prešiel inštitút manželstva v teritóriu ich právnej kultúry mnohými zmenami, aby sa nakoniec vrátil k tomuto pôvodnému chápaniu jeho zmyslu a účelu – byť celoživotným zväzkom muža a ženy. Medzitým však prešlo manželstvo – a to spôsob jeho vzniku, ako aj chápanie jeho významu - viacerými zmenami, pričom bolo najviac ovplyvnené kresťanskou cirkvou, ktorá si dlhé stáročia privlastňovala manželstvo a výhradnú kompetenciu vo veciach úpravy manželskoprávných pomerov, dôvodiac tým, že Boh uzákonil manželstvo: „Rastite a množte sa a naplňte zem

c) 63. Vysvetlite podstatu inflácie, opíšte typy inflácie, ako sa meria, ako vzniká a aké ma dôsledky; charakterizujte pojmy deflácia a stagflácia

inflácia – negatívny jav ekonomiky, ktorý súvisí s ekonomickou nerovnováhou

- označuje v národnom hospodárstve všeobecný nárast cien ekonomických statkov, čo má za

následok zníženie kúpnej sily peňazí. Inflácia v praxi je prejavom ekonomickej nerovnováhy a znamená, že napríklad za 1 euro sa pri zvýšenej inflácii dá kúpiť menej ako v minulosti, euro má menšiu hodnotu ako predtým, jeho kúpna sila sa znížila. Prispôsobovanie výšky príjmov (dôchodkov, miezd) výške inflácie sa nazýva valorizácia.

- vzniká, sa do obehu dostane viac peňazí, ako je krytých a peniaze strácajú svoju hodnotu

- príčinou môže byť príliš vysoký alebo nízky dopyt – napr. počas vojny rastie dopyt po zbraniach, prudké zmeny cien ropy, zlá úroda, pohyby v menových kurzoch, zmeny v produktivite a pod.
- vonkajším znakom je nárast cien

- dôsledky: zasahuje celú ekonomiku – komplikuje vývoj hospodárstva, život ekonomických subjektov, ich príjmy rastu pomalšie a narastajú výdavky na základné životné potreby

Kto infláciou Trpí:

- ľudia žijúci v relatívne fixných dôchodkoch. V období inflácie sa životné náklady zvyšujú. Preto je potrebné zarobiť viac, aby si udržali svoj životný štandard. Je podstatné aspoň také zvýšenie ako je miera inflácie. Určité skupiny, napr. osoby žijúce z fixných dôchodkov nemôžu dostatočne zvýšiť svoje dôchodky, takže ich životná úroveň klesá.
- sporitelia – niektorí ľudia si ukladajú svoje peniaze na bankové účty, vkladné knižky. Pokiaľ nie je úrok aspoň tak vysoký ako miera inflácie, kúpi si sporiteľ za vrátené peniaze menej, než za sumu, ktorú si uložil
- podniky – sú infláciou poškodené, pretože im vytvára neistotu a sťažuje predpokladať budúce náklady.

miera inflácie – vyjadruje zmenu cenovej úrovne statkov a služieb v priebehu určitého časového obdobia v percentách, ukazovateľom miery inflácie je index spotrebiteľských cien = aritmetický priemer z cien tovarov každodennej potreby

- Všetky tovary a služby spotrebované domácnosťami počas roka predstavujú tzv. „koš“. Každý produkt v koši má vlastnú cenu, ktorá sa môže časom meniť. Porovnaním celkovej ceny koša v určitom mesiaci s jeho cenou v rovnakom mesiaci pred rokom získame ročnú mieru inflácie.

tri formy inflácie:

1. mierna – nemá výraznejší dopad na ekonomiku, neznamená pokles HDP, tempo rastu cien neprekračuje tempo rastu výroby, ročný nárast cien – jednociferné číslo
2. cválajúca – desiatky, stovky percent nárastu cien ročne, zhoršuje sa výkonnosť ekonomiky, peniaze strácajú kúpnu silu, ľudia sa ich snažia vymeniť za statky, k hospodárskym problémom sa pričleňujú už aj sociálne
3. hyperinflácia – viac ako tisícpercentné tempo nárastu cenovej hladiny za rok, znamená rozklad ekonomiky, peniaze prestávajú plniť svoje funkcie, ceny, mzdy sú vysoko nestabilné – napr. niektoré štáty Južnej Ameriky, ktoré majú nestálu politickú situáciu; Nemecko po 1. svetovej vojne – bolo to dôsledok splácania vojnových reparácií

stagflácia - zvláštna forma inflácie sprevádzaná vysokou nezamestnanosťou

- spojenie inflácie, stagnácie hospodárskej činnosti a nezamestnanosti súčasne
- je to obdobie recesie

deflácia - Deflácia je v hospodárstve pokles všeobecnej cenovej hladiny tovaru a služieb (opak inflácie). Deflácia nastane vtedy, keď miera inflácie klesne pod 0 % (záporná miera inflácie). Nemala by sa zamieňať s dezinfláciou, spomalením miery inflácie (keď inflácia klesá na najnižšiu hladinu).

Inflácia znižuje reálnu hodnotu peňazí, naopak deflácia reálnu hodnotu peňazí zvýši. Tým je možné nakupovať viac tovaru za ten istý objem peňazí. Ekonómovia veria, že deflácia je v modernej ekonomike problém, lebo zvyšuje reálnu hodnotu dlhu a môže zhoršiť recesiu.

ZADANIE č. 21

a) 64. Podstata učenia Rousseaua, porovnajte chápanie prirodzeného stavu u Rousseaua a Hobbesa; ako rozdelil problém súkromného vlastníctva, prínos encyklopedistov

Rousseau – narodil sa v Ženeve, nemá vzdelanie, nenavštevoval školu – sám sa naučil čítať a písať

- väčšiu časť života strávil vo Francúzsku – prenasledovaný vládou aj cirkvou
- spoluzakladateľ niektorých zväzkov Encyklopédie
- bol všestranný – prešiel mnohými zamestnaniami – operný skladateľ, učiteľ hudby, potulný muzikant, venoval sa prírodným vedám a pedagogike, písal aj divadelné hry a romány
- podporovala ho vysoká šľachta
- známy je jeho výstredným obliekaním, konfliktným správaním a množstvom mileneckých vzťahov
- nechcel sa starať o vlastné deti, umiestnil ich do sirotinca
- ostro vystupuje proti materializmu, proti ateizmu, ale aj proti oficiálnemu náboženstvu
- jeho svetonázor sa blíži skôr k deizmu – nepopieral existenciu Boha – zdôrazňoval prirodzené náboženstvo – uctievanie najvyššej bytosti
- v správaní dáva prednosť citom a pocitom pred rozumom
- podobne ako Voltaire bol ideológom Francúzskej revolúcie, rozdiel medzi nimi spočíval v tom, že zatiaľ čo Voltaire videl Francúzsku revolúciu z pozície vyšších vrstiev, Rousseau pochádzal z najnižších vrstiev
- v náboženstve uznáva deistické stanovisko, tvrdí však, že viera by mala byť bez chrámu
- práca: Rozprava o vedách a umeniach
- kritizuje ľudskú civilizáciu a tvrdil, že pokrok vied a umení nevedol k zušľachteniu mravov, ale k degenerácii ľudstva a jeho morálnemu úpadku – rozvoj vedy vriedok k úpadku človeka, neurobil ľudí šťastnejšími, ale vzdialil ich od **prirodzeného stavu** – kedy neexistovali štáty, považoval to za najideálnejší stav – ľudia žili bez civilizačných vymožeností; vtedajší človek nebol ani dobrý ani zlý – zlými a dobrými sme sa stali spoločenským vývojom
- človeka chápe ako ušľachtilého divoča
- opätovne už prirodzený stav nikdy nedosiahneme – neveril v opätovný návrat k prírode, ale môžeme sa mu priblížiť pri výchove detí
- v tejto práci tiež odsudzuje tak vedu ako aj umenie, lebo tvrdí, že čím viac toho človek vie, tým je nešťastnejší, preto odporúča návrat k prírode, pretože vtedy bude človek šťastný
- práca: Emil lebo o výchove
- týmto dielom je považovaný za jedného zo spoluzakladateľov pedagogiky
- v nej navrhuje, aby deti boli vychovávané v súlade s prírodou, pri ich výchove by sa malo prihliadať na ich prirodzené sklony a rešpektovať individualitu každého dieťaťa
- prioritou jeho filozofie sú sociálne názory, ktoré sa najvýraznejšie prejavili:
v práci Rozprava o pôvode a príčinách nerovnosti medzi ľuďmi
- v tejto práci opisuje **prirodzený stav** - vysvetľuje kde vznikli počiatky nerovnosti medzi ľuďmi, resp. počiatky súkromného vlastníctva
- bol to stav, kde si boli všetci rovní, žili v súlade s prírodou, až do okamihu, kedy sa objavil jedinec, ktorý zatkol dva kolík na dve rôzne miesta, privlastnil si územie medzi nimi a našiel dosť nevinných jedincov, ktorí mu to uverili - takto vzniklo **súkromné vlastníctvo**, ktoré sa stalo príčinou všetkých nerovností v spoločnosti – dôsledkom bol vznik štátu, ktorý mal garantovať daný stav

- otázkami vzniku štátu a **problémom súkromného vlastníctva** sa zaoberá v práci Spoločenská zmluva (1762)

táto práca sa stala základom Francúzskej revolúcie a neskorších revolúcií vôbec,

- v tomto diele vyzýva k uzavretiu úplne novej spoločenskej zmluvy, ktorú by všetci občania štátu uzavreli dobrovoľne

- táto zmluva by bola rovnoprávnym vzťahom všetkých občanov aj panovníka – takto by vznikol štát, ktorý má garantovať práva a slobody a každý občan by sa podriaďoval všeobecnému prospechu

- v štáte by nerozhodovala voľa jednotlivca, ale všeobecná voľa – *volonte generale* – chápaná aj ako hlas ľudu

- všeobecná voľa neskôr viedla k tyranii a vraždeniu (jakobínska diktatúra)

prvýkrát v dejinách sú ľudia vyzvaní k revolúcii v prípade, že panovník nedodrží spoločenskú zmluvu, ktorú s ľuďmi uzavrel

T. HOBBS

- v histórii vývinu ľudstva rozlišoval 2 obdobia:

1. prirodzený stav – človek žije v súlade s prírodou, stav, keď ešte nejestvoval štát, človek disponuje absolútnou slobodou – má právo na všetko

- základom ľudského správania sú 2 princípy: egoistická snaha o sebazáchovu a hľadanie vlastného prospechu

2. občiansky stav – ak chce človek prežiť, vzdá sa časti svojej slobody v prospech zvrchovaného vládcu, človek s týmto vládcom uzavrie spoločenskú zmluvu, tým sa vytvorí štát – umelý svet kvôli garancii mieru, bezpečnosti a mravnosti

- štát chápe ako umelé teleso (rieši to v ďalšej práci *Leviathan* – 1651, *Leviathan* bola biblická príšera – požírala všetko – symbol zla), toto umelé teleso požíra

(obmedzuje) slobodu, všetkých ľudí, lebo ak by všetci ľudia boli slobodní a každý by presadzoval svoje záujmy, nastala by vojna „*Všetkých proti všetkým*“, nakoľko „*Človek je človeku vlkom*“ – „*Homo homini lupus est*“

- Hobbes je zástancom absolutistickej monarchie = ak chce človek prežiť, vzdá sa časti svojej slobody v prospech jedného vládca (tvrdil, že osvietený panovník je najlepšou prekážkou odstredivých tendencií v štáte)

- rozlišoval 3 typy štátov: demokracia, aristokracia, monarchia

- ideálna forma štátu – absolutistická monarchia

Prínos encyklopedistov -

Významnú skupinu prívržencov osvietenstva tvorili encyklopedisti (D. Diderot, J. J. Rousseau, La Mettrie, Paul H. D. von Holbach...). Ich významným dielom bolo dielo „Encyklopédia“. Bolo to všeobecno-vzdelávacie dielo, ktoré malo zabezpečiť všeobecné vzdelanie masy. Obsahovalo nielen informácie z rôznych spoločensko-vedných oblastí (filozofia, geografia, história, matematika, prírodoveda a pod.), ale aj praktické rady pre poľnohospodárov či podnikateľov a obsahovalo aj kritické sociálno-politické články. V rokoch 1751 – 1772 vyšlo dokopy 28 zväzkov Encyklopédie. Niektoré zväzky sa zdali predovšetkým šľachte moc revolučné a nebezpečné aj preto zastavili ich vychádzanie. Encyklopédia bola veľmi rozsiahla. Nepísal ju len jeden autor, bolo to dielo všetkých encyklopedistov, ktoré mohlo byť doplnené kýmkoľvek a akoukoľvek informáciou. Encyklopédie priťahovali aj jednoduchých občanov, poľnohospodárov, podnikateľov... písalo do nej takmer 180 ľudí

b) 65. Špecifické znaky štátu

Každý štát má tieto špecifické znaky štátu: 1. štátna moc, 2. štátne územie a hranice, 3. štátne občianstvo, 4. štátne symboly, 5. štátna suverenita

1. štátna moc – zvrchovaný mechanizmus spravujúci vývoj na určitom území, patrí tu horizontálna (zákonodarná, výkonná a súdna moc) a vertikálna deľba moci (unitárny štát, federácia, konfederácia)

- štátna moc zabezpečuje činnosť a funkcie štátu

- bariéry štátnej zvrchovanosti môžu byť:

ideologizácia štátu – ak je v štáte nariadená ideológia jednej politickej strany všetkým orgánom, (v minulosti ZSSR, ČSSR, nacistické Nemecko);

štátne náboženstvo - ak jedinou zvrchovanou inštitúciou v štáte je skupina cirkevných hodnostárov a náboženstvu podlieha tvorba politiky (právo šarija – prepojenie všetkých zložiek v moci, napr. v niektorých moslimských štátoch, ale aj Vatikán či Irán);

podriadenie štátu armáde – je to obmedzenie ustanovením vojenskej diktatúry, kedy armády riadi a kontroluje štát, najvyššie štátne orgány sú nahradené vládou vojenskej junty (skupina dôstojníkov), (napr. Mjanmarsko, Egypt, Španielsko po občianskej vojne – Franco, Chile – generál Pinochet)

2. štátne územie a hranice – priestor vymedzený hranicami štátu

- štátne územie je územím vykonávania štátnej moci

- zaradujeme tu suchozemský povrch vo vnútri hraníc, vzdušný priestor, priestor pod povrchom zeme smerom k jadrú, vnútorné vodstvo, priestor vojenských bojových lodí, lietadiel a veľvyslanectiev, ambasád

- územie štátu sa môže zmenšovať alebo rozširovať týmito spôsobmi

a) akcesia – prirodzený prírastok alebo rozšírenie (objavenie nového ostrova – Island, tiež napríklad naplaveniny – Mississippi, Amazonka, ale môže sa územie aj zmenšovať napríklad odvodňovaním pobrežia - Holandsko)

b) anexia – nadobudnutie územia použitím sily, agresie; v minulosti ho umožňovalo medzinárodné právo; je to jednostranný akt získania celého územia alebo časti iného štátu (Krym, Fínsko, Rakúsko, Bosna a Hercegovina)

c) okupácia – získané územie, nad ktorým žiaden štát nevykonáva zvrchovanú moc (dnes nemožné)

d) cesia – nadobudnutie štátneho územia so súhlasom druhého štátu, ktorému toto územie pôvodne patrilo, dobrovoľne sa prostredníctvom zmluvy na základe medzinárodného práva územia vzdá (Viedenská arbitráž, predaj Aljašky USA)

3. štátne občianstvo – príslušnosť osoby k určitému štátu

- je to trvalý právny záväzok medzi fyzickou osobou a štátom, z ktorého vyplývajú práva aj povinnosti pre obe strany

- je ho možné nadobudnúť:

a) narodením sa na území danej krajiny

b) naturalizáciou - legálne žiješ na danom území a požiadaš o udelenie občianstva (pri manželstve alebo azylovom procese to môže byť skôr, normálne 8 rokov)

c) uzavretím manželstva s občanom danej krajiny (ale po určitom čase a následnou naturalizáciou)

d) narodením sa rodičom, z ktorých aspoň 1 je občanom danej krajiny

e) osvojením – napríklad adoptujem si černocho

- udeľuje ho minister vnútra, nadobúda sa na základe žiadosti – cudzinec žije dlhšie v krajine legálne

f) výsledok azylového procesu (azyl u nás nedostane človek, ktorý je tu z ekonomických dôvodov)

- štátne občianstvo SR udeľuje ministerstvo vnútra, nadobúda sa doručením listiny s udeleným štátnym občianstvom

- nemožno ho nikomu odňať proti jeho vôli

- stratiť ho možno len prepustením zo štátneho zväzku na vlastnú žiadosť, ale musíš deklarovať, že si získal iné štátne občianstvo alebo si v procese získavania (platí úprava, že ak občan požiada o občianstvo inej krajiny a ho aj získa, možno mu ho odňať, no ak oňho požiada naspäť, bude ho mať zas)

opcía = voľba štátneho občianstva

4. štátne symboly - pečať, hymna, znak, vlajka

- ustanovili sa v 19. storočí, sú vonkajším prejavom našej štátnosti
- vyjadrujú našu históriu, národnú identitu
- a) štátny znak – na červenom ranogotickom štíte na vyvýšenom vršku modrého trojvršia je umiestnený strieborný dvojkríž
 - 1.krát použitý – ako osobný erb Bela III. okolo roku 1189
 - trojvršie pôvodne zelené a tento znak bol symbolom Horného Uhorska, Štúrovci ho zmenili na modré v roku 1848
 - modrá, biela, červená - symbol Slovanov
- b) štátna vlajka – skladá sa z 3 pozdĺžnych pruhov – biely, modrý, červený
 - v prvej polovici listu je umiestnený štátny znak, zástava je odvodená od vlajky
- c) štátna pečať – tvorí ju štátny znak, okolo ktorého je do kruhu umiestnený nápis Slovenská republika – priemer 45mm
 - uschováva ju prezident
- d) štátna hymna – prvé dve slohy – Janko Matuška Nad Tatrou sa blýska na nápev ľudovej piesne Kopala Studienku
 - vznikla pri príležitosti protestného odchodu študentov Bratislavského lýcea do Levoče po odvolaní Ľudovíta Štúra

5. štátna suverenita – je to neobmedzená moc vydávať zákony, je trvalá a stála

- prvýkrát sa ňou zaoberal Jean Bodin
- žiadny štát, medzinárodná organizácia nemá právo zasahovať do vnútorných záležitostí iného štátu, jedinou výnimkou je viacozmerné porušovanie ľudských práv
- obmedzenia štátnej suverenity:
 - najmenším obmedzením je dohoda štátov v oblasti colnej a vízovej kontroly
 - vyššia miera štátu je pridruženie štátu k medzinárodnej inštitúcii alebo organizácii, pretože v rámci medzinárodných inštitúcií vznikajú spoločné orgány, ktorých rozhodnutia sú záväzné pre všetky členské štáty, napr. EU, NATO, MMF, V4, UNESCO
 - najvyššia miera obmedzenia je vstup štátu s iným štátom do zloženého štátu (Ruska federácia, USA)

c) 66. Pojem kultúra, uveď jej prvky, formuluj rôzne chápania**Kultúra**

- špecifický ľudský spôsob organizácie, uskutočňovania a rozvoja činnosti spredmetnený v materiálnych a nemateriálnych výsledkoch ľudskej činnosti
- je to všetko, čím sa človek odlišuje od zvierat, je to špecificky ľudská činnosť
- výsledky ľudskej činnosti sú napr. zvyky, obyčaje, tradície, kultivácia, pokrok, humanizácia, vývoj, spoločnosť, vzory správania
- sú to nielen rôzne druhy umenia ale z hľadiska sociológie aj náboženstvá, normy, pravidlá, ktoré riadia život človeka
- človek ako jediný tvoj prežíva nie prispôsobovaním sa prírode, ale pretváraním prírodného prostredia
- kultúra je kolektívny ľudský produkt, výsledok spoločenskej činnosti ľudí
- synonymom pojmu kultúra je civilizácia
- sociológia uvažuje o množstve špecifických kultúr, predpokladá rôzne sociokultúrne systémy (je to špecifická kultúra relatívne autonómnej, historicky utvorenej skupiny ľudí, resp. konkrétnej spoločnosti – napr. kultúra slovenskej, japonskej spoločnosti
- Kultúra sa prejavuje v podobe:

1. materiálnych výtvorov ľudskej práce – artefakty
2. sociokultúrnych regulátorov ľudského správania – hodnoty, normy
3. ideí – vierovyznanie, ideológia
4. sociálnych inštitúcií – manželstvo, vzdelávanie (pozor! Nie sociálna organizácia ako rodina, škola, banka...)

- Kultúra sa tradične delí na materiálnu a duchovnú

a) materiálna – ide o označenie pre hmotný typ kultúry – materiálne predmety upravené ľudskou činnosťou

b) duchovná, teda nemateriálna – napríklad systém názorov na svet, poznatky, hodnoty, normy, symboly

- hlavné prvky nemateriálnej kultúry:

1. hodnoty – sú to všeobecne prijaté predstavy a pravidlá, na základe ktorých sa dosahuje určitý cieľ; čo je dobré a čo je zlé, žiaduce a nežiaduce, vhodné a nevhodné pre spoločnosť a jej členov

- v priebehu vývoja spoločnosti sa menia; rozličné spoločnosti môžu uznávať rôzne hodnoty, sú to kritériá ako posudzovať správnosť konania

2. normy – sú sociálne očakávania, vzory, pravidlá, ktoré regulujú vzájomné pôsobenie a správanie ľudí v spoločnosti, v konkrétnych situáciách; sú konkrétnejšie ako hodnoty!

- majú podobu kódexoch, predpisov na podporu takého správania, ktoré hodnoty vymedzujú ako dobré a žiaduce (hodnota ľudského života – biblická norma – Nezabiješ

- ich dodržiavanie si spoločnosť vynucuje pozitívnymi a negatívnymi sankciami (odmeny, tresty za porušenie)

3. symboly – materiálne aj nemateriálne skutočnosti – predmety, slová, gestá, ktoré nesú určitý význam (pohyb rukou ako pozdrav, štátna zástava)

- môžu byť teda verbálne aj neverbálne

Kultúru môžeme skúmať dvoma spôsobmi:

1. ako univerzálny ľudský jav – vlastný celému ľudstvu – ľudská kultúra všeobecne

- usilujú sa nájsť základné črty spoločné pre všetky sociokultúrne systémy

2. ako konkrétnu kultúru – vytvorenú konkrétnou spoločnosťou, či sociálnou skupinou (sociokultúrny systém, kde patria aj dominantné aj subkultúry – ktoré existujú v dominantnejších aj kontrakultúry, ktoré sú v rozpore s dominantnejšou, ale aj umelecké, ľudové a masové kultúry)

- skúmajú rozmanitosť jednotlivých kultúr

Etnocentrizmus – tendencia pri hodnotení kultúr, kedy predstavitelia určitej kultúry považujú svoju kultúru za dominantnú, pričom iné kultúry ju neuznávajú, považujú ich za rôzne odchýlky od svojej kultúry, či za anomálie (nenormálnosti, úchylky)

- etnocentrizmus môže byť umiernený, ale aj agresívny

Kultúrny relativizmus – je opačným stanoviskom, ktorý vychádza z predpokladu, že všetky kultúry sú jedinečné a neopakovateľné, majú vlastné hodnoty a špecifické normy

- umiernených môžeme porovnávať s ostatnými, pričom radikálni odmietajú morálny relativizmus

- rozmanitosť kultúr môžeme zaznamenať aj v rámci jednej spoločnosti

- skupiny sa zároveň v jej rámci vytvárajú vlastnú kultúru – subkultúru – špecifická kultúra určitých sociálnych skupín danej spoločnosti na základe etnickej či náboženskej príslušnosti bydliska

- kontrakultúry – niektoré sociálne skupiny si utvárajú hodnoty a normy, ktoré sú v rozpore s normami dominantnej skupiny – na okraji spoločnosti (kriminálnici, protestujú sa dosiahnutie zmeny, anarchisti, hippies, sekty

- v spoločnosti existujú aj iné typy kultúr, a to napríklad ľudové, masové či umelecké

ZADANIE č. 22

a)67. „Konaj tak, aby maxima tvojej vôle...“ povedz autora a analyzuj prvú formu kategorického imperatívu; v ktorom diele sa autor týmto zaoberá; stručne charakterizuj kategorický imperatív; porovnaj jeho etiku s etikou intencie P. Abelarda

- autorom je Immanuel Kant
- patrí k nemeckej klasickej idealistickej filozofii
- celý svoj život prežil v jednom meste = Kaliningrad, Kráľovec, Königsberg (je to to isté)
- predstaviteľ objektívneho TRANSCENDETÁLNEHO IDEALIZMU
- pokladá sa za najvzdelanejšieho filozofa svojej doby
- celá jeho filozofia je rozdelená do 2 častí:
 1. predkritické obdobie (dielo: Všeobecné dejiny prírody a teória nebies)
 - prioritou sú otázky týkajúce sa vesmíru a prírody
 - vytvára KOZMOGINICKÚ hypotézu o vzniku vesmíru ú tvrdí, že vesmír vznikol z hmloviny
 - s podobnou hypotézou v danom období prichádza fyzik LA Place, preto sa táto hypotéza volá Kant La Placeová kozmogonická hypotéza o vzniku vesmíru
 - * „Dajte mi hmotu a ja vám ukážem, ako z nej musí vzniknúť svet“

2. kritické obdobie (diela: **Kritika praktického rozumu** – etika, zaoberá sa tu **kategorickým imperatívom**; Kritika súdnosti – estetika; Kritika čistého rozumu – filozofia, metafyzika)

- toto obdobie začína vydaním diela Kritika čistého rozumu – rieši tu filozofiu a 2 základné otázky – Čo je dostupné nášmu poznaniu a čo môžeme poznať?
- podarilo sa mu prekonať spor medzi empirizmom a racionalizmom pričom tvrdil, že na to, aby vzniklo poznanie v aposteriórnej forme (skúsenostnej), musí najprv prísť apriórna forma predskúsenosť – podmienkami apriórneho poznania sa zaoberá transcendentálne poznanie, preto jeho filozofiu nazývame **transcendentálny idealizmus** – tvrdil, že východiskom poznania, ale zároveň neprekročiteľnou hranicou ľudského poznania je zmyslová skúsenosť, ak nie je jediným zdrojom poznania
- zmyslovosť – schopnosť pociťovať a vnímať a je to najnižší kmeň ľudského poznania – aby vznikol tento kmeň, k skúsenostnému poznaniu musí prísť apriórna forma (priestor a čas), ak by neboli, mali by sme chaos pocitov
- považujeme ho za agnostika, pretože keď poznávame svet okolo seba, nepoznávame taký, aký je v skutočnosti, ale poznávame ho len taký, ako sa nám javí

1. fázu kritického obdobia nazývame teoretická filozofia, tam Kant rieši filozofiu a metafyziku, 2. fáza je praktická filozofia, kde v prvej časti rieši etiku a kategorický imperatív a v druhej časti estetiku

dielo: Kritika praktického rozumu – etika rozobratá v praktickej filozofii

- vo svojej filozofii sa zameriava na mravné konanie
- odmietal tvrdenia, že konanie človeka je podmienené prírodným alebo spoločenským príčinám
- tvrdil, že človek pri praktickom používaní rozumu (keď má možnosť rozhodnúť sa medzi viacerými možnosťami), nachádza v sebe požiadavku konať podľa morálneho zákona
- na to, aby človek mohol morálne konať, musí disponovať slobodnou vôľou
- ľudské konanie má smerovať k všeobecnému dobru
- morálny zákon je za každých okolností bezpodmienečný a platná požiadavka, ktorá usmerňuje našu vôľu - túto požiadavku nazval termínom **kategorický imperatív** = absolútne prikázanie, nemalo by sa porušovať (napr. desatoro)

Prvý kategorický imperatív -

„Konaj tak, aby sila tvojej vôle mohla byť zároveň princípom všeobecného zákonodarstva“

- zavádza pojem MAXIMA KONANIA = morálna hranica konania

- maxima – osobná praktická zásada správania sa (napr. „buď zdvorilý“)
- ide o to, že máme konať tak, že naším konaním nikomu nesmieme ublížiť, musíme si uvedomiť, že za konanie nesieme aj zodpovednosť, naše konanie by sa malo kedykoľvek stať princípom pre všetkých = zákon
- jeho etika nie je o tom, čo je, ale o tom, čo má byť, konať treba kvôli samotnému dobru a nehľadať za tým nič
- jeho etika je etikou úmyslu = nemáme sa zamýšľať nad výsledkom konania – ak je úmysel dobrý, tak aj výsledok by mal byť dobrý – *teda nie je dôležitý výsledok, ale úmysel!*
- človek za svoje konanie nemá očakávať protislužbu, lebo to nie je morálne
- jeho etika je etikou povinnosti – keď pomáham niekomu a vopred mam z toho úžitok, tak je to amorálne, egoistické
- tzn. Konaj vždy tak, aby sa tvoje konania mohli stať vzorom pre všetkých ostatných ľudí (Nerob iným to, čo nechceš, aby robili tebe.)

Druhý kategorický imperatív – konaj tak, aby si ľudstvo v sebe, ale aj v osobe každého používal vždy ako účel a nikdy nie iba ako prostriedok, nesmieme využívať druhých ako prostriedok na dosiahnutie nášho cieľa, medzi nami nie sú rozdiely

Peter Abelard -

ETIKA: je najdôležitejšou časťou jeho filozofie

- je autorom teórie = INTENCIA = teória zámeru, keď tvrdí, že pri ľudskom konaní nie je dôležitý výsledok v skutku, ale dôležitý je zámer = ak zámer je dobrý, tak aj skuto je dobrý
- ak človek išiel robiť niečo s dobrým zámerom, ale výsledok bol zlý, ten človek bol aj tak dobrý
- za kresťansky veriaceho človeka nepovažuje toho, kto verí v cirkev, resp. cirkevné normy, ale skôr toho, kto žije mravným životom (za tieto tvrdenia bol pápežom obvinený z pohanstva)
- ovplyvnil neskôr Kanta

Immanuel Kant

Kantova etika – sa zameriava na mravné konanie človeka, nesúhlasí s tvrdením osvietencom, že ľudské konanie je podmienené prírodnými alebo spoločenskými faktormi, tvrdí, že pri praktickom používaní rozumu človek v sebe nachádza požiadavku konať podľa morálneho zákona – človek musí disponovať slobodnou vôľou – vtedy smeruje k najvyššiemu dobru, človek si uvedomuje, čo by mal robiť v súlade s mravným zákonom

b) 68. Charakterizuj štátne územie a štátne hranice; spôsoby rozširovania a zmenšovania zániku, štátne symboly SR

Štátne územie a hranice – priestor vymedzený hranicami štátu

- štátne územie je územím vykonávania štátnej moci
- zaradujeme tu suchozemský povrch vo vnútri hraníc, vzdušný priestor, priestor pod povrchom zeme smerom k jadru, vnútorné vodstvo, priestor vojenských bojových lodí, lietadiel a veľvyslanectiev, ambasád
- územie štátu sa môže zmenšovať alebo rozširovať týmito spôsobmi
- a) akcesia – prirodzený prírastok alebo rozšírenie (objavenie nového ostrova – Island, tiež napríklad naplaveniny – Mississippi, Amazonka, ale môže sa územie aj zmenšovať napríklad odvodňovaním pobrežia - Holandsko)
- b) anexia – nadobudnutie územia použitím sily, agresie; v minulosti ho umožňovalo medzinárodné právo; je to jednostranný akt získania celého územia alebo časti iného štátu (Krym, Fínsko, Rakúsko, Bosna a Hercegovina)
- c) okupácia – získané územie, nad ktorým žiaden štát nevykonáva zvrchovanú moc (dnes nemožné)
- d) cesia – nadobudnutie štátneho územia so súhlasom druhého štátu, ktorému toto územie pôvodne

patrilo, dobrovoľne sa prostredníctvom zmluvy na základe medzinárodného práva územia vzdá (Viedenská arbitráž, predaj Aljašky USA)

štátne symboly - pečať, hymna, znak, vlajka

- ustanovili sa v 19. storočí, sú vonkajším prejavom našej štátnosti
- vyjadrujú našu históriu, národnú identitu

a) štátny znak – na červenom ranogotickom štíte na vyvýšenom vršku modrého trojvršia je umiestnený strieborný dvojkríž

- 1.krát použitý – ako osobný erb Bela III. okolo roku 1189

- trojvršie pôvodne zelené a tento znak bol symbolom Horného Uhorska, Štúrovci ho zmenili na modré v roku 1848

- modrá, biela, červená - symbol Slovanov

b) štátna vlajka – skladá sa z 3 pozdĺžnych pruhov – biely, modrý, červený

- v prvej polovici listu je umiestnený štátny znak, zástava je odvodená od vlajky

c) štátna pečať – tvorí ju štátny znak, okolo ktorého je do kruhu umiestnený nápis Slovenská republika – priemer 45mm

- uschováva ju prezident

d) štátna hymna – prvé dve slohy – Janko Matuška Nad Tatrou sa blýska na nápev ľudovej piesne Kopala Studienku

- vznikla pri príležitosti protestného odchodu študentov Bratislavského lýcea do Levoče po odvolaní Ľudovíta Štúra

c) 69. Charakterizuj formy kultúrnych zmien, kultúrny etnocentrizmus, kultúrna difúzia

Kultúra

- špecifický ľudský spôsob organizácie, uskutočňovania a rozvoja činnosti predmetný v materiálnych a nemateriálnych výsledkoch ľudskej činnosti

- je to všetko, čím sa človek odlišuje od zvierat, je to špecificky ľudská činnosť

- výsledky ľudskej činnosti sú napr. zvyky, obyčaje, tradície, kultivácia, pokrok, humanizácia, vývoj, spoločnosť, vzory správania

- sú to nielen rôzne druhy umenia ale z hľadiska sociológie aj náboženstvá, normy, pravidlá, ktoré riadia život človeka

- človek ako jediný svoj prežíva nie prispôbovaním sa prírode, ale pretváraním prírodného prostredia

- kultúra je kolektívny ľudský produkt, výsledok spoločenskej činnosti ľudí

- synonymom pojmu kultúra je civilizácia

Kultúru môžeme skúmať dvoma spôsobmi:

1. ako univerzálny ľudský jav – vlastný celému ľudstvu – ľudská kultúra všeobecne

- usilujú sa nájsť základné črty spoločné pre všetky sociokultúrne systémy

2. ako konkrétnu kultúru – vytvorenú konkrétnou spoločnosťou, či sociálnou skupinou (sociokultúrny systém, kde patria aj dominantné aj subkultúry – ktoré existujú v dominantnejších aj kontrakultúry, ktoré sú v rozpore s dominantnejšou, ale aj umelecké, ľudové a masové kultúry)

- skúmajú rozmanitosť jednotlivých kultúr

Etnocentrizmus – tendencia pri hodnotení kultúr, kedy predstavitelia určitej kultúry považujú svoju kultúru za dominantnú, pričom iné kultúry ju neuznávajú, považujú ich za rôzne odchýlky od svojej kultúry, či za anomálie (nenormálnosti, úchylky)

- etnocentrizmus môže byť umiernený, ale aj agresívny

Kultúrny relativizmus – je opačným stanoviskom, ktorý vychádza z predpokladu, že všetky kultúry sú jedinečné a neopakovateľné, majú vlastné hodnoty a špecifické normy

- umiernených môžeme porovnávať s ostatnými, pričom radikálni odmietajú morálny relativizmus
- rozmanitosť kultúr môžeme zaznamenať aj v rámci jednej spoločnosti
- skupiny sa zároveň v jej rámci vytvárajú vlastnú kultúru – subkultúru – špecifická kultúra určitých sociálnych skupín danej spoločnosti na základe etnickej či náboženskej príslušnosti bydliska
- kontrakultúry – niektoré sociálne skupiny si utvárajú hodnoty a normy, ktoré sú v rozpore s normami dominantnej skupiny – na okraji spoločnosti (kriminálnici, protestujú sa dosiahnutie zmeny, anarchisti, hippies, sekty
- v spoločnosti existujú aj iné typy kultúr, a to napríklad ľudové, masové či umelecké

Kultúrna zmena

Termín kultúrna zmena označuje proces vzniku, premeny (transformácie) a zániku kultúr (sociokultúrnych systémov) alebo ich častí. Často sa používa aj termín kultúrny vývoj, ktorý vyjadruje dlhodobé premeny sociokultúrnych systémov označované hodnotiacimi termínmi ako je pokrok, stagnácia (ustrnutie), retardácia (spomalenie, oneskorenie), regres (úpadok) a pod.

Pokiaľ ide o sociokultúrne systémy, existujú dva základné typy kultúrnych zmien: endogénne (vnútorné) a exogénne (vonkajšie)

1. Endogénne zmeny sú spôsobené premenami jednotlivých prvkov kultúry a zmenou ich usporiadania v rámci príslušného sociokultúrneho systému. Vznikajú ako následok inovácií, t.j. keď sa objavia nové spôsoby dosahovania určitých spoločenských cieľov, nové riešenia problémov.

- najpodstatnejšie dôvody kultúrnych zmien vo vnútri – import nových technológií

2. Exogénne zmeny sú spôsobené kontaktmi a vzájomným pôsobením rôznych sociokultúrnych systémov čiže rôznych kultúr. Typickým príkladom exogénnej kultúrnej zmeny je akulturácia – proces sociokultúrnych zmien, ktoré vznikajú ako výsledok kontaktu rôznych kultúr.

Medzi základné formy akulturácie = preberanie prvkov z iných kultúr patrí popri migrácii obyvateľstva najmä kultúrna difúzia – proces šírenia a prenášania kultúrnych prvkov a ich systémov z jednej kultúry do druhej. Príkladom kultúrnej difúzie v súčasnosti je amerikanizácia alebo westernizácia života tak niektorých vyspelých, ako aj rozvojových spoločností. Kultúrna difúzia býva často vzájomná – kultúry sa svojimi prvkami navzájom obohacujú. Napríklad v čase križiackych výprav sa navzájom obohacovali európska – kresťanská kultúra a arabská – islamská kultúra. Zvyčajne však vplyv jednej kultúry býva silnejší. Napríklad súčasný vplyv americkej kultúry na európsku a ázijskú kultúru je silnejší ako vplyv obidvoch týchto kultúr na americkú, čo môže postupne vyústiť až do straty kultúrnej identity (svojskosti), časti členov jednej kultúry a ich postupnej kultúrnej asimilácie (splynutia inou kultúrou). Spoločnosti sa tomu zvyčajne bránia, a to najmä podporou vlastnej kultúry.

ZADANIE č. 23

a) 70. Analyzujte aké základné kmene ľudského poznania rozlišuje Kant, charakterizujte um, pojem antinómia, Diela Kanta (charakterizuj podľa tvorby), transcendentálny idealizmus, obdobia jeho tvorby = rozdelenie diel

Transcendentálny idealizmus - termín Kantovej filozofie „od počiatku vlastný rozumu a podmieňujúci skúsenosť, nie skúsenosťou získaný“; už rozumu dané, nezískané skúsenosti; presahujúci, prekračujúci

- tvrdil že na to, aby vzniklo poznanie v aposteriórnej (skúsenostnej) forme, musí pristúpiť najprv apriórna (predskúsenostná) forma

- podmienkou a priori (predchádzajúca skúsenosť) poznania sa zaoberá transcendentálny idealizmus
- tvrdil, že východiskom poznania, ale zároveň neprekročiteľnou hranicou ľudského poznania je zmyslová skúsenosť, ale nie je jediný zdroj poznania
- pri ľudskom poznaní rozlišoval **3 stupne ľudského poznania:**
 - a) zmyslovosť
 - b) um
 - c) čistý rozum

a) zmyslovosť – schopnosť pociťovať a vnímať a je to najvyšší kmeň ľudského poznania – aby vznikol tento kmeň, k skúsenostnému poznaniu musí prísť apriórna forma (priestor a čas), ak by neboli, mali by sme chaos pocitov a priestor a čas sú subjektívne apriórne podmienky zmyslového nazerania – sme na nich odkázaní, neprináležia vonkajšiemu svetu, sú typické pre človeka

- považujeme ho za agnostika, pretože keď poznávame svet okolo seba, nepoznávame taký, aký je v skutočnosti, ale poznávame ho len taký, ako sa nám javí

b) um – schopnosť vytvárať z obsahov zmyslového nazerania pojmy

- pojmy vnášajú do chaosu jednotu
- aj na tomto stupni vystupujú k aposteriórnemu poznaniu apriórne formy: kategórie – napríklad kategória príčinnosti
- kategória príčiny vnáša do sledu vnemov (A->B) vzťah kauzálnej (príčinnej) podmienenosti
- vnem A je príčinou vnemu B
- rozlišoval 12 takýchto kategórii
- um vytvára súvislú skúsenosť
- všetky zákony v prírode, všetko, čo je v prírode nevyhnutné vytvoril um, teda človek = človek vytvoril zákony v prírode

c) čistý rozum – človeku nestačia výsledky umu, ale chce odpovedať aj na otázky, ktoré prekračujú hranice zmyslovej skúsenosti

- chce sa dopátrať k prvotnej príčine, chce poznávať regulatívne idey: Boha, svet ako celok a dušu, teda čistý rozum

- bohužiaľ, čistý rozum nie je schopný postihnúť tieto idey a zaplieta sa do tzv. **antinómie** = do rozumu neriešiteľných protirečení – človek je schopný predložiť dokaz tézy Boh existuje a zároveň môže predložiť aj dokaz antitézy, že Boh neexistuje

- záver – špekulatívne používanie rozumu nevedie k poznaniu, k tomu sa uchýľuje tradičná metafyzika, takéto poznanie vedie k logicky chybným výsledkom, preto by sme sa mali zaoberať len tým, čo neprekračuje hranice zmyslovej skúsenosti

TVORBA:

dielo: Všeobecné dejiny prírody a teória nebies

- snaží sa vysvetliť vznik slnečnej sústavy a vesmíru a opiera sa o Newtonovu fyziku
- prioritou sú otázky týkajúce sa vesmíru a prírody
- vytvára KOZMOGINICKÚ hypotézu o vzniku vesmíru a tvrdí, že vesmír vznikol z hmloviny
- s podobnou hypotézou v danom období prichádza fyzik LA Place, preto sa táto hypotéza volá Kant La Placeová kozmogonická hypotéza o vzniku vesmíru
- * „Dajte mi hmotu a ja vám ukážem, ako z nej musí vzniknúť svet“

dielo: Kritika čistého rozumu

- rieši tu filozofiu, metafyziku a poznanie a rozoberá a 2 základné otázky – Čo je dostupné nášmu poznaniu? a Čo môžeme poznať?
- Kant prišiel na to, že skúsenosť ohraničuje naše poznanie, ale nie je jediným zdrojom ľudského poznania, empirici tvrdia opak, preto s nimi nesúhlasil

dielo: Kritika praktického rozumu

- etika rozobratá v praktickej filozofii
- nie je dôležitý výsledok, ale **úmysel**
- vo svojej filozofii sa zameriava na mravné konanie
- odmietal tvrdenia, že konanie človeka je podmienené prírodným alebo spoločenským príčinám
- tvrdil, že človek pri praktickom používaní rozumu (keď má možnosť rozhodnúť sa medzi viacerými možnosťami), nachádza v sebe požiadavku konať podľa morálneho zákona
- na to, aby človek mohol morálne konať, musí disponovať slobodnou vôľou
- ľudské konanie má smerovať k všeobecnému dobru
- morálny zákon je za každých okolností bezpodmienečná a platná požiadavka, ktorá usmerňuje našu vôľu - tuto požiadavku nazval termínom kategorický imperatív = absolútne prikázanie, nemalo by sa porušovať (napr. desatoro)

dielo: Kritika súdnosti

- chápal ju ako prístup ku krásnemu predmetu
 - tvrdil, že krásny predmet človek nemôže vlastniť, má v nás vyvolávať nezainteresovanú záľubu, tým pádom nám neprináša prospech, má v nás vyvolávať stav harmónie, chápal ju teologicky
 - zaoberá sa tu otázkami krásna, kde dochádza k záveru, že to, čo je krásne, vypláva z ľudskej subjektivity
- (každému sa páči niečo iné, každý má iný vkus)

b) 71. Horizontálne a vertikálne členenie štátnej moci

- deľba štátnej moci – cieľom deľby moci je zefektívniť jej činnosť, prináša možnosť vzájomnej kontroly zložiek moci a pomáha presúvať právomoci od štátnych orgánov k občanom
- delí sa na horizontálnu a vertikálnu

Horizontálna deľba moci

- najstaršia a najrozpracovanejšia deľba štátnej moci
- úloha – zaručiť efektívny výkon štátu
- zaručuje vzájomnú kontrolu jednotlivých zložiek moci, aby žiadna zložka nemohla uzurpovať všetku moc do svojich rúk
- 1. autorom bol John Locke, ktorý ju rozdelil na zákonodarnú, výkonnú – vojenská + súdna moc a federatívnu; Aplikoval ju vo Virgínii
- neskôr ju prepracoval Charles de Montesquieu, ktorý ju rozdelil do dnešnej podoby
- jeho koncepciu však prevzal Alexis de Tocqueville, ktorého považujeme za zakladateľa politológie ako vedy, rozlišoval zákonodarnú – legislatívnu moc, výkonnú – exekutívnu a súdnu - jurisdikčnú

zákonodarná moc - legislatíva

- úloha – vytvárať normy, ktoré regulujú správanie jednotlivých subjektov v štáte (občania, cudzinci, firmy...)
- úlohou je kontrolovať vládu (ministrov), ustanovovať a odvolávať ich
- predstaviteľ – parlament
- v každej krajine sa parlament volá inak – u nás NR SR
- mandáty poslancov vznikajú prostredníctvom všeobecných volieb
- rozlišujeme 1 a 2 – komorové parlamenty
- jednokomorové sa väčšinou vyskytujú v unitárnych štátoch – SR
- dvojkomorové sú väčšinou v zložených typoch štátoch, rozdiely medzi komorami:
- 1. má legislatívnu zákonodarnú moc, 2. komora kontroluje činnosť 1., aby žiadna časť štátu nebola poškodená, 2. komora sa zodpovedá konkrétnemu územi, nie voličom vo všeobecnosti

- rozdielne funkčné obdobie komôr (3-5 rokov) v závislosti od tradície
- rozdiely sú v kompetenciách, v podobe dosadzovania do funkcií a v názve
- v USA – Snemovňa reprezentantov a Senát, vo Veľkej Británii – Dolná snemovňa, Snemovňa lordov, v Rusku – Duma a Rada Federácie, v Českej Republike – Poslanecká snemovňa a Senát, no a v Nemecku – Spolkový snem a Spolková rada
- parlament je kolektívny orgán, kde rozhoduje názor väčšiny
- funkcie parlamentu:
 - prijíma, mení, doplna Ústavu, ústavné zákony a zákony
 - schvaľuje programové vyhlásenie vlády
 - v niektorých štátoch ratifikuje medzinárodné dohody – u nás to robí prezident
 - posudzuje/kontroluje činnosť vlády
 - v niektorých krajinách menuje sudcov a volí prezidenta
- Národná rada Slovenskej republiky – jednokomorový zákonodarný orgán
- zloženie 150 občanov – volení občanmi na 4 roky
- na čele je predseda, ktorého volia poslanci spomedzi seba, jeho úlohou je zvolávať a riadiť schôdze parlamentu, podpisovať zákony, vyhlasovať voľby
- NR SR hlasuje o vyhlásení nedôvery vláde, disponuje právom interpelovať vládu – právo klásť otázky niektorému členovi
- Národná rada vytvára výbory, kde prerokovávajú návrhy zákonov

Výkonná moc – exekutíva

- najvyšší orgán – vláda

- je to kolektívny orgán zložený z ministrov na čele s predsedom vlády
- ministri majú pridelené kompetencie – ministerstvá, za ktoré sú zodpovední mali by byť odborníci vo svojom odbore
- ministerstvá sa zriaďujú zákonom, v niektorých krajinách ich počet určuje predseda vlády, u nás parlament
- ministri sú zodpovední predsedovi vlády, parlamentu a strane, ktorú zastupujú
- silné ministerstvá = najdôležitejšie pre chod štátu: ministerstvo vnútra, zahraničných vecí a financií
- všetky ministerstvá: Robert Kaliňák - minister vnútra SR, Lucia Žitňanská - ministerka spravodlivosti SR, Peter Kažimír - minister financií SR, Miroslav Lajčák - minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Peter Žiga - minister hospodárstva SR, Roman Brecely - minister dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, Gabriela Matečná - ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Peter Gajdoš - minister obrany SR, Ján Richter - minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR, László Sólymos - minister životného prostredia SR, Peter Plavčan - minister školstva, vedy, výskumu a športu SR, Marek Madžarič - minister kultúry SR, Tomáš Drucker - minister zdravotníctva SR
- vláda je orgán nariadený orgánom miestnej verejnej správy
- rozlišujeme 3 spôsoby vzniku vlád:
 1. vláda je výsledkom všeobecných parlamentných volieb – zostavením vlády je poverený predseda výhernej politickej strany; ak nie je schopný vytvoriť koalíciu, zostavením vlády je poverený predseda 2. víťaznej strany
 2. vláda je výsledkom priamych volieb hlavy štátu – prezidenta, ktorý si vytvorí vlastnú vládu, na čele ktorej je exekutívny prezident – napr. USA, Chile
 3. hlava štátu môže vymenovať úradnícku vládu = vláda odborníkov určená na prekonanie politických a hospodárskych kríz
- funkcie vlády – uvádza rozhodnutia parlamentu do života
- predkladá parlamentu na schválenie programové vyhlásenie vlády do 30 dní po jej vymenovaní a štátny rozpočet

- má právo zákonodarnej iniciatívy
- vytvára vhodné prostredie v štáte a stará sa o bezpečnosť občanov
- vytvára vhodné medzinárodné prostredie
- vydáva nariadenia vlády a vyhlášky ministerstiev
- ak NR SR vysloví nedôveru predsedovi vlády, prezident predsedu odvolá a musí odstúpiť celá vláda

ďalším orgánom exekutívy je prezident

- prezident je hlava štátu v republike a má osobitné postavenie
 - z hľadiska kompetencií rozlišujeme silných a slabých prezidentov
 - slabý prezident – má obmedzené právomoci a je len formálnou hlavou štátu, má obmedzené právo veta, napríklad SR, Nemecko, Rakúsko, Taliansko;
 - silný prezident – má rozšírené kompetencie, v niektorých krajinách stoja na čele vlády, ktorú vytvárajú
 - vo Francúzsku menuje predsedu vlády, ktorý ju vytvorí
 - keď je prítomní na zasadnutí vlády, tak je predsedom
 - disponuje právom veta, ktoré je ťažké prelomiť
-
- kompetencie vo všeobecnosti:
 - uzatvára/dojednáva medzinárodné zmluvy, ratifikuje medzinárodné zmluvy
 - menuje štátnych funkcionárov
 - je hlavný vojenský veliteľ
 - má čestné právomoci – právo používať čestnú stráž
 - zapožičiava štátne vyznamenania
 - udeľuje titul – profesor
 - zastupuje štát navonok
 - menuje generálov
 - prezident má výsostné práva – udeľovať individuálnu milosť alebo kolektívnu amnestiu, vypovedať vojnu, dojednávať mier, rozpúšťa parlament, vyhlasuje výnimočný stav
 - vymenováva a odvoláva predsedu a ostatných členov vlády
 - má právo byť prítomný na schôdzach NR SR
 - vymenováva ústavných sudcov, má právo zmierňovať tresty, nariadiť nezačatie alebo ukončenie trestného konania

spôsoby voľby prezidentov:

1. priamo – SR, ČR, FRA
2. prostredníctvom parlamentu – v minulosti ČR – Václav Klaus; Taliansko
3. prostredníctvom voliteľov – USA

Súdna moc – jurisdikcia

- u nás rozlišujeme tieto sudy – okresný súd, krajský súd, najvyšší súd a mimo nich stojí trestný špecializovaný súd a ústavný súd
- úloha – kontrolovať zákonodarnú a výkonnú moc, podávať výklad ústavy a riešiť konflikty
- politicky najvyššiu právomoc má u nás ústavný súd, v krajinách, kde ho nemajú, má tuto právomoc najvyšší súd
- ústavný súd – posudzuje rozhodnutia vlády a rôznych iných inštitúcií, či sú alebo nie sú v rozpore s ústavou, podáva aj výklad ústavy
- súdnictvo musí mať zabezpečenú nezávislosť od ostatných zložiek moci
- súdnictvo nesmie byť závislé od výsledkov všeobecných volieb

- sudca nesmie byť členom politickej strany
- sudcovia sú buď menovaní alebo volení na určité obdobie – závisí od krajiny
- v niektorých krajinách je funkcia sudcov doživotná – USA
- u nás sú sudcovia menovaní bez uvedenia obdobia do dovŕšenia dôchodku
- sudcov možno výnimočne odvolať, a to z dôvodu duševnej choroby, ťažkého zločinu alebo protiústavnej aktivity
- disciplinárny senát môže pozbaviť funkcie sudcu
- za bežného sudcu môže byť vymenovaný občan SR voliteľný do NR SR, ktorý má vek aspoň 30 rokov a má vysokoškolské právnické vzdelanie; vymenováva ich prezident

Vertikálna delba moci

- historicky mladšia delba moci
- je to rozdelenie moci medzi štátmi v zloženom type štátu
- je to rozdelenie moci medzi ústrednými orgánmi štátu a orgánmi miestnej samospráv – určenie kompetencií, nadradenosti a podriadenosti medzi orgánmi navzájom
- charakterizujú ju tri pojmy: unitárny štát, federácia a konfederácia

1. unitárny štát

- štát, na území ktorého neexistujú územne celky, ktoré by mali znaky štátnej suverenity a zvrchovanosti
- znaky:
- jediná a jednotná ústava najvyšších štátnych orgánov
 - jediný a jednotný právny poriadok na vrchole s ústavou, ktorá má najvyššiu právnu silu v štáte
 - jeden systém štátnych symbolov
 - z hľadiska nadradenosti a podriadenosti medzi orgánmi poznáme:
 - a) decentralizované unitárne štáty – kompetencie sú sústredené v rukách centrálnych štátnych orgánov na úkor občanov a samospráv
 - b) decentralizovaný model – kompetencie sa prenášajú smerom k občanovi a samosprávam, napr. autonómia = forma štátoprávneho usporiadania, v ktorom určitá časť štátu má právne zabezpečenú relatívnu samostatnosť a samosprávu v oblastiach regionálnych a čiastočne politických, ide o oblasti, v ktorých je prevaha národnostnej menšiny (Španielsko – Katalánsko, Ukrajina, Vojvodina v Srbsku, Grónsko – Dánsko, Izrael a Palestína)

2. Federácia

- najrozšírenejšia forma s najtesnejším spojením štátov v zloženom type štátu
- znaky:
- zloženie z 2 alebo viacerých štátnych útvarov
 - existencia federálnych, zákonodarných, výkonných a súdnych orgánov členských štátov – ich rozhodnutia nesmú byť v rozpore s rozhodnutiami federálnych orgánov
 - existencia federálnej ústavy a ústav členských štátov
 - existencia právneho poriadku federácie a zároveň existencia právnych poriadkov členských štátov
 - existencia federálnej komory v parlamente
 - dualizmus štátnych symbolov
 - sú určené spoločné právomoci federácie – financie, zahraničná politika, obrana, federálne zákony základné ľudské práva a slobody
 - v kompetencii členských štátov majú byť hospodárske, sociálne a kultúrne právomoci
 - členské štáty môžu mať rôzne pomenovanie, napríklad republiky, zväzové republiky, spolkové krajiny, kantóny, mestá v pozícii krajiny (Hamburg, Brémy, Berlín)

- medzi najznámejšie federácie patria - Rakúsko – Horné a Dolné Rakúsko, Spolková republika Nemecko – Dolné Sasko, Porýnie; Brazília, Argentína, Venezuela, Mexico, Austrália, Kanada, Belgicko, Nigéria, Malajzia, Bosna a Hercegovina, Juhoafrická republika a Papua Nová Guinea

3. Konfederácie

- zväz suverénnych štátov, najvoľnejšia forma zloženého štátu
- členské štáty – majú medzinárodnú subjektivitu – vystupujú navonok samostatne
- majú spoločné orgány pre spoločné záležitosti – rozhodnutia spoločných orgánov nezaväzujú občana členských štátov, tieto rozhodnutia musia byť prijaté a schválené orgánmi členských štátov
- napr. v minulosti Juhoslávia, v rokoch 1777 – 1788 USA, Európska Únia, aj keď má Švajčiarsko v názve konfederácia, už ňou nie je, ale v minulosti bolo, teraz je republikou

c) 72. Typy sociálnych statusov, sociálna rola, mechanizmy sociálnej kontroly

sociálny status – trvalejšia pozícia, ktorú človek má v spoločnosti na základe schopností, rešpektu, obľúbenosti, ale aj neobľúbenosti a ktorá je spojená s určitými právami a povinnosťami

- poznáme:

- vrodenný sociálny status (trvalejšia pozícia, ktorú človek má v spoločnosti na základe schopností, rešpektu, obľúbenosti) jednotlivcov, umožňuje malú, alebo dokonca žiadnu sociálnu mobilitu
- získaný sociálny status – jednotlivec ho získava vlastným pričinením – napr. zamestnaním
- nútený sociálny status – zo strany spoločnosti, napríklad nezamestnanosť

sociálna rola

- je to vzor správania sa určený spoločenskými alebo skupinovými očakávaniami spojenými so sociálnym statusom
- v spoločnosti existujú všeobecné očakávania, že ľudia sa budú správať očakávaným spôsobom spájaným s ich statusom
- sociálna rola je štandardné správanie sa, aké sa od nositeľa určitého statusu očakáva od ostatných členov spoločnosti
- rozlišujeme:
a) predpúťavú rolu – očakávané správanie spojené s určitým sociálnym statusom
b) výkon roly – skutočné správanie sa aktéra roly
- tolerovaná miera odlišnosti medzi očakávaným a skutočným správaním je pri rôznych rolách rôzna

mechanizmy sociálnej kontroly

- ako sociálnu kontrolu môžeme označiť všetky spoločné mechanizmy, pomocou ktorých spoločnosť zabezpečí poriadok a stabilitu
- je to úsilie spoločnosti o sebareguláciu
- proces vynucovania konformity (poslušnosti, súhlasu, prispôsobenia sa normám) spoločnosťou
- väčšina členov spoločnosti, nakoľko prechádza procesom socializácie, sa správa konformne v súlade so spoločenskými normami, preto nie je nutná ich kontrola zo strany štátu, v ich prípade stačí sebakontrola
- okrem sebakontrol existujú 2 základné typy kontroly v spoločnosti
1. neformálna sociálna kontrola – ide o neoficiálny sociálny nátlak – členovia sú nútení správať sa v súlade s normami, či už na základe odmien, ocenení alebo pochvál, keby tomu tak nebolo, nasledoval by výsmech, pokarhanie, zahanbenie (v dedine napríklad medzi susedmi), ide im o verejnú mienku
2. formálna sociálna kontrola – oficiálny tlak, cieľom je násilne si vynútiť dodržiavanie noriem, práve vďaka nej sa rieši problém kriminality
- nástrojmi tohto typu kontroly sú: polícia, prokuratúra, súdy, väzenské orgány

ZADANIE č. 24

a) 73. Podstata Heglovej filozofie, ako ju môžeme nazvať, vývoj absolútnej idey; čo považuje za neosobný druh princípu; Heglova filozofia dejín – aj etapy

- predstaviteľ objektívneho idealizmu

- podobne ako Schelling najprv študuje teológiu, potom sa začína zaoberať filozofiou

- najvýznamnejší predstaviteľ dialektiky, otvorene podporuje pruský štát, presadzuje dôležitú úlohu Germánov

- prioritou jeho filozofie je chápanie rozumu, jeho filozofia je nazvaná absolútna moc rozumu

- nesúhlasil s Kantom, ktorý tvrdil, že podstatu sveta nemôžeme pochopiť, Hegel tvrdil, že podstata sveta je rozumová (absolútny duch), tým pádom je tento svet rozumom pochopiteľný, ak správne myslíme

absolútna idea - usiloval sa vysvetliť prírodný, spoločenský svet ako proces neustáleho vývoja absolútnej idey (dialekt), zdôrazňoval proces neustáleho vývoja zmeny vo všetkom

- za podstatu sveta považoval absolútnu ideu = absolútny duch = svetový rozum

- je to **neosobný duchovný princíp** sveta, prvotná aktívna tvorivá sila, všetko ostatné je druhotné – príroda, spoločnosť – všetko je len prejavom (stelesnením) absolútneho ducha – je to podstata prítomná v každej veci a každom jave, v ľudskom poznaní sa stáva vedomím

- je najvýznamnejší predstaviteľ panlogizmu – stotožňoval myslenie s bytím, teda ducha a hmotu

* „Čo je rozumové, je skutočné. Čo je skutočné, je rozumové.“

- jeho filozofiu chápeme ako TRIADICKÝ SYSTÉM (podľa vzoru Schellinga a Fichteho téza, antitéza, syntéza)

- základom tohoto systému je DIALEKTICKÁ METÓDA

- tvrdí, že celý svet je vlastne vývojom ABSOLÚTNEHO DUCHA, ktorý sa vyvíja v 3 štádiách:

1. téza - v prvej fáze sa absolútny duch nachádza v čistej podobe, nehmotnej = ako čisté bytie, vyvíja sa v sebe samom

2. antitéza - v druhej fáze absolútny duch popiera sám seba, začína sa zhmotňovať, dostáva sa do INOBYTIA = stáva sa prírodou

3. zatiaľ čo 1. fázu môžeme označiť ako tézu, 2. fázu ako antitézu, potom 3. fáza je syntézou prvých dvoch = syntéza hmotného a nehmotného, čoho výsledkom je človek

- tu už nie je absolútny duch ani ako čisté bytie, ani ako inobytie

- postupne v 3. fáze dochádza k sebauvedomeniu si človeka, resp. najvyšším štádiom tejto fázy je SEBAUVEDOMENIE SI ABSOLÚTNEHO DUCHA

- celý systém vývoja absolútneho ducha rozobral aj v práci Encyklopédia filozofických vied a v práci FENOMENOLÓGIA DUCHA

- protirečenia – ich podstatou je samopohyb, samovývoj, sú prítomné v každom jave, považoval ich za zdroj pohybu u človeka

- zaoberal sa aj filozofiou dejín, kde dejiny chápe ako proces uvedomovania si slobody – na tomto procese sa však nezúčastňujú všetky národy rovnako, zúčastňujú sa ho len národy, ktoré sú historické, takže tie, ktoré majú vlastný štát

1. prvýkrát si slobodu začínajú uvedomovať v starovekých štátoch, kde je však sloboda daná iba tým najvyšším – len panovníkom, sú to časy orientálnych despocií

2. na vyššom stupni je chápanie slobody u antických národov, teda Grécko a Rím, kde je však sloboda stále daná iba pre úzku skupinu, ale už pre plnoprávných občanov

3. najlepšie si slobodu dokážu uvedomiť germánske národy – tu si slobodu uvedomia všetci jednotlivci

- spomína aj slovanské národy, ktoré podľa neho majú v budúcnosti veľkú perspektívu, ale zatiaľ ich považoval za nehistorické národy

- jeho prednášok sa zúčastňoval aj Ľudovít Štúr

b) 74. Tri kritériá formy štátu

I. Z hľadiska vzniku politických elít

monarchia – forma štátu, kde na čele je panovník, suverénna osobnosť s rôznym titulom – napríklad kráľ, cisár, knieža, šejk, emir, pápež

1. podľa nástupu na trón delíme:

a) dedičná monarchia – nový panovník nastupuje z panovníckej dynastie na základe nástupníckeho práva – GB, SPA, JAP, Maroko, Jordánsko

b) volená monarchia – 16. – 17. storočie, Rímsko – nemeckí cisári, dnes Vatikán

2. podľa mocenského postavenia

a) absolutistická monarchia – neobmedzená vláda panovníka, ktorý nie je len hlavou štátu, ale aj suverénnym orgánom

- je postavený nad zákon, je zdrojom práva a ústavy

- sústreďuje vo svojich rukách výkonnú moc

- kontroluje cirkev

- všetci v štáte sú mu podriadení

- napr. Peter Veľký – Rusko, Fridrich II. Veľký – Prusko, Mária Terézia, Jozef II. – Rakúsko-Uhorsko

b) stavovská monarchia - na riadení štátu sa podieľajú stavy – šľachta, duchovenstvo, meštianstvo

- napr. R-U – české kráľovstvo v 16. – 17. storočí

c) parlamentné monarchie – skutočná moc patrí parlamentu, ktorý je volený vo všeobecných voľbách, panovník je len reprezentatívnou hlavou štátu,

- napr. Japonsko

d) konštitučná monarchia – práva panovníka vymedzuje a obmedzuje ústava daného štátu, ktorá vyčleňuje právomoci parlamentu a vlády

- panovník – formálna hlava štátu

- napr. Španielsko, Dánsko, Holandsko, Belgicko, Švédsko

e) dualistická monarchia – zákonodarná moc sa delí medzi panovníka a parlament

- panovník má takmer absolútnu moc, ale časť legislatívnych právomocí ponecháva parlamentu

- panovník môže byť zároveň predsedom vlády, ktorý ju menuje a odvoláva

- vláda zodpovedá parlamentu, panovník nie

- napr. Saudská Arábia, Jordánsko

republika – pôvod – v Ríme – preklad – vec verejná, res publica

- na čele štátu je väčšinou 1 osoba – častokrát označovaná ako prezident, ktorý má presne vymedzená časové obdobie, buď ho volí parlament, občania alebo volitelia

- je formálnou hlavou štátu- väčšinou bez osobných privilégií

- na čele môže byť kolektívny orgán, napr. v Sovietskom zväze – najvyššia rada Sovietov

- podľa toho, kto z najvyšších štátnych orgánov má najsilnejšie postavenie v rámci horizontálnej delby moci delíme:

a) parlamentné republiky

- sú to republiky, kde existuje horizontálna delba moci
- parlament je volený vo všeobecných priamych voľbách
- v niektorých krajinách parlament volí prezidenta, v minulosti aj u nás
- vládu menuje prezident, vláda musí byť schválená parlamentom
- vláda je zodpovedná parlamentu, ktorý jej môže vysloviť nedôveru
- z hľadiska delby moci má najväčšie kompetencie parlament
- táto forma prináša častú zmenu vlád, niekedy aj bez parlamentných volieb
- je menej stabilná
- napr. Slovenská Republika, Maďarsko, Turecko, Estónsko, Malta, Chorvátsko, Česká republika, Poľsko, Bulharsko, India, Singapur, Lotyšsko

b) kabinetná republika

- najväčšie kompetencie má vláda (kabinet)
- vláda je zostavená ako výsledok parlamentných volieb
- členov vlády vyberá určený predseda vlády = premiér
- skutočným najvyšším predstaviteľom štátu je predseda vlád
- táto forma vlády umožňuje stabilnejšiu politiku
- nespôsobuje také politické krízy ako pri parlamentných republikách
- predseda vlády je zodpovedný za politiku štátu
- napr. Nemecko, Rakúsko

c) prezidentská republika

- v prezidentských republikách najvyššie právomoci má prezident, je volený obyvateľmi, nevolí ho parlament – napr. Francúzsko, v niektorých krajinách je volený prostredníctvom voliteľov – USA
- prezident nie je parlamentu zodpovedný, má rozsiahle právomoci, má neobmedzené právo veta, môže zdržať prijatie zákonov
- prezident je buď priamo na čele výkonnej moci (vytvára si vládu – USA) alebo v niektorých štátoch, keď sa zúčastňuje zasadnutí vlády, tak je predsedom – vo Francúzsku
- táto forma republiky patrí medzi stabilnejšie formy

- rozlišujeme 3 základné formy vlády:

1. parlamentná forma – je typická aj pre republiky, aj pre monarchie, napr. Japonsko
 2. kabinetná forma – typická pre monarchie aj pre republiky – VB
 3. prezidentská forma vlády – je len v republikách, v monarchii neexistuje
- pre všetky formy vlády platí rovnaké charakteristika ako pre formy republík

II. Z hľadiska vertikálneho členenia moci

- historicky mladšia delba moci
- je to rozdelenie moci medzi štátmi v zloženom type štátu
- je to rozdelenie moci medzi ústrednými orgánmi štátu a orgánmi miestnej samospráv – určenie kompetencií, nadradenosti a podriadenosti medzi orgánmi navzájom
- charakterizujú ju tri pojmy: unitárny štát, federácia a konfederácia

1. unitárny štát

- štát, na území ktorého neexistujú územne celky, ktoré by mali znaky štátnej suverenity a zvrchovanosti

znaky:

- jediná a jednotná ustáva najvyšších štátnych orgánov
- jediný a jednotný právny poriadok na vrchole s ústavou, ktorá má najvyššiu právnu silu v štáte

- jeden systém štátnych symbolov
- z hľadiska nadradenosti a podriadenosti medzi orgánmi poznáme:
 - a) decentralizované unitárne štáty – kompetencie sú sústredene v rukách centrálnych štátnych orgánov na úkor občanov a samospráv
 - b) decentralizovaný model – kompetencie sa prenášajú smerom k občanovi a samosprávam, napr. autonómia = forma štátoprávneho usporiadania, v ktorom určitá časť štátu má právne zabezpečenú relatívnu samostatnosť a samosprávu v oblastiach regionálnych a čiastočne politických, ide o oblasti, v ktorých je prevaha národnostnej menšiny (Španielsko – Katalánsko, Ukrajina, Vojvodina v Srbsku, Grónsko – Dánsko, Izrael a Palestína)

2. Federácia

- najrozšírenejšia forma s najtesnejším spojením štátov v zloženom type štátu
- znaky:
 - zloženie z 2 alebo viacerých štátnych útvarov
 - existencia federálnych, zákonodarných, výkonných a súdnych orgánov členských štátov – ich rozhodnutia nesmú byť v rozpore s rozhodnutiami federálnych orgánov
 - existencia federálnej ústavy a ústav členských štátov
 - existencia právneho poriadku federácie a zároveň existencia právnych poriadkov členských štátov
 - existencia federálnej komory v parlamente
 - dualizmus štátnych symbolov
 - sú určené spoločné právomoci federácie – financie, zahraničná politika, obrana, federálne zákony základné ľudské práva a slobody
 - v kompetencii členských štátov majú byť hospodárske, sociálne a kultúrne právomoci
 - členské štáty môžu mať rôzne pomenovanie, napríklad republiky, zväzové republiky, spolkové krajiny, kantóny, mestá v pozícii krajiny (Hamburg, Brémy, Berlín)
 - medzi najznámejšie federácie patria - Rakúsko – Horné a Dolné Rakúsko, Spolková republika Nemecko – Dolné Sasko, Porýnie; Brazília, Argentína, Venezuela, Mexico, Austrália, Kanada, Belgicko, Nigéria, Malajzia, Bosna a Hercegovina, Juhoafrická republika a Papua Nová Guinea

3. Konfederácie

- zväz suverénnych štátov, najvoľnejšia forma zloženého štátu
- členské štáty – majú medzinárodnú subjektivitu – vystupujú navonok samostatne
- majú spoločné orgány pre spoločné záležitosti – rozhodnutia spoločných orgánov nezaväzujú občana členských štátov, tieto rozhodnutia musia byť prijaté a schválené orgánmi členských štátov
- napr. v minulosti Juhoslávia, v rokoch 1777 – 1788 USA, Európska Únia, aj keď má Švajčiarsko v názve konfederácia, už ňou nie je, ale v minulosti bolo, teraz je republikou

III. Z hľadiska vplyvu občanov

a) pluralitný štát

- štát, v ktorom existuje viacero politických strán, ktoré sa zúčastňujú na riadení štátu, a to na základe výsledkov všeobecných volieb
- v štáte platí horizontálna delba moci
- štát si neosvojuje ideológiu žiadnej víťaznej strany a neosvojuje si ani náboženstvo
- napr. Česká republika, Spolková republika Nemecko, Slovenská republika

b) totalitný štát

- forma štátu založená na výnimočnom postavení určitej skupiny politikov združených do určitej politickej strany alebo na výnimočnom postavení jedinca – diktatúra

- znak:

- snaha zaviesť do ústavy výnimočné postavenie politickej strany
- článok 4 v ČSR – vedúca úloha KSČ
- nepripúšťa demokratické súperenie medzi politickými stranami o moc
- buď je zakázaná činnosť politických strán alebo sa presadzuje ideológia vládnucej strany
- vylúčenie obyvateľstva z účasti vo voľbách
- buď sa voľby nekonajú alebo sú zmanipulované
- cenzúra – zabránenie politickej diskusie a politický názorov
- väčšia časť politických strán preberá moc legálne a až potom uskutoční nelegálny prevrat
- napr. nástup nacistov v Nemecku – NSDAP, nástup fašistov v Taliansku

c) 75. Sociálna skupina a na základe akých kritérií ich rozdeľujeme?

sociálna skupina – určitý počet osôb, ktoré sú spojené vzájomným pôsobením, a to na základe dodržiavania spoločných pravidiel alebo na základe spoločných záujmov

- sociálna skupina je útvar s 3 základnými znakmi

1. sociálna interakcia – vzájomné prepojenie členov podľa istých pravidiel
2. pocit príslušnosti k skupine – stotožnenie sa s normami a hodnotami skupiny
3. skupinová identita – totožnosť – uznávajú ju aj tí, ktorí do skupiny nepatria

druhy sociálnych skupín

I. podľa typu väzby delíme skupiny na:

1. primárne – prevládajú v nich emocionálne vzťahy, ide o tzv. bezprostrednú interakciu (vzťahy zoči voči); v takýchto skupinách sa členovia dobre poznajú a majú medzi sebou blízke vzťahy, väčšinou ide o menšiu sociálnu skupinu (rodina)

- napríklad školská trieda je najprv sekundárnou skupinou, až po určitom čase dochádza k nadväzovaniu hlbších citových vzťahov, čím dochádza k premene sekundárnej na primárnu funkciu

2. sekundárne – ide väčšinou o väčšiu sociálnu skupinu, preto nie je možné v tejto skupine rozvíjať bližšie osobné vzťahy, viac prevládajú neosobné, teda sprostredkované vzťahy (politická strana, skupina robotníkov)

- podobné tomuto deleniu je aj delenie na formálne a neformálne, stále podľa toho istého kritéria

1. neformálne – ide o typ skupiny, ktorý môžeme stotožniť s primárnymi skupinami – sú to blízke, osobné vzťahy

2. formálne – sekundárne – neosobné vzťahy

Podľa počtu členov, ale aj spôsobu interakcie delíme skupiny na (stále v rámci väzieb):

1. malé – umožňujú svojim členom pravidelnú interakciu,

2. veľké skupiny neumožňujú svojim členom pravidelnú interakciu zoči voči, len po rozdelení na menšie skupiny - politické strany

II. Podľa typu solidarity členov skupiny sa delia na:

1. vnútorné – jedinec sa pokladá za jej člena, členov skupiny označuje ako „my“

2. vonkajšie – jedinec sa nepokladá za člena skupiny, danú skupinu považuje za cudziu, členov skupiny označuje ako oni

- tieto dve delenia vychádzajú z členstva v danej skupine

III. Podľa spôsobu spätosti jednotlivca a skupiny delíme skupiny na:

1. členské – také, ktorých je oficiálne členom
2. referenčné – jedinec môže, ale nemusí byť členom, táto skupina sa pre jedinca stáva vzorom, jedinec sa na ňu orientuje bez ohľadu na to, či do nej patrí alebo nie
 - a) existujú pozitívne referenčné skupiny – stotožňuje sa s nimi jedinec, chcel by do nich patriť
 - b) negatívne referenčné skupiny – tým sa vyhýba, odsudzuje ich

ZADANIE č. 25**a) 76. Porovnajte koncepciu Kanta a Fichteho; Ako nazývame filozofiu Fichteho, pojmy Ja a Neja, popíšte variant špekulatívnej dialektickej metódy**

Immanuel Kant - - patrí k nemeckej klasickej idealistickej filozofii

- celý svoj život prežil v jednom meste = Kaliningrad, Kráľovec, Königsberg (je to to isté)

- predstaviteľ objektívneho TRANSCENDENTÁLNEHO IDEALIZMU

- pokladá sa za najvzdelanejšieho filozofa svojej doby

- celá jeho filozofia je rozdelená do 2 častí:

1. predkritické obdobie (dielo: Všeobecné dejiny prírody a teória nebies)

– prioritou sú otázky týkajúce sa vesmíru a prírody

- vytvára KOZMOGONICKÚ hypotézu o vzniku vesmíru ú tvrdí, že vesmír vznikol z hmloviny

- s podobnou hypotézou v danom období prichádza fyzik LA Place, preto sa táto hypotéza volá

Kant La Placeová kozmogonická hypotéza o vzniku vesmíru

- * „Dajte mi hmotu a ja vám ukážem, ako z nej musí vzniknúť svet“

2. kritické obdobie (diela: **Kritika praktického rozumu** – etika, zaoberá sa tu **kategorickým**

imperatívom; Kritika súdnosti – estetika; Kritika čistého rozumu – filozofia, metafyzika)

- toto obdobie začína vydaním diela Kritika čistého rozumu – rieši tu filozofiu a 2 základné otázky – Čo je dostupné nášmu poznaniu a čo môžeme poznať?

- podarilo sa mu prekonať spor medzi empirizmom a racionalizmom pričom tvrdil, že na to, aby vzniklo poznanie v aposteriórnej forme (skúsenostnej), musí najprv pristúpiť apriórna forma predskúsenostá – podmienkami apriórneho poznania sa zaoberá transcendentálne poznanie, preto jeho filozofiu nazývame **transcendentálny idealizmus** – tvrdil, že východiskom poznania, ale zároveň neprekročiteľnou hranicou ľudského poznania je zmyslová skúsenosť, ak nie je jediným zdrojom poznania

zmyslovosť – schopnosť pociťovať a vnímať a je to najnižší kmeň ľudského poznania – aby vznikol tento kmeň, k skúsenostnému poznaniu musí pristúpiť apriórna forma (priestor a čas), ak by neboli, mali by sme chaos pocitov

- považujeme ho za agnostika, pretože keď poznávame svet okolo seba, nepoznávame taký, aký je v skutočnosti, ale poznávame ho len taký, ako sa nám javí

1. fázu kritického obdobia nazývame teoretická filozofia, tam Kant rieši filozofiu a metafyziku, 2. fáza je praktická filozofia, kde v prvej časti rieši etiku a kategorický imperatív a v druhej časti estetiku

dielo: Kritika praktického rozumu – etika rozobratá v praktickej filozofii

- vo svojej filozofii sa zameriava na mravné konanie

- odmietal tvrdenia, že konanie človeka je podmienené prírodným alebo spoločenským príčinám

- tvrdil, že človek pri praktickom používaní rozumu (keď má možnosť rozhodnúť sa medzi viacerými možnosťami), nachádza v sebe požiadavku konať podľa morálneho zákona

- na to, aby človek mohol morálne konať, musí disponovať slobodnou vôľou

- ľudské konanie má smerovať k všeobecnému dobru

- morálny zákon je za každých okolností bezpodmienečná a platná požiadavka, ktorá usmerňuje našu vôľu - túto požiadavku nazval termínom **kategorický imperatív** = absolútne prikázanie, nemalo by sa porušovať (napr. desatoro)

Prvý kategorický imperatív -

„Konaj tak, aby sila tvojej vôle mohla byť zároveň princípom všeobecného zákonodarstva“

- zavádza pojem MAXIMA KONANIA = morálna hranica konania

- maxima – osobná praktická zásada správania sa (napr. „buď zdvorilý“)

- ide o to, že máme konať tak, že naším konaním nikomu nesmieme ublížiť, musíme si uvedomiť, že za konanie nesieme aj zodpovednosť, naše konanie by sa malo kedykoľvek stať princípom pre všetkých = zákon

- jeho etika nie je o tom, čo je, ale o tom, čo má byť, konať treba kvôli samotnému dobru a nehľadať za tým nič

- jeho etika je etikou úmyslu = nemáme sa zamýšľať nad výsledkom konania – ak je úmysel dobrý, tak aj výsledok by mal byť dobrý – teda nie je dôležitý výsledok, ale úmysel!

- človek za svoje konanie nemá očakávať protislužbu, lebo to nie je morálne

- jeho etika je etikou povinnosti – keď pomáham niekomu a vopred mam z toho úžitok, tak je to amorálne, egoistické

- tzn. Konaj vždy tak, aby sa tvoje konania mohli stať vzorom pre všetkých ostatných ľudí (Nerob iným to, čo nechceš, aby robili tebe.)

Druhý kategorický imperatív – konaj tak, aby si ľudstvo v sebe, ale aj v osobe každého používal vždy ako účel a nikdy nie iba ako prostriedok, nesmieme využívať druhých ako prostriedok na dosiahnutie nášho cieľa, medzi nami nie sú rozdiely

Johann Fichte -

- predstaviteľ subjektívneho idealizmu – všetko je len komplexom môjho vedomia

- svoju filozofiu označuje ako Vedoslovie

- študoval teológiu a filozofiu, ovplyvnený myšlienkami Veľkej francúzskej revolúcie

- filozofia je rozdelená na 2 časti:

1.) teoretické vedoslovie

2.) praktické vedoslovie

- jeho filozofia je ovplyvnená Francúzskou revolúciou a osvietenstvom

- jeho snom bolo zjednotenie Nemecka

1. Teoretická filozofia – filozofia JASSTVA

- prioritou je Ja = ako subjekt pred Neja, teda prírodou

- pokúsil sa vytvoriť univerzálnu vedu = VEDOSLOVIE (mala by obsahovať poznatky všetkých ostatných vied)

- tvrdil, že obsah nášho vedomia, o ktorom si myslíme, že sa do nášho vedomia dostal prostredníctvom zmyslov, je v skutočnosti výtvar nevedomenej činnosti sebaurčujúceho JA, čiže nášho vedomia

- preferoval Ja pred Neja, Neja je len produktom ja

- vychádza z predpokladu, že subjekt, teda človek, je nadradený objektu, teda prírode

- objavujú sa začiarky **špekulatívnej didaktickej metódy**

- Kant rešpektoval formálne – logický zákaz protirečenia (nemôžeme dokázať tézu a zároveň antitézu)

- táto metóda je metóda protikladov, pri ktorej východiskom tvrdenia je téza (JA)

- téza prechádza do antitézy

- syntéza na vyššom stupni a stane východiskom ďalšieho vývoja

2. Praktická filozofia

- vytvoril ju podľa vzoru Kanta

a) téza = Ja (subjektívny svet)

b) antitéza = Neja (objektívny svet)

c) syntéza = človek žijúci v prírode

- takisto ako Kant sa zaoberá morálkou a etikou

- súhlasí s Kantovým kategorickým imperatívom, a tak isto tvrdí, že musia morálne existovať hranice.

Tzv. MAXIMA ĽUDSKÉHO KONANIA

tvrdil, že človek musí v sebe poprieť prejav Neja (prírody), čo sa prejavuje v podobe pudov

b) 77. Politika, politológia, predmet politológie, základné princípy demokracie

Politika

- ľudská činnosť zameraná na uplatňovanie a získavanie moci, prejavuje sa odbornosťou v uplatňovaní efektívnych spôsob riadenia spoločnosti

Moc

- schopnosť jednotlivca alebo skupiny presadzovať svoju vôľu pri riešení rôznych spoločenských záležitostí, a to aj na úkor ostatných

Politológia

- vedná disciplína, ktorá sa zaoberá politikou (politickou činnosťou)

- vznikla z gréckeho polis = grécky mestský štát a logos = veda, celosvetovo sa šírila až po 2. sv. vojne

- v niektorých krajinách sa veda o politike označuje termínom politické vedy – v krajinách s angloamerickým typom právnej kultúry – Británia, Austrália, Kanada, USA, India; v iných krajinách pod nemeckým a francúzskym vplyvom je to politológia – v európskom kontinentálnom type práva politológiu rozdeľujeme na 5 častí:

1. teória politiky – politická teória – definuje, charakterizuje a vysvetľuje základné politologické pojmy a zákony (horizontálna/vertikálna deľba moci, rozdelenie politických strán)
2. dejiny politického myslenia – zaoberajú sa vývojom a politických názorov, inštitúcií, ich kompetenciami, vývojom politických systémom v minulosti až po súčasnosť
3. komparatívna politológia – analyzuje, skúma politické systémy, volebné systémy, systém politických strán v rôznych krajinách a porovnáva ich v súčasnosti, súčasťou je skúmanie medzinárodných vzťahov
4. politická sociológia – zaoberá sa správaním občanov a politický elít, ako sa navzájom ovplyvňujú, sústreďuje sa na politické správanie a jej cieľom je zmiernovanie konfliktov medzi občanmi
5. politická prognostika – na základe vedeckej analýzy súčasného stavu sa usiluje predvídať možný vývoj v politickej oblasti

Základné princípy demokracie

a) demokracia je vláda ľudu, vláda občanov na základe rozhodovania väčšiny

b) občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo prostredníctvom svojich reprezentantov

c) platné právo umožňuje a ochraňuje slobodnú súťaž politických síl pred voľbami, v čase konania volieb a po voľbách

d) právo zakotvuje ochranu vlastníctva, trhovú ekonomiku a hospodársku súťaž

e) platné právo umožňuje a ochraňuje konanie volieb v pravidelných lehotách na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva, ktoré sa vykonáva tajným hlasovaním

f) právo zabezpečuje vonkajšiu a vnútornú kontrolu vykonávania verejnej moci reprezentantmi moci

črty demokracie - trojrozdelenie moci v štáte; moc obmedzená zákonom; princíp parlamentarizmu (zákonodarná moc obnovovaná prostredníctvom volieb v pravidelných časových obdobiach); zabezpečený systém ochrany; právne zakotvené ľudské práva a slobody; vláda väčšiny zaručuje základné práva, slobody všetkých občanov (aj menších, ktoré vo voľbách neuspeli); vzťah občan- štát vymedzený právnym poriadkom; politický pluralizmus (väčšie množstvo politických strán, hnutí, rôznych združení, organizácií, cez ktoré sa jednotlivec môže kontaktovať s vládou, vyvíjajú na vládu nátlak aby sa určitými konkrétnymi problémami podrobnejšie zaoberala); rozvoj kultúry demokracie – tolerancia, schopnosť kompromisov, dosahovanie konsenzov; zrovnoprávnené všetky tri formy vlastníctva (štátne, družstevné, súkromné)

c) 78. Pojem deviácia + popíšte zložky, popíšte zložky deviácie na konkrétnych príkladoch

Deviácia – je také správanie jednotlivcov, ktoré spoločnosť či sociálna skupina pokladá za porušenie spoločenských, či skupinových noriem

- preto sa spoločnosť sa snaží o izoláciu, liečenie, prevýchovu, nápravu alebo potrestanie porušovateľov noriem

- rozlišujeme 3 zložky deviácie

1. osoba, ktorá sa správa určitým spôsobom

2. normy, pravidlá, vzory správania sa, ktoré spoločnosť uplatňuje pri posudzovaní správania

3. osoby, ktoré istým spôsobom reagujú na toto správanie

- príklad – alkohol, ktorý pijú nepnoletí (osoby)

- norma, ktorá zakazuje mladým piť alkohol do 18 rokov (norma)

- dospelí, ktorí reagujú na správanie maloletých ľudí

- ďalší príklad – krádež, osoba – zloděj, norma – porušenie zákona, reaguje – svedkovia, polícia

- deviácia neoznačuje len protizákonné správanie, ale každé správanie, ktoré porušuje spoločenské a skupinové normy, aj nepísané

- opakom deviácie je konformácia = zhoda, súhlas, prispôbenie sa sociálnym normám

- existuje aj medzistupeň medzi konformitou a deviáciou – nonkonformita – je to také správanie jednotlivca, ktoré sociálna skupina alebo spoločnosť pokladá za odchýlku, ale nepresahuje hranice tolerance

- deviácia je relatívne

- to, či to určité správanie pokladá spoločnosť za deviačné závisí od času, miesta a sociálnych okolností

- napríklad pitie alkoholu – za deviačné správanie to považujú islamské krajiny, lebo to Korán zakazuje

- deviáciu rozdielne definujú aj rozličné sociálne skupiny – napr. Slováci a Škóti

- deviácia nemusí byť pre spoločnosť len dysfunkčná, teda úplne negatívna, ale za určitých okolností môže spĺňať aj pozitívne funkcie

ZADANIE č. 26

a) 79. Podstata učenia Schellinga, na aké obdobia rozdeľujeme Schellinga, pojmy naturfilozofia, transcendentálny idealizmus, Analyzuj tézu, antitézu, syntézu a ako nazývame jeho filozofiu

- jeho filozofiu nazývame filozofia absolútnej totožnosti (Ja a Neja) , je to vyvrcholenie prvých dvoch fáz

- študoval filozofiu a teológiu, bol Heglovým spolužiakom

filozofia - nemá podobu uceleného systému, ale je to niekoľko na seba nadväzujúcich koncepcií – natur filozofia, transcendentálny idealizmus a absolútna totožnosť, toto môžeme pokladať za prvé obdobie jeho filozofie, do roku 1809

- 1. časť jeho filozofie je ovplyvnená Fichtem, dokonca sa uvažuje, že bol jeho pokračovateľom

delíme ju:

1. natur filozofia – filozofia prírody

- z Neja odvodzuje Ja
- nechápal ju ako Fichte (ktorý preferoval ja – naše vedomie, pred neja – čiže prírodou), Schelling ju považuje za prejav ducha
- do svojej natur filozofie zapojil všetky výtobytky biológie a prírodných vied
- dianie v prírode chápal teologicky, podľa neho je dianie v prírode neuvedomené, ale účelové a smeruje k zrodu vedomia, čiže inteligencie
- vedomie vyvodzuje z prírody, podľa neho v prírode pôsobí neuvedomený, ale v inteligencii sa prebúdzajúci duch
- v prírode existuje samopohyb a samovývoj
- prírodu chápe ako dynamický celok, tento samopohyb smeruje k zrodu vedomia
- vo svojej natur filozofii vysvetľuje, ako príroda v jednotlivých stupňoch smeruje k inteligencii, na každom stupni tohto vývoja proti sebe stoja dve protichodné sily – téza a antitéza – prechodom na vyšší stupeň sa protiklad prekonáva syntézou
- základom všetkého je Neja, teda príroda (začína sa zaoberať skúmaním organického a anorganického sveta)

2. transcendentálny idealizmus

- v natur filozofii dominantné Neja = príroda = objekt, pred Ja, čiže subjektom, tu je to naopak a je dominantný subjekt, čiže Ja pred Neja, teda prírodou
- vychádza tu z Fichteho filozofie a odvodzuje prírodu – Neja od vedomia – Ja
- Ja vytvára Neja, Ja sa preveteluje do prírody

3. filozofia absolútnej totožnosti

- na základe dialektickej metódy – dochádza k tvrdeniu, že Ja a Neja sú absolútne totožné = rovnocenné, sú neschopné existencie jeden bez druhého
- základom stotožnenia je rozum (inteligencia), kde subjektívne sa stotožňuje s objektívnym
- Natur filozofia ukázala, že príroda je inteligentná a transcendentálny idealizmus, že existencia sa vteľuje do vonkajšieho sveta
- jediná pravá skutočnosť je inteligencia ako rozum – subjektívne splýva s objektívnym

1. Téza – Ja je základom všetkého (podľa vzoru Fichteho)

2. Antitéza – Neja je základom všetkého

3. Syntéza – filozofia absolútnej totožnosti

- v roku 1809 mu zomiera manželka, čo spôsobilo obrovský zlom v jeho filozofii, začína sa zaoberať filozofiou mysticizmu a zjavenia, čo je možné pokladať za druhé obdobie jeho filozofického života

b) 80. Charakterizujte pojem byrokracia, aké má nedostatky, popíšte Parkinsonov zákon a Peterov princíp na konkrétnych príkladoch

Byrokracia

- je hierarchicky organizovaný riadiaci systém, používaný na riadenie procesu veľkých organizácií,

firiem prípadne projektov.

Byrokracia je vláda uskutočňovaná cez úrady, štátny aparát.

Byrokratický proces charakterizujú:

- Presné rozdelenie kompetencií
- Presne definované postupy pri výkone jednotlivých úloh procesu
- Platnosť jednotlivých úkonov procesu je podmienená ich písomným doložením a validáciou.

Znaky modernej byrokracie:

- Nepretržité vybavovanie záležitostí podľa presných pravidiel;
- Princíp úradnej hierarchie – dohľad vyšších úradníkov nad nižšími, právo nižších úradníkov odvolať sa proti vyšším;
- Členovia byrokratického systému majú jasne stanovené kompetencie a rozsah právomocí;
- Úradníci musia byť odborne vyškolení – musia ovládať príslušné pravidlá;
- Úradné jednanie má písomnú formu;
- Prísne oddelenie úradného a súkromného majetku úradníkov;
- Jednoznačne ohraničená pracovná doba úradníkov

Byrokracia

Je taká štruktúra organizácie, ktorú charakterizuje špecializácia a deľba práce, hierarchické usporiadanie statusov a rolí, presne stanovené pravidlá a predpisy, neosobnosť rozhodovania a vykonávania činnosti, kariéra, čiže odmeňovanie a povyšovanie podľa kompetencie a zásluh, a formalizovaná komunikácia. Vznikla ako produkt racionalizácie sociálneho konania (Max Weber)

Základné znaky ideálnej byrokratickej organizácie podľa Maxa Webera:

1. Deľba práce členov organizácie je daná presným vymedzením práv a povinností spojených s každou pozíciou v organizácii; potreba kvalifikácie na zastavanie istých pozícií
 2. Hierarchické usporiadanie pozícií na základe kompetencií a zodpovednosti vytvára v organizácii systém vzťahov nadriadenosti a podriadenosti
 3. Kompetencie, zodpovednosť a vzťahy medzi pozíciami v organizácii, spôsoby uskutočňovania činností a ich koordinácia, to všetko je vymedzené pravidlami a predpismi
 4. Technická, resp. odborná kompetentnosť je potrebná na zastavanie konkrétnych pozícií v organizácii; kvalifikácia a odbornosť sú rozhodujúcimi faktormi pri obsadzovaní pozícií v organizácii
 5. Neosobnosť čiže dominantnosť pravidiel a predpisov nad osobnými pocitmi, názormi a vôľou osôb
 6. Kariéra – odmeňovanie a povyšovanie v hierarchii organizácie je založená na princípe kvalifikovanosti a zásluhovosti
 7. Formalizovaná komunikácia v organizácii čiže pravidlami vymedzené spôsoby rozhodovania, informovania a ostatných činností; záznam v oficiálnych dokumentoch (pracovné porady – zápisnica)
- Žiadna organizácia nemôže dosiahnuť svoju úplnú formalizáciu – vznik neformálnych vzťahov a neformálnej štruktúry, ktorá často upevňuje formálnu štruktúru a pomáha efektívnejšie plniť úlohy; no môže byť aj prekážkou – vznik opozície formálnej štruktúry – marenie plnenia úloh

Nedostatky byrokracie:

- a) Dehumanizácia (odludštenie) – odcudzenie sa organizácie sa sociálnym cieľom ; členovia sa odcudzujú poslaniu a cieľom organizácie – prostriedok sa stane cieľom
- b) Nadbytočnosť byrokracie – Parkinsonov zákon byrokracie (C. Northcote Parkinson) – práca sa rozrastá do takej miery, aby vyplnila čas, ktorý je k dispozícii na jej vykonanie – vytvára sa samoučelná práca a prijímajú sa noví úradníci, preto aby tí starí získali postup v hierarchii a zdôvodnili dôležitosť organizácie, bez toho aby sa zefektívnila činnosť organizácie
- c) Trénovaná neschopnosť – slepé dodržiavanie pravidiel a predpisov, ktoré vedie k neschopnosti riešiť problémy a konať v situáciách, na ktoré nie sú vytvorené pravidlá a predpisy, prípadne ak si

staršie a novšie predpisy protirečia

d) Byrokratický ritualizmus – (Robert K. Merton – premiestnenie cieľov) – samoučelne dodržiavania pravidiel a predpisov, čiže ich premenu z prostriedku na cieľ, čiže zmena činnosti byrokraticky usporiadanej organizácie na samoučelný rituál (obrad), ktorý stratil svoj pôvodný zmysel

e) Nekompetentnosť – Peterov princíp (Laurence J. Peter) – stav, kedy organizácie nie sú schopné zabezpečiť výber osôb do jednotlivých pozícií na základe ich schopností

f) tendencia pretrvávať v nezmenenej podobe aj po zmenách príslušného sociálneho prostredia

Reakcia na nedostatky byrokracie – humanizácia byrokratických organizácií – zvyšovanie významu členov organizácií, ich osobnej zodpovednosti, tvorivosti, ich neformálnych vzťahov, zainteresovanie ľudí na úspešnom fungovaní organizácie

c) 81. Ktoré základné formy vlády rozlišujeme, vysvetli parlamentnú a prezidentskú formu vlády, typy monarchií

- rozlišujeme 3 základné formy vlády:

1. parlamentná forma – je typická aj pre republiky, aj pre monarchie, napr. Japonsko
 2. kabinetná forma – typická pre monarchie aj pre republiky – VB
 3. prezidentská forma vlády – je len v republikách, v monarchii neexistuje
- pre všetky formy vlády platí rovnaké charakteristika ako pre formy republík

a) parlamentné republiky

- sú to republiky, kde existuje horizontálna delba moci
- parlament je volený vo všeobecných priamych voľbách
- v niektorých krajinách parlament volí prezidenta, v minulosti aj u nás
- vládu menuje prezident, vláda musí byť schválená parlamentom
- vláda je zodpovedná parlamentu, ktorý jej môže vysloviť nedôveru
- z hľadiska delby moci má najväčšie kompetencie parlament
- táto forma prináša častú zmenu vlád, niekedy aj bez parlamentných volieb
- je menej stabilná
- napr. Slovenská Republika, Maďarsko, Turecko, Estónsko, Malta, Chorvátsko, Česká republika, Poľsko, Bulharsko, India, Singapur, Lotyšsko

b) kabinetná republika

- najväčšie kompetencie má vláda (kabinet)
- vláda je zostavená ako výsledok parlamentných volieb
- členov vlády vyberá určený predseda vlády = premiér
- skutočným najvyšším predstaviteľom štátu je predseda vlád
- táto forma vlády umožňuje stabilnejšiu politiku
- nespôsobuje také politické krízy ako pri parlamentných republikách
- predseda vlády je zodpovedný za politiku štátu
- napr. Nemecko, Rakúsko

c) prezidentská republika

- v prezidentských republikách najvyššie právomoci má prezident, je volený obyvateľmi, nevolí ho parlament – napr. Francúzsko, v niektorých krajinách je volený prostredníctvom voliteľov – USA
- prezident nie je parlamentu zodpovedný, má rozsiahle právomoci, má neobmedzené právo veta, môže zdržať prijatie zákonov
- prezident je buď priamo na čele výkonnej moci (vytvára si vládu – USA) alebo v niektorých štátoch, keď sa zúčastňuje zasadnutí vlády, tak je predsedom – vo Francúzsku
- táto forma republiky patrí medzi stabilnejšie formy

monarchia – forma štátu, kde na čele je panovník, suverénna osobnosť s rôznym titulom – napríklad kráľ, cisár, knieža, šejk, emir, pápež

1. podľa nástupu na trón delíme:

- a) dedičná monarchia – nový panovník nastupuje z panovníckej dynastie na základe nástupníckeho práva – GB, SPA, JAP, Maroko, Jordánsko
- b) volená monarchia – 16. – 17. storočie, Rímsko – nemeckí cisári, dnes Vatikán

2. podľa mocenského postavenia

- a) absolutistická monarchia – neobmedzená vláda panovníka, ktorý nie je len hlavou štátu, ale aj suverénnym orgánom
 - je postavený nad zákon, je zdrojom práva a ústavy
 - sústreďuje vo svojich rukách výkonnú moc
 - kontroluje cirkev
 - všetci v štáte sú mu podriadení
 - napr. Peter Veľký – Rusko, Fridrich II. Veľký – Prusko, Mária Terézia, Jozef II. – Rakúsko-Uhorsko
- b) stavovská monarchia - na riadení štátu sa podieľajú stavy – šľachta, duchovenstvo, meštianstvo
 - napr. R-U – české kráľovstvo v 16. – 17. storočí
- c) parlamentné monarchie – skutočná moc patrí parlamentu, ktorý je volený vo všeobecných voľbách, panovník je len reprezentatívnou hlavou štátu,
 - napr. Japonsko
- d) konštitučná monarchia – práva panovníka vymedzuje a obmedzuje ústava daného štátu, ktorá vyčleňuje právomoci parlamentu a vlády
 - panovník – formálna hlava štátu
 - napr. Španielsko, Dánsko, Holandsko, Belgicko, Švédsko
- e) dualistická monarchia – zákonodarná moc sa delí medzi panovníka a parlament
 - panovník má takmer absolútnu moc, ale časť legislatívnych právomocí ponecháva parlamentu
 - panovník môže byť zároveň predsedom vlády, ktorý ju menuje a odvoláva
 - vláda zodpovedá parlamentu, panovník nie
 - napr. Saudská Arábia, Jordánsko

ZADANIE č. 27

a) 82. Analyzuj vývoj nemeckého idealizmu po Heglovej smrti, porovnaj 2 tábory, Predstaviteľ akého smeru bol Feuerbach, aký mal názor na kresťanstvo, porovnajte filozofiu dejín Hegla so Štúrom

Hegel - zaoberal sa aj filozofiou dejín, kde dejiny chápe ako proces uvedomovania si slobody – na tomto procese sa však nezúčastňujú všetky národy rovnako, zúčastňujú sa ho len národy, ktoré sú historické, takže tie, ktoré majú vlastný štát

1. prvýkrát si slobodu začínajú uvedomovať v starovekých štátoch, kde je však sloboda daná iba tým najvyšším – len panovníkom, sú to časy orientálnych despocií
2. na vyššom stupni je chápanie slobody u antických národov, teda Grécko a Rím, kde je však sloboda stále daná iba pre úzku skupinu, ale už pre plnoprávných občanov
3. najlepšie si slobodu dokážu uvedomiť germánske národy – tu si slobodu uvedomia všetci jednotlivci
 - spomína aj slovanské národy, ktoré podľa neho majú v budúcnosti veľkú perspektívu, ale zatiaľ ich

považoval za nehistorické národy

- jeho prednášok sa zúčastňoval aj Ľudovít Štúr
- filozofia dejín Hegla mierne upravené Herderom mala obrovský vplyv na filozofiu Ľudovíta Štúra, ktorý rozpracoval myšlienky Herdela, že Slovanom bude patriť svet budúcnosti v diele – Slovanstvo a svet budúcnosti
- Slovania si vytvoria vlastné štáty a predbehnú Germánov – stanú sa historickými národmi

- na Hegelov filozofický odkaz po jeho smrti nadviazali 2 skupiny filozofov:

- a) Mladohegelovci – chápu filozofiu Hegla ako kritiku kresťanstva a tvrdia, že kresťanstvo ako náboženstvo by malo byť predmetom mytológie
- b) Starohegelovci – chápu jeho filozofiu ako smerovanie ku kresťanstvu

moderná filozofia (po Heglovej smrti)

- je tu veľmi výrazná pluralita smerov, názorov, prúdov, ovplyvnená priemyselnou revolúciou, priniesla aj negatíva – odcudzovanie človeka, nabúranie morálnych zásad je špecifická množstvom smerov a prúdov, ktoré môžeme rozdeliť do 2 základných skupín

1. antropologické smery – ich prioritou sú otázky týkajúce sa človeka, zaoberajú sa jeho existenciou, históriou, životom, patrí sem: náboženská filozofia existencie (Kierkegaard), voluntaristický idealizmus (Schopenhauer), voluntaristická filozofia Nietzscheho, filozofia života – Bergson, Dilthey
2. scientistické smery – prioritou ich skúmania sú matematika, logika a prírodné vedy, filozofiu chápali ako vedu, ktorá má spolupracovať s ostatnými vednými disciplínami, má rozvíjať poznatky ostatných vied, patrí sem – pozitivizmus (Comte, Mill, Spener), marxizmus (Marx, Engels), novokantovstvo (MARBURSKÁ ŠKOLA - Cohen, Natorp, Cassirer, Bádenska škola – Windelband, Rickert)

LUDWIG FEUERBACH (1804 - 1872)

- spočiatku presadzoval myšlienky mladohegelovcov, neskôr prechádza na materializmus a kritizuje Heglovu filozofiu
- jeho filozofia je označovaná ako antropologický idealizmus = zaoberá sa prioritne iba otázkami týkajúcimi sa človeka, vo svojej filozofii vychádza z človeka a jeho zmyslových daností
- odmieta Heglovu absolútnu ideu (podstatu sveta) a tvrdí, že Heglov idealizmus je len špekulatívna teológia
- kritizoval kresťanstvo, ktoré považoval za výtvor človeka, ktorý sa odcudzil svojmu tvorovi a postavil sa nad neho

b) 83. stratifikačné systémy, sociálna mobilita

Stratifikačné systémy

Sociológovia rozlišujú dva základné druhy stratifikačných systémov:

- a) relatívne uzavreté systémy – je charakteristický vrozený sociálny status (trvalejšia pozícia, ktorú človek má v spoločnosti na základe schopností, rešpektu, obľúbenosti) jednotlivcov, umožňuje malú, alebo dokonca žiadnu sociálnu mobilitu
- b) relatívne otvorené systémy – charakterizujú získaný status, umožňuje značnú sociálnu mobilitu
 - toto delenie vyplýva zo sociálnej mobility – označuje pohyb jednotlivcov a sociálnych skupín v stratifikačnom systéme z jednej sociálnej pozície do druhej
 - sociálna stratifikácia spoločnosti = spoločenská nerovnosť, stav, v ktorom členovia spoločnosti

nemajú rovnaký podiel zo sociálnych zdrojov, sociálna stratifikácia je tiež rozdelenie spoločnosti na vrstvy

- základ sociálnej stratifikácie tvorí ekonomické postavenie – majetok, príjmy; moc – schopnosť presadiť vlastnú vôľu a prestíž – spoločenská úcta, obdiv

funkcia stratifikácie – motivovať ľudí, spoločnosť, najkvalifikovanejších posúvať na najvyššie posty a odmeňovať

- sociálna nerovnosť vznikla ako výsledok konfliktov sociálnych skupín s rozdielnymi záujmami, je charakteristická celej spoločnosti, nie len jedincovi, je univerzálna v každej spoločnosti a prechádza z generácie na generáciu, zdôvodňujú ju ideológie istej časti spoločnosti

Sociálna mobilita

- otvorený systém umožňuje sociálnu mobilitu – premiestňovanie jednotlivca, sociálnej skupiny v stratifikačnom systéme spoločnosti, napríklad systém v trhových vzťahoch – človek si môže zlepšiť, ale aj zhoršiť ekonomické postavenie

- relatívne uzavretý systém – minimálna alebo žiadna sociálna mobilita – otrokársky, stavovský systém alebo kastovnícky – napr. India – vplyv hinduizmu – narodenie sa do určitej kasty, človek to nemôže zmeniť

- existuje aj intergeneračná mobilita, kedy deti môžu získať horšie alebo lepšie postavenie ako ich rodičia

- intrageneračná mobilita – posunutie v rámci generácie, na konci života môžeme dosiahnuť lepšie alebo horšie postavenie, ako sme mali na začiatku života

c) 84. Federácia, unitárny štát, konfederácia

Vertikálna del'ba moci

- historicky mladšia del'ba moci

- je to rozdelenie moci medzi štátmi v zloženom type štátu

- je to rozdelenie moci medzi ústrednými orgánmi štátu a orgánmi miestnej samospráv – určenie kompetencií, nadradenosti a podriadenosti medzi orgánmi navzájom

- charakterizujú ju tri pojmy: unitárny štát, federácia a konfederácia

1. unitárny štát

- štát, na území ktorého neexistujú územne celky, ktoré by mali znaky štátnej suverenity a zvrchovanosti

znaky:

- jediná a jednotná ustáva najvyšších štátnych orgánov

- jediný a jednotný právny poriadok na vrchole s ústavou, ktorá má najvyššiu právnu silu v štáte

- jeden systém štátnych symbolov

- z hľadiska nadradenosti a podriadenosti medzi orgánmi poznáme:

a) decentralizované unitárne štáty – kompetencie sú sústredene v rukách centrálnych štátnych orgánov na úkor občanov a samospráv

b) decentralizovaný model – kompetencie sa prenášajú smerom k občanovi a samosprávam, napr. autonómia = forma štátoprávneho usporiadania, v ktorom určitá časť štátu má právne zabezpečenú relatívnu samostatnosť a samosprávu v oblastiach regionálnych a čiastočne politických, ide o oblasti, v ktorých je prevaha národnostnej menšiny (Španielsko – Katalánsko, Ukrajina, Vojvodina v Srbsku, Grónsko – Dánsko, Izrael a Palestína)

- zložené typy štátov môžu mať podobu federácií, konfederácií alebo únií – sú to voľnejšie formy

štátoprávneho usporiadania ako federácie

- rozlišujeme 3 typy únií:

a) reálna únia – zložený štát so spoločnou hlavou štátu a kompetenciami, ktoré si členské štáty spoločne určia – obrana, financie, zahraničná politika – Rakúsko-Uhorská monarchia

b) moderná únia – vzniká integráciou bývalých koloniálnych veľmocí a kolónií po 2. svetovej vojne po rozpade koloniálneho systému – napr. spoločenstvo krajín pridružených ku Francúzsku

c) personálna únia – najvoľnejšia – spojenie suverénnych štátov so spoločnou osobou panovníka – napr. Poľsko-litovská personálna Únia – Vladislav II Jagelovský

2. Federácia

- najrozšírenejšia forma s najtesnejším spojením štátov v zloženom type štátu

- znaky:

- zloženie z 2 alebo viacerých štátnych útvarov

- existencia federálnych, zákonodarných, výkonných a súdnych orgánov členských štátov – ich rozhodnutia nesmú byť v rozpore s rozhodnutiami federálnych orgánov

- existencia federálnej ústavy a ústav členských štátov

- existencia právneho poriadku federácie a zároveň existencia právnych poriadkov členských štátov

- existencia federálnej komory v parlamente

- dualizmus štátnych symbolov

- sú určené spoločné právomoci federácie – financie, zahraničná politika, obrana, federálne zákony základné ľudské práva a slobody

- v kompetencii členských štátov majú byť hospodárske, sociálne a kultúrne právomoci

- členské štáty môžu mať rôzne pomenovanie, napríklad republiky, zväzové republiky, spolkové krajiny, kantóny, mestá v pozícii krajiny (Hamburg, Brémy, Berlín)

- medzi najznámejšie federácie patria - Rakúsko – Horné a Dolné Rakúsko, Spolková republika Nemecko – Dolné Sasko, Porýnie; Brazília, Argentína, Venezuela, Mexico, Austrália, Kanada, Belgicko, Nigéria, Malajzia, Bosna a Hercegovina, Juhoafrická republika a Papua Nová Guinea

3. Konfederácie

- zväz suverénnych štátov, najvoľnejšia forma zloženého štátu

- členské štáty – majú medzinárodnú subjektivitu – vystupujú navonok samostatne

- majú spoločné orgány pre spoločné záležitosti – rozhodnutia spoločných orgánov nezaväzujú občana členských štátov, tieto rozhodnutia musia byť prijaté a schválené orgánmi členských štátov

- napr. v minulosti Juhoslávia, v rokoch 1777 – 1788 USA, Európska Únia, aj keď má Švajčiarsko v názve konfederácia, už ňou nie je, ale v minulosti bolo, teraz je republikou

ZADANIE č. 28

a) 85. Porovnajzte voluntarizmus Schopenhauera a Nietzscheho; pojmy svetová voľa, voľa k moci, nadčlovek, prehodnotenie hodnôt, nihilizmus; podstata sveta u Schopenhauera a aké východiská ponuka

Arthur Schopenhauer

- bol anti – Heglovec

- hlásil sa k filozofii Kanta, bol predstaviteľom voluntaristického iracionalizmu

- pôsobil na univerzite v Berlíne

- východiskom mu bola indická filozofia a Platón, spopularizoval budhizmus a hinduizmus v Európe

- sám seba považuje za nepochopeného génia, je pesimistický k svojmu okoliu, a taká je aj jeho filozofia

- voluntaristický iracionalizmus - za podstatu sveta považuje metafyzickú svetovú vôľu, iracionalista = tvrdí, že táto svetová vôľa/podstata sveta sa vymyká nášmu rozumu – je pre nás iracionálna (na rozdiel od neho Hegel tvrdil, že podstata sveta je rozumová, a preto svet je rozumom pochopiteľný)

Svet ako predstava – vychádzal z Kantovej filozofie a tvrdí, že človek nie je schopný poznať svet taký, ako sa nám svet javí = k aposteriornému poznaniu pristupujú subjektívne apriórne formy – priestor a čas

* „Svet je iba moja idea, iba predstava mojej vôle“ => pripúšťa síce existenciu vonkajšieho sveta, ale iba takého, akým ho vytvorila vyššia vôľa

- ak by sme mali 100 ľudí, videli by sme 100 rôznych svetov

* „My nepoznáme nijaké Slnko a nijakú Zem, ale vždy iba oko, ktoré vidí Slnko a ruku, ktorá hmatá Zem“

Svet ako vôľa - ak by človek mohol poznať svet, musí najprv poznať svoju vôľu, a to je možné iba vďaka INTROSPEKCIÍ = vcítení sa a INTUÍCIÍ

- vôľa je preňho živelné chcenie, pudenie k aktivite a životu, je 1. predstaviteľom filozofie života

- človek, organická a anorganická príroda – všetko je len prejavom a stupňom objektivizácie svetovej vôle – človek ako 1. je schopný si to uvedomiť, u človeka sa to prejavuje prostredníctvom pudov

Svetová vôľa – je úplne slepá, temná, iracionálna, živelná, bez dôvodu a cieľa, je mimo priestor a čas, je to nenaplnené chcenie smerujúce do prázdna, nemá zmysel = pesimizmus

- tento svet je bludisko prírodných utrápených bytostí, ktoré sa snažia o prežitie, sme vtrhnutí do tohto sveta, musíme znášať všetky bolesti

- človek vo svojom živote trpí, ale nikto sa nikdy človeka nepýta či sa vôbec chce narodiť do tohto sveta, či vôbec chce trpieť

- všetko je pretváarka a egoizmus – „Človek je človeku zloduchom“

- keďže všetci musíme trpieť, ostáva nám súcitiť s ostatnými, nad svetovou vôľou by sme mohli zvíťaziť:

- utrpenie človeka je možné zmierniť:

1. samovraždou (schopnosť skončiť s nezmyselným životom), ale samovraždou sa len potvrdí nezmyselnosť života a víťazstvo svetovej vôle

2. asketizmom – príklon k indickej filozofii a Platónovi, krátkodobým riešením je aj zmiernenie utrpenia napríklad počúvaním hudby

3. najlepšou cestou je cesta umenia – jedine umelci sú normálni ľudia, stálym východiskom je aj budhizmus

Friederich Nietzsche

- nemecký filozof, kritik morálky a náboženstva

- je pokračovateľom filozofie Schopenhauera

- najmladší profesor v nemecky hovoriacich krajinách, učil od 24 rokov po dobu 10 rokov, veľa cestuje, odchádza do dôchodku, aby sa mohol venovať písaniu diel

- najprv sa zaoberá teológiou, neskôr filozofiou, jeho filozofiu môžeme rozdeliť do 3 období:

1. Schopenhauerovské obdobie = Voluntaristické obdobie

- dominantné sú antropologické otázky – toto obdobie je ovplyvnené hudbou Wagnera

2. Pozitivistické obdobie – vzdáva sa tu umenia a všetkých antropologických myšlienok – začína sa zaoberať vedou

3. Zarathustrovské obdobie – syntéza oboch predchádzajúcich období

- práve v tomto období je vytvorený unikátny filozofický systém

- jeho filozofiu považujeme za pesimistickú, nakoľko uvažuje, že v spoločnosti došlo k nihilizmu = je to popieranie hodnôt, tvrdí, že spoločnosť vedie k nihilizmu, hodnoty strácajú svoj pôvodný význam a dekadencii (úpadok hodnôt)

- diela píše vo forme metafor, aforizmov, básnických obrazov

Vôľa k moci – Schopenhauer na rozdiel od neho presadzoval za podstatu sveta metafyzickú svetovú vôľu, kdežto Nietzsche presadzuje individuálnu ľudskú vôľu k moci

- za najvyššiu hodnotu považuje život, je teda predstaviteľom filozofie života

- život sa realizuje od vôle k životu ku vôli k moci

- vôľa k moci chápe ako fyzické a politické násilie, stojí za všetkými životnými aktivitami, snaha niečo poznať a osvojiť si, niečo ovládnuť, využiť, manipulovať, prisvojiť si, a to je individuálny princíp

- produktom ľudskej vôle k moci je nadčlovek

nadčlovek – človek je výsledkom evolúcie života, v ktorej biologický mechanizmus sa u človeka zastavil, ale evolúcia v duchovnej oblasti pokračuje ďalej k nadčloveku

- jedinou záchranu pre ľudstvo videl v nadčloveku

- nadčlovek by mal byť silná, samostatná a vznešená bytosť, ktorá sa pohybuje mimo tradičného dobra a zla

- na to, aby človek mohol existovať, musí dôjsť k prehodnoteniu hodnôt

- po prehodnotení hodnôt dôjde k vytvoreniu nadčloveka, ktorý bude postavený mimo dobra a zla

- nadčlovek nemusí dodržiavať žiadne pravidlá a zákony, aby zachránil všetkých ostatných – „môže všetko“

- morálka = myšlienka večného návratu

1. morálka pánov alebo vznešených – tuto morálku by mal mať každý človek, ktorý sa chce stať nadčlovekom a vládnuť, je to morálna silných, hrdých, vznešených – Rimania, Gréci, Napoleon

2. morálka otrokov – morálka priemerných, slabých, menejcenných

- nihilizovala skutočné hodnoty a kladie prekážky pre človeka, aby sa stal nadčlovekom

- francúzska revolúcia, reformácia, sociálne hnutia

Chápanie Boha

- aj keď bol veriaci, kritizuje cirkev, ktorá pripustila úpadok morálky, volá po návrate k pôvodnému kresťanstvu, kedy platili hodnoty

* „*Boh je mŕtvy, Boh zostáva mŕtvy, my sme ho zabili, my všetci sme jeho vrahmi, ako sa utešíme?*“

- vysvetlenie: ľudia v jeho dobe strácajú vieru v Boha, strácajú oporu v hodnotách, cítia sa sami a neistí, preto je nevyhnutné, aby sa stali nadčlovekom, ak chcú niečo zmeniť

Filozofia života - zaoberala sa pojmom život v človeka, ale v najširšom kontexte – psychologické zážitky človeka, prežívanie, neopakovateľnosť, jedinečnosť, zmysel a cieľ života človeka, jeho hodnoty v živote a tiež sa zaoberal ľudskou existenciou

b) 86. Zložky horizontálnej delby štátnej moci, charakterizuj zákonodarnú moc, vysvetlite práva parlamentu

delba štátnej moci – cieľom delby moci je zefektívniť jej činnosť, prináša možnosť vzájomnej kontroly zložiek moci a pomáha presúvať právomoci od štátnych orgánov k občanom

- delí sa na horizontálnu a vertikálnu

Horizontálna del'ba moci

- najstaršia a najrozpracovanejšia del'ba štátnej moci
- úloha – zaručiť efektívny výkon štátu
- zaručuje vzájomnú kontrolu jednotlivých zložiek moci, aby žiadna zložka nemohla uzurpovať všetku moc do svojich rúk
- 1. autorom bol John Locke, ktorý ju rozdelil na zákonodarnú, výkonnú – vojenská + súdna moc a federatívnu; Aplikoval ju vo Virgínii
- neskôr ju prepracoval Charles de Montesquieu, ktorý ju rozdelil do dnešnej podoby
- jeho koncepciu však prevzal Alexis de Tocqueville, ktorého považujeme za zakladateľa politológie ako vedy, rozlišoval zákonodarnú – legislatívnu moc, výkonnú – exekutívnu a súdnu - jurisdikčnú

zákonodarná moc - legislatíva

- úloha – vytvárať normy, ktoré regulujú správanie jednotlivých subjektov v štáte (občania, cudzinci, firmy...)
- úlohou je kontrolovať vládu (ministrov), ustanovovať a odvolávať ich
- predstaviteľ – parlament
- v každej krajine sa parlament volá inak – u nás NR SR
- mandáty poslancov vznikajú prostredníctvom všeobecných volieb
- rozlišujeme 1 a 2 – komorové parlamenty
- jednokomorové sa väčšinou vyskytujú v unitárnych štátoch – SR
- dvojkomorové sú väčšinou v zložených typoch štátoch, rozdiely medzi komorami:
 1. má legislatívnu zákonodarnú moc, 2. komora kontroluje činnosť 1., aby žiadna časť štátu nebola poškodená, 2. komora sa zodpovedá konkrétnemu územi, nie voličom vo všeobecnosti
- rozdielne funkčné obdobie komôr (3-5 rokov) v závislosti od tradície
- rozdiely sú v kompetenciách, v podobe dosadzovania do funkcií a v názve
- v USA – Snemovňa reprezentantov a Senát, vo Veľkej Británii – Dolná snemovňa, Snemovňa lordov, v Rusku – Duma a Rada Federácie, v Českej Republike – Poslanecká snemovňa a Senát, no a v Nemecku – Spolkový snem a Spolková rada
- parlament je kolektívny orgán, kde rozhoduje názor väčšiny
- funkcie parlamentu:
 - prijíma, mení, doplna Ústavu, ústavné zákony a zákony
 - schvaľuje programové vyhlásenie vlády
 - v niektorých štátoch ratifikuje medzinárodné dohody – u nás to robí prezident
 - posudzuje/kontroluje činnosť vlády
 - v niektorých krajinách menuje sudcov a volí prezidenta
- Národná rada Slovenskej republiky – jednokomorový zákonodarný orgán
- zloženie 150 občanov – volení občanmi na 4 roky
- na čele je predseda, ktorého volia poslanci spomedzi seba, jeho úlohou je zvolávať a riadiť schôdze parlamentu, podpisovať zákony, vyhlasovať voľby
- NR SR hlasuje o vyhlásení nedôvery vláde, disponuje právom interpelovať vládu – právo klásť otázky niektorému členovi
- Národná rada vytvára výbory, kde prerokovávajú návrhy zákonov

Výkonná moc – exekutíva

- najvyšší orgán – vláda

- je to kolektívny orgán zložená z ministrov na čele s predsedom vlády

- ministri majú pridelené kompetencie – ministerstvá, za ktoré sú zodpovední mali by byť odborníci vo svojom odbore
- ministerstvá sa zriaďujú zákonom, v niektorých krajinách ich počet určuje predseda vlády, u nás parlament
- ministri sú zodpovední predsedovi vlády, parlamentu a strane, ktorú zastupujú
- silné ministerstvá = najdôležitejšie pre chod štátu: ministerstvo vnútra, zahraničných vecí a financií
- všetky ministerstvá: Robert Kaliňák - minister vnútra SR, Lucia Žitňanská - ministerka spravodlivosti SR, Peter Kažimír - minister financií SR, Miroslav Lajčák - minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Peter Žiga - minister hospodárstva SR, Roman Brecely - minister dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, Gabriela Matečná - ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Peter Gajdoš - minister obrany SR, Ján Richter - minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR, László Solyomos - minister životného prostredia SR, Peter Plavčan - minister školstva, vedy, výskumu a športu SR, Marek Maďarič - minister kultúry SR, Tomáš Drucker - minister zdravotníctva SR
- vláda je orgán nariadený orgánom miestnej verejnej správy
- rozlišujeme 3 spôsoby vzniku vlád:
 1. vláda je výsledkom všeobecných parlamentných volieb – zostavením vlády je poverený predseda výhernej politickej strany; ak nie je schopný vytvoriť koalíciu, zostavením vlády je poverený predseda 2. víťaznej strany
 2. vláda je výsledkom priamych volieb hlavy štátu – prezidenta, ktorý si vytvorí vlastnú vládu, na čele ktorej je exekutívny prezident – napr. USA, Chile
 3. hlava štátu môže vymenovať úradnícku vládu = vláda odborníkov určená na prekonanie politických a hospodárskych kríz
- funkcie vlády – uvádza rozhodnutia parlamentu do života
- predkladá parlamentu na schválenie programové vyhlásenie vlády do 30 dní po jej vymenovaní a štátny rozpočet
- má právo zákonodarnej iniciatívy
- vytvára vhodné prostredie v štáte a stará sa o bezpečnosť občanov
- vytvára vhodné medzinárodné prostredie
- vydáva nariadenia vlády a vyhlášky ministerstiev
- ak NR SR vysloví nedôveru predsedovi vlády, prezident predsedu odvolá a musí odstúpiť celá vláda

ďalším orgánom exekutívy je prezident

- prezident je hlava štátu v republike a má osobitné postavenie
- z hľadiska kompetencií rozlišujeme silných a slabých prezidentov
- slabý prezident – má obmedzené právomoci a je len formálnou hlavou štátu, má obmedzené právo veta, napríklad SR, Nemecko, Rakúsko, Taliansko;
- silný prezident – má rozšírené kompetencie, v niektorých krajinách stoja na čele vlády, ktorú vytvárajú
- vo Francúzsku menuje predsedu vlády, ktorý ju vytvorí
- keď je prítomný na zasadnutí vlády, tak je predsedom
- disponuje právom veta, ktoré je ťažké prelomiť

- kompetencie vo všeobecnosti:
 - uzatvára/dojednáva medzinárodné zmluvy, ratifikuje medzinárodné zmluvy
 - menuje štátnych funkcionárov
 - je hlavný vojenský veliteľ
 - má čestné právomoci – právo používať čestnú stráž
 - zapožičiava štátne vyznamenania

- udeľuje titul – profesor
- zastupuje štát navonok
- menuje generálov
- prezident má výsostné práva – udeľovať individuálnu milosť alebo kolektívnu amnestiu, vypovedať vojnu, dojednávať mier, rozpúšťa parlament, vyhlasuje výnimočný stav
- vymenováva a odvoláva predsedu a ostatných členov vlády
- má právo byť prítomný na schôdzach NR SR
- vymenováva ústavných sudcov, má právo zmierňovať tresty, nariadiť nezačatie alebo ukončenie trestného konania

spôsoby voľby prezidentov:

1. priamo – SR, ČR, FRA
2. prostredníctvom parlamentu – v minulosti ČR – Václav Klaus; Taliansko
3. prostredníctvom voliteľov – USA

Súdna moc – jurisdikcia

- u nás rozlišujeme tieto sudy – okresný súd, krajský súd, najvyšší súd a mimo nich stojí trestný špecializovaný súd a ústavný súd
- úloha – kontrolovať zákonodarnú a výkonnú moc, podávať výklad ústavy a riešiť konflikty
- politicky najvyššiu právomoc má u nás ústavný súd, v krajinách, kde ho nemajú, má tuto právomoc najvyšší súd
- ústavný súd – posudzuje rozhodnutia vlády a rôznych iných inštitúcií, či sú alebo nie sú v rozpore s ústavou, podáva aj výklad ústavy
- súdnictvo musí mať zabezpečenú nezávislosť od ostatných zložiek moci
- súdnictvo nesmie byť závislé od výsledkov všeobecných volieb
- sudca nesmie byť členom politickej strany
- sudcovia sú buď menovaní alebo volení na určité obdobie – závisí od krajiny
- v niektorých krajinách je funkcia sudcov doživotná – USA
- u nás sú sudcovia menovaní bez uvedenia obdobia do dovŕšenia dôchodku
- sudcov možno výnimočne odvolať, a to z dôvodu duševnej choroby, ťažkého zločinu alebo protiústavnej aktivity
- disciplinárny senát môže pozbaviť funkcie sudcu
- za bežného sudcu môže byť vymenovaný občan SR voliteľný do NR SR, ktorý má vek aspoň 30 rokov a má vysokoškolské právnické vzdelanie; vymenováva ich prezident

c) 87. Vzťah medzi manželstvom a rodinou, typy manželstva a typy rodín

- z hľadiska práva:
 - upravuje vzťah medzi manželstvom a rodinou rodinné právo, upravuje vzťah medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi, medzi príbuznými, stanovuje podmienka uzavretia a zániku manželstva
- povinnosti a práva v manželstve
- žiť spolu, byť si verní, pomáhať si navzájom, je nutná pomoc v čase choroby a tiež hmotná pomoc, zabezpečiť deti, spravujú deti maloletých deti a právne zastupujú svoje deti, ak nedovŕšili 18 rokov

- z hľadiska sociológie:

- Rodina – je sociálna skupina založená z dvoch alebo viacerých osôb žijúcich spolu v jednej domácnosti, ktorá je spojená manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi vzťahmi
- manželstvo a rodinný život sú sociálne inštitúcie, ktoré zabezpečujú tieto funkcie:

1. regulujú sexuálne správanie ľudí – vytvára hranice sexuálneho správania sa, každá spoločnosť má sexuálne incestné tabu, v rôznych spoločnostiach má inú podobu – napr. odmieta predmanželské sexuálne vzťahy
2. zabezpečujú reprodukciu spoločnosti – motivuje členov, aby si zakladali rodiny a vychovávali deti; deti narodené mimo rodiny sa v spoločnosti stretávajú s problémami
3. podieľajú sa na socializácii členov rodiny – v detstve a mladosti je rodina prvotným socializačným činiteľom, ktorý sprostredkúva prenos kultúry z generácie na generáciu
4. poskytujú členom rodiny starostlivosť, ochranu a citovú oporu- na základe príslušnosti k rodine, získavame status súvisiace s majetkom rodiny, vzdelaním rodičom
5. zabezpečujú ekonomickú spoluprácu členov rodinu – uskutočňuje sa v nej spolupráca, deľba práce

- rozlišujeme typy rodín a manželstva na základe 3 kritérií:

1. podľa formy usporiadania rodiny – závisí od toho, aké príbuzenské vzťahy prevládajú – či je základom usporiadania manželský partner alebo nejaký príbuzný

- a) nukleárna rodina – základná, typická pre vyspelé spoločnosti, pozostáva z matky, otca a detí, pokrvní príbuzní sú druhoradí
- b) rozšírená – základ tvoria pokrvní príbuzní a manželskí partneri sú druhoradí, typická pre spoločnosti s kmeňovým usporiadaním

2. podľa vzoru autority v rodine a podľa prestíže v rodine delíme:

- a) patriarchálne – ak je moc v rodine výlučne v rukách muža
- b) matriarchálna – moc je v rukách ženy
- c) egalitárna – moc je rovnomerne rozdelená

3. podľa pôvodu potomstva, dedičských práv

- a) patrilineárny pôvod – určovanie pôvodu detí z rodiny otca
- b) matrilineárny pôvod – pôvod z rodiny matky
- c) bilaterálny pôvod – ak pri určovaní pôvodu vychádzame aj z matkinej, aj z otcovej strany

Manželstvo

- sociálne uznávaný a zväčša i formálne uzatvorený zväzok dvoch alebo viacerých osôb, z ktorých pre manželov vyplávajú mnohé sociálne práva a povinnosti
- je regulované sociálnymi normami, vzormi a predpismi, napríklad tým, že sa zakazuje incestné manželstvá alebo manželstvá maloletých
- utvára predpoklady pre vznik rodiny

I. podľa usporiadania manželských vzťahov rozlišujeme tieto 3 typy manželstiev:

1. monogamia – manželstvo jedného muža a jednej ženy
2. polygamia – manželstvo jednej osoby s viacerými osobami
 - a) polygýnia – mnohoženstvo – manželstvo jeden muž a viac žien – napr. islamské krajiny, Afrika
 - b) polyandria – mnohomužstvo – manželstvo jedna žena a viac mužov – napr. pastierske kmene v Indii, Tibete
3. skupinové manželstvo – manželstvo niekoľkých mužov s niekoľkými ženami

II. Podľa okruhu výberu manželského partnera rozlišujeme

1. exogamické manželstvá – manželstvá s partnermi pochádzajúcimi z rôznych sociálnych skupín
2. endogamické manželstvá – partneri sú z tej istej sociálnej skupiny (kmeňa, kasy, komunity)

životný cyklus rodiny – množstvo vývojových štádií a zmien, ktorými rodina v živote prejde
 - typická nukleárna rodina má tieto štádiá: výber manželského partnera, uzavretie manželstva + vznik rodiny, trvanie manželstva a zánik rodiny

ZADANIE č. 29

a) 88. Charakterizujte Kierkegaardove chápanie existencie; pojem okamih, úzkosť; zaujmite stanoviská k jeho typickému postaveniu človeka k životu

- je označovaný ako kodanský Sokrates

- niekedy je označovaný aj ako otec existencializmu, duchovný otec filozofie existencie

- bohatý obchodník, ktorý zažil náboženské zúfalstvo – stratil manželku a 5 detí

- celý jeho život je poznačený náhlou smrťou jeho blízkych, čo spôsobilo pesimistický, ba až depresívny charakter jeho filozofie, ani nezažil skutočné detstvo

- začal študovať teológiu, ale nebaví ho, preto vyskúšal filozofiu

- bol ovplyvnený Hegelom, Schellingom

existencia – každá filozofia by mala byť existenciálna a mala mať hlboký duchovný charakter

- existencia je forma bytia človeka, kedy myslenie, chcenie, cítenie a konanie človeka tvoria jednotu, cieľom človeka je sám človek

- existencia trvá krátky okamih v bytí – krátky okamih, keď sa na nič neháme, ukazujeme pravú tvár, mimo tento okamih sa len na niečo hráme a pretvarujeme sa

- základnou kategóriou jeho filozofie je okamih = všetci sa pretvarujeme, všetci sa na niečo hráme, v živote každého človeka je však minimálne jeden okamih, kedy človek ukáže svoju pravú tvár =

väčšinou je to hraničná situácia – keď cítime strach, neistotu, vinu, zúfalstvo alebo vedomie smrti

- bol náboženský filozof, a preto tvrdil, že človek má mať v sebe neustále vedomie viery, ktoré mu pomôže, keď sa ocitne v paradoxe voľby

- na základe správania sa vyčlenil 3 štádiá vývoja človeka, 3 typy existencie:

1. estetické štádium – nachádza sa v ňom 90% ľudí, typickým príkladom je Don Juan, prioritou tohto

štádiá je egoizmus; práca – Denník Zvodcu, väčšia časť populácie je v tomto štádiu a nikdy sa z neho nedostane, človek žije zo dna na deň, všetko využíva vo svoj vlastný prospech, uprednostňuje zážitok, pôžitok a krásne okamihy
 - jediná hodnota je uspokojenie svojich potrieb, v problémových situáciách sa cíti zúfalý a stratený, človek nemá svoje vlastné ja

2. etické štádium – nachádza sa v ňom 9% ľudí, prioritou sa stáva rodina (veľmi úzky okruh ľudí), kedy sa človek nestará už iba sám o seba, ale aj o svojich blízkych; príkladom je úradník Wilhelm, človek si uvedomuje svoju konečnosť, chce poznať svoje ja, cieľom je sebarealizácia a sebazpoznanie, je zodpovedný voči svojmu okoliu

3. náboženské štádium – religiózne – žije v ňom 1% ľudí, predstaviteľ biblický Abrahám

- v tomto štádiu sa objavuje kategória paradoxu = Buď, alebo = buď pôjde s Bohom, ale proti ľuďom alebo s ľuďmi, ale proti Bohu

- kresťanstvo je popretie všetkého, čo tvrdí Nový zákon, náboženstvo je výsostne individuálna vec každého jednotlivca

- za meradlo si berie Boha, ktorý je nekonečný, a keď je za naším meradlom niečo nekonečné, lepšie môžeme znášať zodpovednosť za veci konečné

b) 89. Výkonná moc, úlohy vlády

Výkonná moc – exekutíva

- najvyšší orgán – vláda

- je to kolektívny orgán zložená z ministrov na čele s predsedom vlády
- ministri majú pridelené kompetencie – ministerstvá, za ktoré sú zodpovední mali by byť odborníci vo svojom odbore
- ministerstvá sa zriaďujú zákonom, v niektorých krajinách ich počet určuje predseda vlády, u nás parlament
- ministri sú zodpovední predsedovi vlády, parlamentu a strane, ktorú zastupujú
- silné ministerstvá = najdôležitejšie pre chod štátu: ministerstvo vnútra, zahraničných vecí a financií
- všetky ministerstvá: Robert Kaliňák - minister vnútra SR, Lucia Žitňanská - ministerka spravodlivosti SR, Peter Kažimír - minister financií SR, Miroslav Lajčák - minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Peter Žiga - minister hospodárstva SR, Roman Brecely - minister dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, Gabriela Matečná - ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Peter Gajdoš - minister obrany SR, Ján Richter - minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR, László Sólymos - minister životného prostredia SR, Peter Plavčan - minister školstva, vedy, výskumu a športu SR, Marek Maďarič - minister kultúry SR, Tomáš Drucker - minister zdravotníctva SR
- vláda je orgán nariadený orgánom miestnej verejnej správy
- rozlišujeme 3 spôsoby vzniku vlád:
 1. vláda je výsledkom všeobecných parlamentných volieb – zostavením vlády je poverený predseda výhernej politickej strany; ak nie je schopný vytvoriť koalíciu, zostavením vlády je poverený predseda
 2. víťaznej strany
 2. vláda je výsledkom priamych volieb hlavy štátu – prezidenta, ktorý si vytvorí vlastnú vládu, na čele ktorej je exekutívny prezident – napr. USA, Chile
 3. hlava štátu môže vymenovať úradnícku vládu = vláda odborníkov určená na prekonanie politických a hospodárskych kríz
- funkcie vlády – uvádza rozhodnutia parlamentu do života
- predkladá parlamentu na schválenie programové vyhlásenie vlády do 30 dní po jej vymenovaní a štátny rozpočet
- má právo zákonodarnej iniciatívy
- vytvára vhodné prostredie v štáte a stará sa o bezpečnosť občanov
- vytvára vhodné medzinárodné prostredie
- vydáva nariadenia vlády a vyhlášky ministerstiev
- ak NR SR vysloví nedôveru predsedovi vlády, prezident predsedu odvolá a musí odstúpiť celá vláda

ďalším orgánom exekutívy je prezident

- prezident je hlava štátu v republike a má osobitné postavenie
- z hľadiska kompetencií rozlišujeme silných a slabých prezidentov
- slabý prezident – má obmedzené právomoci a je len formálnou hlavou štátu, má obmedzené právo veta, napríklad SR, Nemecko, Rakúsko, Taliansko;
- silný prezident – má rozšírené kompetencie, v niektorých krajinách stoja na čele vlády, ktorú vytvárajú
- vo Francúzsku menuje predsedu vlády, ktorý ju vytvorí
- keď je prítomný na zasadnutí vlády, tak je predsedom
- disponuje právom veta, ktoré je ťažké prelomiť

- kompetencie vo všeobecnosti:
- uzatvára/dojednáva medzinárodné zmluvy, ratifikuje medzinárodné zmluvy

- menuje štátnych funkcionárov
- je hlavný vojenský veliteľ
- má čestné právomoci – právo používať čestnú stráž
- zapožičiava štátne vyznamenania
- udeľuje titul – profesor
- zastupuje štát navonok
- menuje generálov
- prezident má výsostné práva – udeľovať individuálnu milosť alebo kolektívnu amnestiu, vypovedať vojnu, dojednávať mier, rozpúšťa parlament, vyhlasuje výnimočný stav
- vymenováva a odvoláva predsedu a ostatných členov vlády
- má právo byť prítomný na schôdzach NR SR
- vymenováva ústavných sudcov, má právo zmierňovať tresty, nariadiť nezačatie alebo ukončenie trestného konania

spôsoby voľby prezidentov:

1. priamo – SR, ČR, FRA
2. prostredníctvom parlamentu – v minulosti ČR – Václav Klaus; Taliansko
3. prostredníctvom voliteľov – USA

c) 90. dedenie, podmienky vydedenia, spôsoby dedenia

- je predmetom vecného práva – právo vlastníť veci

dedenie – nadobúda sa smrťou poručiteľa alebo prechodom majetku zosnulého (poručiteľa) na pozostalé osoby (dedičov)

spôsoby dedenia

I. zo zákona sa postupne dedí v 4 skupinách

1. v prvej skupine dedí manžel/manželka poručiteľa rovnakým dielom, ak nededí niektoré dieťa, dedia jeho potomkovia
2. v druhej skupine dedí manžel, rodičia poručiteľa a tí, ktorí s ním žili minimálne 1 rok pred smrťou v spoločnej domácnosti
3. v tretej skupine súrodenci a tí, ktorí s ním žili minimálne rok pred smrťou v spoločnej domácnosti
4. v štvrtej skupine dedia prarodičia poručiteľa

II. zo závetu – poručiteľ v písomnej forme udelí, komu koľko svojho majetku prideli, závet musí mať presný dátum, kedy bol spísaný, musí ho vytvoriť poručiteľ vlastnou rukou pred svedkami alebo notárom

- v testamente musí presne určiť, kto a aký podiel vecí a práv jeho majetku nadobudne, dedenie zo závetu má prednosť pred dedením zo zákona, ale s obmedzením:

- a) maloletí musia dostať toľko, koľko by dostali aj zo zákona
- b) plnoletí majú právo na polovicu dielu zo zákona

III. Kombinácia dedenia zo zákona a zo závetu

vydedenie

- dôvod vydedenia musí byť uvedený v listine o vydedení

- vydediť môžeme, ak:

- a) dedič neposkytol potrebnú pomoc poručiteľovi v rozpore s dobrými mravmi
- b) trvalo neprejavuje skutočný záujem o poručiteľa

- c) ak bol dedič odsúdený za úmyselný trestný čin najmenej na 1 rok nepodmienečne
- d) ak dedič trvalo vedie neusporiadaný život

ZADANIE č. 30

a) 91. Podstata pozitivizmu, jednotlivé fázy pozitivizmu; 3 štádiá historického vývoja ľudského ducha a poznanie Comta; Koho považujeme za predchodcu utilitarizmu v prvej fáze pozitivizmu

Podstata pozitivizmu – je to scientistický smer, ktorý je reakciou na náboženstvo a špekulatívnu filozofiu, chcú eliminovať nedostatky minulosti, hlavná úloha priblížiť filozofiu vede, ideál: vybudovanie vedeckej filozofie, aby sa filozofia rozplynula vo vedách, máme sa zaoberať len pozitívnym empirickým poznaním

Jednotlivé fázy pozitivizmu

1. klasický pozitivizmus – Comte, Mill, Spencer
2. empiriokriticizmus – Ernst Mach, Avenárius
3. Novopozitivizmus alebo logický empirizmus – Russel – vznik v súvislosti s objavmi v 20. rokoch 20. storočia vo fyzike, logike, matematike, je to filozofia analýzy jazyka

AGUSTE COMTE (1798 - 1857)

- francúzsky filozof, je považovaný za zakladateľa sociológie ako vedy a zakladateľa pozitivizmu, vytvoril pozitivistickú spoločnosť – založil pozitívne náboženstvo humanity, kde predmetom zbožňovania je človek

- tieto základy pozitivizmu položil v práci Kurz pozitívnej filozofie (1842)

pozitívna filozofia - - základom pozitivizmu je preferovanie skúseností, mali by sme sa zaoberať len faktami získanými zmyslovou skúsenosťou a vzťahmi medzi nimi, ktoré sa dajú dokázať, verifikovať a overiť

- veda, ktorá slúži na poznávanie nesmie prekračovať hranice zmyslovej skúsenosti
- má zovšeobecňovať poznatky špeciálnych vied a usporiadať ich do encyklopédie
- filozofia sa má zaoberať tými otázkami, ktoré vedy špecifické vedy priamo neskúmajú
- Comte vytvoril klasifikáciu vied, kde za najvyššiu vedu považuje 1. matematiku, ďalej nasledujú 2. astronómia, 3. fyzika, 4. chémia, 5. biológia, 6. sociológia
- sociológiu chápe ako vedu, ktorá skúma sociálne vzťahy a je rozdelená na:
 - a) sociálnu statiku
 - b) sociálnu dynamiku
- psychológiu nepokladá za vedu, pretože človek urobil sám seba predmetom skúmania
- tieto vedy usporiadal podľa všeobecnosti, jednoduchosti a podľa historického poradia, v akom vstúpili do pozitívneho štádia

- tvrdí, že existujú 3 štádiá vo vývoji ľudského ducha, ľudského poznania a myslenia

1. teologické štádium – ľudia si všetky javy okolo seba vysvetľujú na základe nadprirodzených síl - Boh
2. metafyzické štádium – je vyššie ako teologické, nadprirodzené sily sú nahradené abstraktnými predstavami, nadprirodzené sily sú nahradené pojmi substancie, príčina kauzalita, zákon; pretvárajú predsudky v ľudskom poznaní a myslení
3. pozitívne štádium – je najvyššie, je to jediné pravé poznávanie sveta, ide o vedecké poznávanie

sveta, človek začal vedecky vysvetľovať objektívnu realitu prostredníctvom vedeckých faktov, ktoré sa dajú verifikovať

sociológia - empirická veda, ktorá má za úlohu poznávať, vysvetľovať a predvídať sociálne javy, sociálne skupiny a má reformovať spoločnosť

- odmietal násilie a revolúciu, pretože vedu ku chaosu
- sociológiu vypracoval na princípe 2 zásad: poriadok a pokrok
- v oblasti morálky preferoval lásku a solidaritu

JOHN STUART MILL (1806 - 1873)

- filozof, logik, stúpenec etického utilitarizmu = človek má konať tak, aby to bolo čo najvýhodnejšie preňho a čo najväčšiu skupinu ľudí, je predchodca utilitarizmu v prvej fáze pozitivizmu,
- presadzoval zrovnoprávnenie žien a náboženskej tolerancie, člen parlamentu v Anglicku
- práca – O slobode – základná práca novovekého liberalizmu

HERBERT SPENCER (1820 - 1903)

- prírodovedec, filozof, evolucionista
- prvý v dejinách sa zaoberal evolučnou teóriou, ktorú aplikoval na sociológiu – ešte pred Darwinom

EMPIRIOKRITICIZMUS

- druhá fáza pozitivizmu
- zatiaľ čo pozitivizmus považuje za základ skúmania skúsenosť (jednu skúsenosť), empiriokriticizmus za základ všetkého považuje niekoľkokrát overenú skúsenosť

AVENÁRIUS (1843 – 1896)

- tvrdí, že ak skúsenosť má byť hodnoverným východiskom vedeckého poznania, musíme ju očistiť od všetkého, čo sme do nej umelo vniesli prostredníctvom antropomorfných predstáv (substancia, kauzalita)

ERNST MACH (1838 – 1916)

- rodák z Moravy
- pôsobil na nemeckej univerzite v Prahe, neskôr vo Viedni
- podľa neho čistú skúsenosť tvoria naše zmyslové pocity (farma, zvuky, teplota, priestor) – nie sú ani fyzické, ani psychické = neutrálne elementy
- ďalej túto teóriu rozpracoval práve Mach
- po Occamovi ako druhý zavádza TEÓRIU EKONOMICKÉHO MYSLENIA -> čo najjednoduchšie a najekonomickejšie sa dopracovať k objektívnej pravde

b) 92. Kompetencia prezidenta SR, jeho čestné a výsostné práva; akými 3 spôsobmi možno voliť prezidenta

prezident

- prezident je hlava štátu v republike a má osobitné postavenie
- patrí do výkonnej moci spolu s vládou, čiže do exekutívy
- z hľadiska kompetencií rozlišujeme silných a slabých prezidentov
- slabý prezident – má obmedzené právomoci a je len formálnou hlavou štátu, má obmedzené právo veta, napríklad SR, Nemecko, Rakúsko, Taliansko;
- silný prezident – má rozšírené kompetencie, v niektorých krajinách stoja na čele vlády, ktorú vytvárajú

- vo Francúzsku menuje predsedu vlády, ktorý ju vytvorí
- keď je prítomní na zasadnutí vlády, tak je predsedom
- disponuje právom veta, ktoré je ťažké prelomiť

- kompetencie vo všeobecnosti:
- uzatvára/dojednáva medzinárodné zmluvy, ratifikuje medzinárodné zmluvy
- menuje štátnych funkcionárov
- je hlavný vojenský veliteľ
- má čestné právomoci – právo používať čestnú stráž
- zapožičiava štátne vyznamenania
- udeľuje titul – profesor
- zastupuje štát navonok
- menuje generálov
- prezident má výsostné práva – udeľovať individuálnu milosť alebo kolektívnu amnestiu, vypovedať vojnu, dojednávať mier, rozpúšťa parlament, vyhlasuje výnimočný stav
- vymenováva a odvoláva predsedu a ostatných členov vlády
- má právo byť prítomný na schôdzach NR SR
- vymenováva ústavných sudcov, má právo zmierňovať tresty, nariadiť nezačatie alebo ukončenie trestného konania

spôsoby voľby prezidentov:

1. priamo – SR, ČR, FRA
2. prostredníctvom parlamentu – v minulosti ČR – Václav Klaus; Taliansko
3. prostredníctvom voliteľov – USA

c) 93. Základné druhy náboženských organizácií, kult, hlavné druhy náboženskej viery

- sociológovia rozlišujú tri základné druhy náboženských organizácií: cirkvi, sekty, kulty
- 1. cirkvi – veľké, početné organizácie veriacich, ktorí sa stávajú ich členmi automaticky svojím narodením a následným prijatím medzi členov
- v spoločnosti majú stabilizované postavenie, sociálny a politický vplyv, podiel na moci v štáte (niekedy)
- usilujú sa žiť v súlade so svetskou mocou
- majú pevnú formálnu štruktúru, profesionálne kňazstvo, disponujú majetkom
- sú tolerantnejší k svojim členom ako sekty
- napríklad rímskokatolícka cirkev, pravoslávni atď...
- 2. sekty – menšie organizácie usilujúce sa dosiahnuť náboženskú dokonalosť
- vznikli rozkolom, odštiepením sa časti z pôvodnej cirkvi
- snažia sa obnoviť pôvodnú vieru, presadzujú iné praktiky
- spočiatku nemajú profesionálnych kňazov
- bývajú prísne usporiadaní na základe svojich doktrín, ktorými kontrolujú život svojich členov
- členom zakazujú kontakty s inými náboženskými skupinami
- vonkajší svet pokladajú za zlý, skazený a hriešny
- pokladajú sa za vyvolených
- napríklad Svedkovia Jehovovi
- 3. kulty – zvláštny druh sekty
- na rozdiel od sekty vzniká buď okolo vyznávania vier pochádzajúcich z iných kultúr (Hare Krišna) alebo si vytvárajú nové náboženské viery (scientológia, New Age)

- mnohé náboženstvá vznikli povodne ako kulty – aj kresťanstvo

Podľa vnútorného usporiadania rozlišujeme 3 typy kultov:

a) audienčné kulty – nemajú formálnu štruktúru, vieru šíria osobitným kontaktom prostredníctvom médií a tlače

b) klientske kulty – zložené z vodcov a aktivistov, ktorí poskytujú služby záujemcom o kult (scientológia)

c) kultové hnutia – majú masový charakter a pevné formálne usporiadanie – napr. cirkev zjednotenia reverenda Sun Mjung Moona

- termín kult označuje aj vzťah ľudí k posvätnému objektu (zbožšťovanie, uctievanie tvorí súčasť každého náboženstva)

- mnohé významné náboženstvá sa sekularizujú (zosvetšťujú sa, oslobodzujú verejný život od vplyvu náboženstva a náboženstvo stráca vplyv)

Hlavné druhy náboženskej viery

náboženstvo – je systém názorov založený na viere, ktorou ľudia vysvetľujú to, čo pokladajú za nadprirodzené a posvätné; súbor praktík, ktorými na to reagujú

- jadrom každého náboženstva je systém vier, dogiem, učení a predstáv o posvätnom

- je to vlastne názor na svet, človeka, spoločnosť a život

hlavné druhy : mágia, teizmus, animizmus

1. mágia – je viera v čarodejnú moc, ktorá je schopná pomocou čarov meniť svet

- je rozšírená medzi primitívnymi kmeňmi a národmi

- napríklad je pomocou formuliek privodiť chorobu, prírodnú katastrofu, privolať dážď a pod.

2. animizmus – je viera v životnú silu alebo dušu, ktorú má každá živá i neživá vec v prírode (kameň, drevo, rastliny, živočíchy)

- patrí tu napríklad japonský šintoizmus

3. teizmus – je viera v Boha alebo viacerých bohov, viera v nadprirodzené bytosti, ktoré vládnu nad svetom

- vieru v jedného Boha nazývame monoteizmus – kresťanstvom, islam, judaizmus

- viera vo viacerých bohov je označovaná ako polyteizmus – napr. staroegyptské náboženstvá, starogrécke, staroslovanské, ale aj hinduizmus

- všetky náboženstvá sa vyjadrujú prostredníctvom náboženských symbolov